

Sosiaalipalvelut toimiviksi

*Sosiaalialan kehittämishankkeen
arviointikierroksen raportti*

Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:3

Salme Kallinen-Kräkin ja Tero Meltti

Sosiaalipalvelut toimiviksi

**Sosiaalialan kehittämishankkeen
arviointikierroksen raportti**

KUVAILELEHTI

Julkaisija Sosiaali- ja terveysministeriö		Julkaisun päivämäärä 29.11.2006	
Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Kallinen-Kräkin Salme, STM Meltti Tero, STAKES		Julkaisun laji Selvitys	
		Toimeksiantaja Sosiaali- ja terveysministeriö	
		Toimielimen asettamispäivä	
Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) Sosiaalipalvelut toimiviksi. Sosiaalialan kehittämishankkeen arviointikierroksen raportti			
Tiivistelmä <p>Sosiaali- ja terveysministeriö toteutti 13 seminaaria käsittävän aluekierroksen marras- ja joulukuussa 2005. Tilaisuudet järjestettiin yhteistyössä lääninhallitusten, kuntien ja sosiaalialan osaamiskeskusten kanssa. Aluekierroksen tavoitteina oli: 1) Vauhdittaa Sosiaalialan kehittämishankkeen keskeisten tavoitteiden saavuttamista sekä kuulla alueiden toimijoiden väliarvio tavoitteiden saavuttamisesta. 2) Kuulla alueiden toimijoiden väliarvio valtionavustuksella tuettujen hankkeiden etenemisestä ja hankerahoituksen toimivuudesta. 3) Kuulla alueiden näkemyksiä sosiaalipalvelujen nykyisestä tilasta ja kehittämistarpeista. 4) Kuulla alueiden näkemyksiä sosiaalipalvelujen asemasta kunta- ja palvelurakenne uudistuksessa. 5) Nostaa sosiaalipalvelut puheenaiheeksi sekä mediassa että päättäjien keskuudessa. Saatua arviointitietoa hyödynnetään sekä Sosiaalialan kehittämishankkeen viimeisten toimintavuosien painotusten tarkentamisessa että tulevien vuosien kehittämistoiminnan suunnittelussa.</p> <p>Kuntien kireä taloudellinen tilanne nousi kierroksen keskeiseksi teemaksi. Sosiaalipalvelut keskittyvät monissa kunnissa korjaavaan ja ensiapuluontoiseen työhön. Vanhustenhuoltoa pidettiin sosiaalihuollon heikoimpana lenkinä. Koti- ja laitoshoidossa on henkilöstöpula ja puutteita työkäytännöissä. Lisäksi koko maassa on pula pätevästä sosiaalityöntekijöistä, pienimmissä kunnissa ei aina ole edes yhtä pätevää sosiaalityöntekijää. Avun oikea-aikaisuuteen liittyen nostettiin esille puutteet sosiaalipalvelujen ja erityisesti sosiaalitoimistojen asiakaslähtöisyydessä, esimerkiksi palveluohjausta tulisi tehostaa.</p> <p>Sosiaalipalvelujen tiedontuotannon kehittymättömyys ja palveluja koskevan arviointitiedon niukkuus nähtiin keskeiseksi esteeksi sosiaalipalvelujen oikea-aikaiselle avun antamiselle ja palvelujen kehittämiselle. Palvelujen tarpeen kartoittamisessa, palvelujen tilastoinnissa, tiedon kokoamisessa sekä palvelujen laadun ja vaikutusten arvioinnissa on merkittäviä puutteita.</p> <p>Aluetilaisuuksissa korostettiin, että sosiaalipalvelujen kehittämistyön tavoitteellisuus ja suunnitelmallisuus ovat lisääntyneet Sosiaalialan kehittämishankkeen aikana. Myös tietoisuus sosiaalipalveluista ja niiden kehittämistarpeista on tullut alueilla entistä näkyvämmäksi. Kuntien välinen seudullinen ja alueellinen yhteistyö ovat käynnistyneet hyvin, mihin osaltaan on vaikuttanut aluejohtoryhmien toiminnan käynnistyminen sekä sosiaalialan osaamiskeskustoiminnan kehittyminen. Sosiaalialan kehittämishankkeen aikana valtionavustuksilla on saatu käyntiin paikallisesti merkittäviä muutoksia. Kritiikki kohdistui kehittämisjakson kestoan, 2-3 vuotta koettiin aivan liian lyhyeksi ajaksi saada aikaan pysyviä muutoksia palvelurakenteissa ja palvelujen sisällöissä. Arviointikierroksella tuotiin esille, että seudulliseen palvelurakenteen kehittämiseen on jo monilla alueilla ryhdytty ennen Sosiaalialan kehittämishanketta. Hankkeen myötä palvelurakenteen uudistaminen on konkretisoitunut ja vauhdittunut.</p>			
Avainsanat: (asiasanat) Arviointi, kehittäminen, sosiaaliala, sosiaalipalvelut			
Muut tiedot www.stm.fi ja www.sosiaalihanke.fi			
Sarjan nimi ja numero Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:3		ISSN 1236-2115	ISBN 978-952-00-2245-7 nid. 978-952-00-2246-4 (PDF)
Kokonaissivumäärä 101	Kieli suomi	Hinta 17,28 €	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Yliopistopaino Kustannus Helsinki University Press PL 4 (Vuorikatu 3 A)00014 HELSINGIN YLIOPISTO puhelin (09) 7010 2363 books@yliopistopaino.fi www.yliopistopaino.fi/kirjamyynti		Kustantaja Sosiaali- ja terveysministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare Social- och hälsovårdsministeriet		Utgivningsdatum 29.11.2006	
Författare Kallinen-Kräkin Salme, SHM Meltti Tero, STAKES		Typ av publikation Rapport	
		Uppdragsgivare Social- och hälsovårdsministeriet	
		Datum för tillsättandet av organet	
Publikation Mot effektivare socialservice. Rapport från utvärderingsrundan inom utvecklingsprojektet för det sociala området			
Referat Social- och hälsovårdsministeriet genomförde en regional runda bestående av 13 seminarier i november och december 2005. Tillställningarna ordnades i samarbete med länsstyrelserna, kommunerna och kompetenscentrumen inom det sociala området. Målen för den regionala rundan var följande: 1) påskynda uppfyllande av centrala mål inom Utvecklingsprojektet för det sociala området samt höra en interimistisk utvärdering av de regionala aktörerna om hur man uppnått målen, 2) höra en interimistisk utvärdering av de regionala aktörerna om hur projekten med statsunderstöd framskrider och hur projektfinansieringen fungerar, 3) höra regionernas syn på socialservicens nuvarande tillstånd och utvecklingsbehov, 4) höra regionernas åsikter om socialservicens ställning i kommun- och servicestrukturreformen, 5) lyfta fram socialservice som ett diskussionsämne både i media och hos beslutsfattare. Utvärderingsinformation som erhållits utnyttjas både i precisering av tyngdpunkterna under de sista åren inom Utvecklingsprojektet för det sociala området och i planering av utvecklingsverksamheten under kommande år. Kommunernas ansträngda ekonomiska situation lyftes fram som ett centralt tema under rundan. I flertalet kommuner koncentreras socialservicen till korrigerande arbete och arbete av första-hjälpen-karaktär. Äldreomsorgen ansågs vara den svagaste länken inom socialvården. I hem- och institutionsvården råder personalbrist och brister i arbetspraxis. Dessutom råder det brist på kompetenta socialarbetare i hela landet, i de minsta kommunerna finns inte alltid ens en kompetent socialarbetare. I samband med att klienten skall få hjälp i rätt tid lyftes bristerna fram i socialservicen och särskilt klientorienteringen på socialbyråerna, till exempel borde servicestyrningen effektiviseras. Utvecklad informationsproduktion inom socialservice och alltför ringa information om utvärdering av service ansågs som ett stort hinder för att ge hjälp i rätt tid i form av socialservice och utveckla servicen. Det finns stora brister i fråga om kartläggning av servicebehovet, statistikföring av service, samlande av information samt utvärdering av kvaliteten på och effekten av service. Man betonade vid de regionala rundorna att målmedvetenheten och planenligheten ökat under Utvecklingsprojektet för det sociala området. Även vetskapen om socialservice och dess utvecklingsbehov har blivit allt synligare inom regionerna. Det regionala samarbetet mellan kommunerna har kommit igång bra, vilket för sin del har påverkats av att områdesledningsgruppernas verksamhet inletts och att kompetenscentrumens verksamhet inom det sociala området utvecklats. Under Utvecklingsprojektet för det sociala området har betydande lokala förändringar kommit i gång med hjälp av statsunderstöd. Kritiken riktades mot utvecklingsperiodens längd, 2–3 år upplevdes som en alltför kort tid för att få till stånd bestående förändringar i innehållet av servicestrukturer och tjänster. Under utvecklingsrundan framfördes att man på många områden inlett utvecklingen av den regionala servicestrukturen redan före Utvecklingsprojektet för det sociala området. Genom projektet har servicestrukturreformen konkretiserats och påskyndats.			
Nyckelord Det sociala området, socialservice, utveckling, utvärdering			
Övriga uppgifter www.stm.fi och www.sosiaalihanke.fi			
Seriens namn och nummer Social- och hälsovårdsministeriets rapporter 2007:3		ISSN 1236-2115	ISBN 978-952-00-2245-7 (inh.) 978-952-00-2246-4 (PDF)
Sidoantal 101	Språk Finska	Pris 17,28 €	Sekretessgrad offentlig
Distribution Helsingfors Universitetsförlaget PB 4 (Berggatan 3 A) FI-00014 HELSINGFORS UNIVERSITET Tfn (09) 7010 2363 books@yliopistopaino.fi www.yliopistopaino.fi/kirjamyynti		Förlag Social- och hälsovårdsministeriet	

DOCUMENTATION PAGE

Publisher Ministry of Social Affairs and Health, Finland		Date of publication 29 November 2006	
Authors Salme Kallinen-Kräkin, Ministry of Social Affairs and Health Tero Meltti, National Research and Development Centre for Welfare and Health (STAKES)		Type of publication Report	
		Commissioned by Ministry of Social Affairs and Health	
		Date of appointing the organ	
Title of publication More effective social services. Report on assessment of the Development Project for Social Services			
Summary The Ministry of Social Affairs and Health carried out a regional assessment round comprising 13 seminars in November - December 2005. The seminars were organised together with the State Provincial Offices, municipal authorities and centres of excellence for social welfare. The objectives of the regional round were: 1) to give impetus to achievement of the major objectives of the Development Project for Social Services and to hear the regional actors' interim assessment of their achievement; 2) to hear the regional actors' interim assessment of the progress of projects supported by central government transfers to local government and the effectiveness of the project financing; 3) to hear the views of the regions on the present state of social services and development needs; 4) to hear the views of the regions on the status of social services in the municipal and structural reform; and 5) to raise social services for discussion both in the media and among decision-makers. The information based on the assessment will be used in both specifying the emphases in the last years of the carrying out of the Development Project for Social Services and in planning developments in the next few years. The strained economic situation of municipalities was the most important theme during the round. In many municipalities, social services focus on remedial work and work of a first aid nature. Elderly care was considered the weakest component of social services. There is a shortage of staff in home and institutional care and there are defects in work practices. Furthermore, there is lack of qualified social workers throughout the country; small municipalities do not always have any qualified social workers. Related to the timeliness of assistance, defects in the client-orientation of social services and in particular of the social welfare offices were taken up – for instance case management and service co-ordination should be made more effective. The undeveloped information production in social services and scarcity of assessment information regarding social services was seen as a major obstacle to a timely provision of assistance and development of services. There are considerable defects in examining service needs, statistics on services, compilation of information and assessment of the quality and impact of services. It was stressed at the regional seminars that goal-orientation and methodicalness have increased in the development of social services in the course of the Development Project for Social Services. Also the awareness of social services and related development needs has increased in the regions. The sub-regional and regional cooperation between municipalities has started favourably. The start of the regional management groups' work and development of the work of the centres of excellence for social work have contributed to that. During the Development Project significant changes have been achieved locally by means of government transfers to local government. The length of the development period was criticised; it was felt that 2 to 3 years is all too short a time to achieve permanent changes in service structures and contents. It became clear during the assessment round that development of the sub-regional service structure had already started in many areas before the Development Project for Social Services. With the project the reform of the service structure has been concretised and accelerated.			
Key words Assessment, development, social sector, social services			
Other information Internet: www.stm.fi/english and www.sosiaalihanke.fi			
Title and number of series Stencils of the Ministry of Social Affairs and Health 2007:3		ISSN 1236-2115	ISBN 978-952-00-2245-7 (print) 978-952-00-2246-4 (PDF)
Number of pages 101	Language Finnish	Price 17,28 €	Publicity Public
Orders Helsinki University Press PO Box 4 (Vuorikatu 3 A) FI-00014 HELSINKI UNIVERSITY, FINLAND Tel +358 9 7010 2363 books@yliopistopaino.fi www.yliopistopaino.fi/bookstore		Financier Ministry of Social Affairs and Health	

Esipuhe

Sosiaalialan kehittämishanke toteutetaan valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti vuosina 2003 – 2007. Sosiaalialan kehittämishankkeen myötä maassamme on käynnissä erittäin laaja ja merkittävä sosiaalipalvelujen järjestelmällinen uudistaminen sekä alueellisen kehittämistoiminnan luominen ja vakiinnuttaminen. Palvelujen tuottamiselle ja kehittämiselle pyritään löytämään kestävät alueelliset rakenteet ja rahoitustavat.

Sosiaalialan kehittämishankkeessa tavoitteena on palvelujen saatavuuden ja laadun turvaaminen kaikkialla Suomessa. Tähän tavoitteeseen pyritään uudistamalla lainsäädäntöä, palvelujen tuottamisrakenteita ja työntekijöiden toimintakäytäntöjä. Pitkäjänteistä uudistustyötä tehdään sosiaalipalvelujen kaikilla sektoreilla, lasten ja perheiden, vanhusten, vammaisten ja päihdeongelmaisten palveluissa.

Kuntien ja eri ammattilaisten välinen toimiva työnjako ja hyvien työkäytäntöjen levittäminen sekä varhainen puuttuminen ovat kehittämishankkeen keskeiset periaatteet. Sosiaalipalvelujen uudistustyötä viedään eteenpäin yli 20 valtakunnallisella osahankkeella ja lukuisilla valtakunnallisten linjausten mukaisilla kuntien omilla kehittämishankkeilla.

Sosiaalipalvelut toimiviksi! –arviointikierroksen tavoitteena oli sekä vauhdittaa Sosiaalialan kehittämishankkeen tavoitteiden saavuttamista että tehdä väliarvio sosiaalipalvelujen tilasta ja hankkeen etenemisestä eripuolilla Suomea.

Sosiaalialan kehittämishankkeessa on saatu jo tähän mennessä merkittäviä uudistuksia käyntiin sekä valtakunnallisesti että alueellisesti. Muutokset toteutuvat parhaiten hyvässä yhteistyössä valtakunnallisten, alueellisten ja paikallisten toimijoiden kanssa.

Haluamme kiittää kaikkia aluekierroksen valmisteluun osallistuneita: lääninhallituksia, sosiaalialan osaamiskeskuksia, Stakesia ja kuntia. Kiitokset myös kaikille aluetilaisuuksiin osallistuneille.

Helsingissä 26.11.2006

Liisa Hyssälä
Peruspalveluministeri

Sisällys

Tiivistelmä.....	3
Sammandrag.....	5
Summary	7
Esipuhe.....	9
YHTEENVETO ALUEKIERROKSEN TULOKSISTA.....	15
Aluekierroksen tavoitteet ja toteuttaminen	15
Arvioita sosiaalipalvelujen nykytilasta ja kehittämistarpeista	15
Arvioita Sosiaalialan kehittämishankkeesta ja hankerahoituksesta	16
ALUEKIERROKSEN TOTEUTTAMINEN.....	19
Ajankohta ja paikkakunnat	19
Aluekierroksen tavoitteet	19
Aluekierroksen viestintä	20
ARVIOINTIKIERROKSEN KESKEISET TULOKSET ALUEITTAIN.....	21
KANTA-HÄME, PIRKANMAA JA SATAKUNTA (Pikassos-alue)	22
Alue tilastojen valossa	22
Sosiaalipalvelujen vahvuudet ja haasteet	22
Hankerahoituksen jakautuminen Kanta-Hämeen, Pirkanmaan ja Satakunnan maa- kunnissa.....	23
Sosiaalialan kehittämishankkeen ja hankerahoituksen merkitys sosiaalipalvelujen kehittämisessä	26
ETELÄ-SAVO	28
Alue tilastojen valossa	28
Sosiaalipalvelujen vahvuudet ja haasteet	28
Hankerahoituksen jakautuminen Etelä-Savossa.....	29
Sosiaalialan kehittämishankkeen ja hankerahoituksen merkitys sosiaalipalvelujen kehittämisessä	30
POHJOIS-SAVO	32
Alue tilastojen valossa	32
Sosiaalipalvelujen vahvuudet ja haasteet Pohjois-Savossa	32
Hankerahoituksen jakautuminen Pohjois-Savossa	33
Sosiaalialan kehittämishankkeen ja hankerahoituksen merkitys sosiaalipalvelujen kehittämisessä	34
VARSINAIS-SUOMI.....	36
Alue tilastojen valossa	36
Sosiaalipalvelujen vahvuudet ja haasteet Varsinais-Suomessa.....	36
Hankerahoituksen jakautuminen Varsinais-Suomessa	37
Sosiaalialan kehittämishankkeen ja hankerahoituksen merkitys sosiaalipalvelujen kehittämisessä	38

ETELÄ-POHJANMAAN, KESKI-POHJANMAAN JA POHJANMAAN MAAKUNNAT	40
Alue tilastojen valossa	40
Sosiaalipalvelujen vahvuudet ja haasteet	40
Hankerahoituksen jakautuminen Etelä-Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan maakunnissa	41
Sosiaalialan kehittämishankkeen ja hankerahoituksen merkitys palvelujen kehittämisessä	44
POHJOIS-POHJANMAA.....	46
Alue tilastojen valossa	46
Sosiaalipalvelujen vahvuudet ja haasteet	46
Hankerahoituksen jakautuminen Pohjois-Pohjanmaalla	48
Sosiaalialan kehittämishankkeen ja hankerahoituksen merkitys Pohjois-Pohjanmaan sosiaalipalvelujen kehittämisessä	49
ETELÄ-KARJALA JA KYMENLAAKSO.....	50
Alue tilastojen valossa	50
Sosiaalipalvelujen vahvuudet ja haasteet	50
Hankerahoituksen jakautuminen Kymenlaaksossa ja Etelä-Karjalassa	51
Sosiaalialan kehittämishankkeen ja hankerahoituksen merkitys palvelujen kehittämisessä	54
POHJOIS-KARJALA	55
Alue tilastojen valossa	55
Sosiaalipalvelujen vahvuudet ja haasteet Pohjois-Karjalassa	56
Hankerahoituksen jakautuminen Pohjois-Karjalassa	56
Sosiaalialan kehittämishankkeen ja hankerahoituksen merkitys sosiaalipalvelujen kehittämisessä	58
LAPPI	60
Alue tilastojen valossa	60
Sosiaalipalvelujen vahvuudet ja haasteet	60
Hankerahoituksen jakautuminen Lapissa.....	62
Sosiaalialan kehittämishankkeen ja hankerahoituksen merkitys sosiaalipalvelujen kehittämisessä	63
KESKI-SUOMI.....	65
Alue tilastojen valossa	65
Sosiaalipalvelujen vahvuudet ja haasteet	65
Suomalaisen sosiaalipalvelujärjestelmän ongelmakohtia tutkimuksen valossa.....	66
Hankerahoituksen jakautuminen Keski-Suomessa.....	67
Palautetta hankerahoituksesta	68
PÄIJÄT-HÄME JA ITÄ-UUSIMAA	69
Alue tilastojen valossa	69
Sosiaalipalvelujen vahvuudet ja haasteet Päijät-Hämeessä	69
Sosiaalipalvelujen vahvuudet ja haasteet Itä-Uudellamaalla	70
Hankerahoituksen jakautuminen Päijät-Hämeessä	71
Hankerahoituksen merkitys sosiaalipalvelujen kehittämisessä.....	73

UUSIMAA	74
Alue tilastojen valossa	74
Sosiaalipalvelujen haasteet ja vahvuudet Uudellamaalla	75
Hankerahoituksen jakautuminen Uudellamaalla	76
Sosiaalialan kehittämishankkeen ja hankerahoituksen merkitys sosiaalipalvelujen kehittämisessä	77
KAINUU	80
Alue tilastojen valossa	80
Kainuun hallintokokeilu: sosiaalipalvelujen vahvuudet ja haasteet	80
Hankerahoituksen jakautuminen Kainuussa	82
Sosiaalialan kehittämishankkeen ja hankerahoituksen merkitys alueella	82
 Yhteenvedo aluekierroksella käydystä kunta- ja palvelurakennemuutokseen liittyvästä keskustelusta	 83

LIITTEET

Liite 1	Aluetilaisuuksien ohjelmat.....	85
Liite 2	Seta ry:n lausunto sosiaalipalvelujen arviointikierroksen ja valmisteilla olevan kunta- ja palvelurakennemuutoksen johdosta.....	98

Yhteenveto aluekierroksen tuloksista

Aluekierroksen tavoitteet ja toteuttaminen

Sosiaali- ja terveysministeriö toteutti 13 seminaaria käsittävän aluekierroksen aikavälillä 15.11. – 20.12.2005. Tämän lisäksi Kajaanin seminaari toteutettiin 16.5.2006. Tilaisuudet järjestettiin yhteistyössä lääninhallitusten ja sosiaalialan osaamiskeskusten kanssa.

Alueseminaaripaikkakunnat olivat: Helsinki, Joensuu, Jyväskylä, Kajaani, Kuopio, Kouvola, Lahti, Mikkeli, Oulu, Rovaniemi, Seinäjoki, Tampere ja Turku. Alueseminaareihin kutsuttiin alueen johtavat viranhaltijat, luottamushenkilöt, sosiaalialan ammattilaiset, tutkijat ja opettajat. Tilaisuuksiin osallistui 50 – 230 henkilöä, riippuen alueen koosta.

Aluekierroksen tavoitteina oli vauhdittaa Sosiaalialan kehittämishankkeen keskeisten tavoitteiden saavuttamista sekä kuulla alueiden toimijoiden väliarvio tavoitteiden saavuttamisesta ja hankerahoituksella tuettujen kehittämishankkeiden etenemisestä ja hankerahoituksen vaikuttavuudesta. Lisäksi tavoitteena oli kuulla eri alueiden toimijoiden näkemyksiä sosiaalipalvelujen nykyisestä tilasta ja kehittämistarpeista sekä hahmotella suuntaviivoja tulevien vuosien kehittämistyölle.

Jokaisessa tilaisuudessa keskityttiin alueen erityiskysymyksiin, sosiaalipalvelujen toimivuuteen, palvelujen vahvuuksiin ja heikkouksiin. Ajankohtaisia arviointiteemoja olivat muun muassa lasten ja lapsiperheiden palvelut, ikäihmisten palvelut, päihdepalvelut sekä sosiaalialan henkilöstön osaaminen, riittävyys ja saatavuus.

Saatua arviointitietoa hyödynnetään sekä Sosiaalialan kehittämishankkeen kahden viimeisen toimintavuoden painotusten tarkentamisessa että tulevien vuosien kehittämistoiminnan suunnittelussa.

Arvioita sosiaalipalvelujen nykytilasta ja kehittämistarpeista

Kuntien kireä taloudellinen tilanne nousi keskeiseksi teemaksi lähes jokaisessa aluetilaisuudessa. Tilanne on joillakin alueilla niin kireä, että kunnilla on vaikeuksia järjestää kuntalaisille edes välttämättöimpiä lakisääteisiä palveluja. Työ keskittyy monissa kunnissa pääasiassa korjaavaan ja ensiapuluontoiseen työhön, ehkäisevän työn eri muotojen toteuttamiseen ei ole pystytty.

Vanhustenhuoltoa pidettiin sosiaalihuollon heikoimpana lenkinä lähes jokaisessa aluetilaisuudessa. Koti- ja laitoshoidossa on henkilöstöpula ja puutteita työkäytännöissä. Vanhusten yksinäisyyteen, masennukseen ja ihmishuononvaikeuksiin ei kyetä kiinnittämään riittävästi huomiota.

Koko maassa on huutava pula pätevistä sosiaalityöntekijöistä, joissakin pienimmissä kunnissa ei edelleenkään ole yhtään pätevää sosiaalityöntekijää. Esimerkiksi Pohjois-Savon 23 kunnasta 14 kunnan sosiaalijohtaja on vaihtunut vuoden sisällä. Kaakkois-Suomen kunnissa jopa 51 % sosiaalityöntekijöistä on epäpäteviä. Lapin läänin 21 kunnista vain kahdeksassa on pätevät sosiaalityöntekijät.

Sosiaalityöntekijäpulan yhteydessä tuotiin esille myös sosiaalitoimistojen uudistustarpeet asiakas- ja työntekijäystävällisempään suuntaan. Tilaisuuksissa korostettiin aikuissosiaalityön kehittämistarpeita (toimintatapojen ja toimintaympäristön muutostarpeet) sekä tarvetta tehdä selkeämmäksi työnjakoa eri ammattilaisten ja hallinnonalojen kesken.

Tilaisuuksissa tuotiin esille huoli kunnallisen lasten ja lapsiperheiden palveluketjun sirpaleisuudesta. Lisäksi kritisoitiin sitä, että toiminnoissa keskitytään vain häiriöihin ja kriiseihin, tuki annetaan liian myöhään, jos sittenkään. Äitiys- ja lastenneuvolan, kasvatus- ja perheneuvolan, päivähoidon, koulun ja nuorisotoimen yhteistyörakenteita ja työntekijöiden osaamista vaadittiin parannettavaksi.

Kuntien johtajia ja päättäjiä kritisoitiin siitä, ettei kunnissa riittävästi panosteta ennaltaehkäiseviin tai avohuollon palveluihin, vaan lopulta joudutaan turvautumaan yhä kalliimpiin ja kalliimpiin tukimuotoihin.

Kierroksella nousivat esille myös lasten päivähoiton puutteet: erityisesti epäsäännöllisten työaikojen ja pätkätyöläisyyden huomioiminen hoidossa sekä erityislasten (muun muassa kehitysviivästymät ja käyttäytymishäiriöt) tarpeiden huomioiminen. Lisäksi hoitajien sijaisjärjestelyt ja henkilöstön osaaminen ovat puhuttaneet viimeaikoina (esimerkiksi antaako lähihoitajakoulutus riittävät valmiudet lasten kanssa työskentelyyn).

Avun oikea-aikaisuuteen liittyen nostettiin esille myös puutteet sosiaalipalvelujen asiakaslähtöisyydessä, erityisesti palveluohjauksen lisäämistarve nousi kierroksella esille. Tieto sosiaaliturvaetuuksista ja sosiaalipalveluista on monen portin takana, esimerkiksi sosiaalityöntekijöitä on lähes mahdoton tavoittaa puhelimitse. Eri kaupungeissa, kuten Helsingissä ja Turussa puhelinneuvontaan on alettu kiinnittää huomiota, mutta koko valtakunnassa asiaa ei ole hoidettu riittävän hyvin. Monet etuuksiin ja palveluihin oikeutetut jäävät niiden ulkopuolelle, koska eivät saa riittävästi tietoa oikeuksistaan ja apua etuuksien ja palvelujen hakemisessa. Lisäksi ilmenee ns. ”luukulta luukulle” -ilmiö, kun palveluohjaus on huonosti organisoitu tai sitä ei ole.

Keskeiseksi esteeksi sosiaalipalvelujen oikea-aikaiselle avun antamiselle ja palvelujen kehittämiseksi nähtiin sosiaalipalvelujen tiedontuotannon kehittymättömyys ja palveluja koskevan arviointitiedon niukkuus. Palvelujen tarpeen kartoittamisessa, palvelujen tilastoinnissa, tiedon kokoamisessa ja palvelujen laadun ja vaikutusten arvioinnissa on merkittäviä puutteita.

Kunta- ja palvelurakenteen uudistamisen osalta arviointikierroksella tuotiin esille, että seudulliseen palvelurakenteen kehittämiseen on jo ryhdytty ennen Sosiaalialan kehittämishanketta. Hankkeen myötä palvelurakenteen uudistaminen on konkretisoitunut ja vauhdittunut. Kuntarakenteen uudistuksessa PARAS-hankkeen malleista eniten kannatusta sai ns. peruskuntamalli.

Arvioita Sosiaalialan kehittämishankkeesta ja hankerahoituksesta

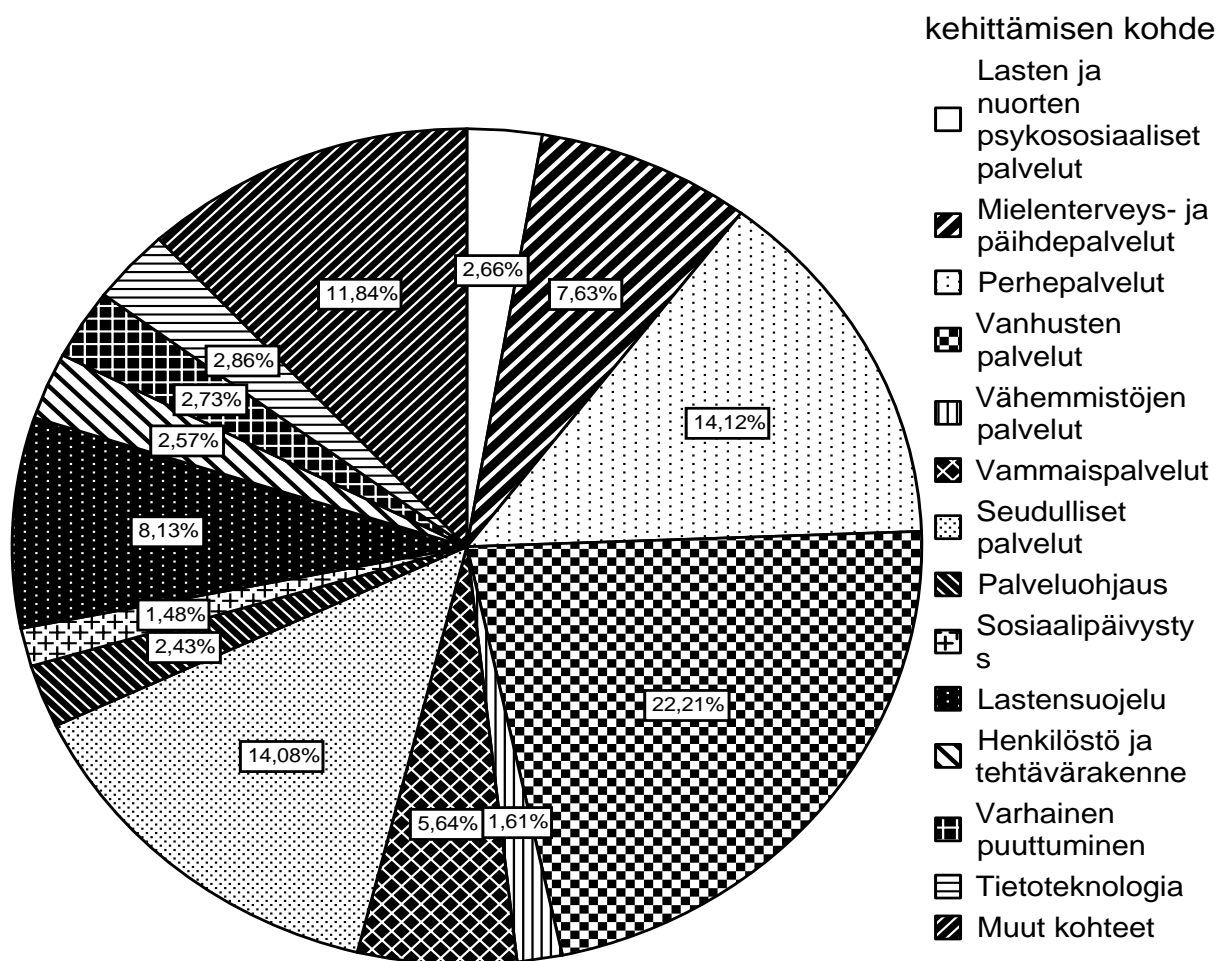
Alueseminaareissa korostettiin, että kuntien palvelujen kehittämistyön tavoitteellisuus ja suunnitelmallisuus ovat lisääntyneet Sosiaalialan kehittämishankkeen aikana. Myös tietoisuus sosiaalipalveluista ja niiden kehittämistarpeista on tullut alueilla entistä näkyvämmäksi. Kuntien välinen seudullinen ja alueellinen yhteistyö ovat käynnistyneet hämmästyttävän hyvin, eri kuntien johtajien ja työntekijöiden satunnaisista kontakteista on päästy lähemmäksi tavoitteellista yhteistyötä. Kuntien välisen yhteistyön lisääntymiseen ja tehostumiseen ovat osaltaan

vaikuttaneet myönteisesti muun muassa Sosiaalialan kehittämishankkeen alueellisten johtoryhmien perustaminen ja niiden toiminnan muotoutuminen sekä sosiaalialan osaamiskeskustoiminnan kehittyminen ja hankkeen alueellisen toimintaohjelman laatimisvelvoite. Hankerahoitus on nähty asiakkaiden ja henkilöstön näkökulmista mahdollisuutena, johon kannattaa tarttua.

Sosiaalialan kehittämishankkeen aikana valtionavustusta on myönnetty kuntien kehittämishankkeisiin vuosina 2003 - 2005 koko maassa yhteensä noin 38 miljoonaa euroa. Lukuun sisältyy sekä lääninhallitusten että STM:n jakamat valtionavustukset.

Eniten rahoitusta on myönnetty vanhusten palvelujen kehittämiseen. Vanhusten palvelujen osuus hankerahoituksesta on ollut 22 %. Toiseksi eniten hankerahoitusta on myönnetty perhepalvelujen kehittämiseen, jonka rahoitusosuus on ollut 14 %. Lähes samalla panostuksella on tuettu sosiaalipalvelujen seudullista kehittämistä, jonka osuus hankerahoituksesta on ollut 14 %. Sosiaalialan kehittämishankkeen puitteissa neljänneksi eniten rahoitusta ovat saaneet muut eli muun muassa eri painoalueiden yhdistelmähankeet, joihin on suunnattu yhteensä 11 % hankerahoituksesta.

Kuvio 1 Valtionavustusten jakautuminen painoalueittain koko maassa vuosina 2003 – 2005 (STM:n ja lääninhallitusten avustukset yhteensä)

n= 37 881 351 €

Aluetilaisuuksissa tuotiin esille, että kehittämistyö on hidasta, toimintojen ja rakenteiden muuttuminen kestää useita vuosia, koska oman toiminnan muuttaminen ja uudistusten juurtuminen vaatii oppimista. Kunnissa kannettiin huolta siitä, mitkä edellytykset alkaneilla välttämättömillä uudistusprosesseilla on jatkua hankerahoituksen päätyttyä. Lisäksi todettiin, että kuntien kehittämishankkeissa on liiaksi painottunut palvelujen sisällön kehittäminen rakenteiden kustannuksella.

Huolta uudistusprosessien kestävydestä ja vaikutuksista oli erityisesti silloin, jos kuntien kehittämishankkeita toteuttamaan on otettu ulkopuolinen henkilö. Tällöin vakituisen henkilöstön sitoutuminen kehittämistyöhön on heikkoa ja kehittämistyön tulosten juurtumisella on heikko ennuste, todettiin aluetilaisuuksissa. Hankkeiden vastuuhenkilöitä on erityisen vaikea löytää etenkin pienissä kunnissa. Näin ollen kehittämishankerahoitus saattaa jäädä jopa käyttämättä.

Valtionavustushankkeiden painoalue-eroja STM:n ja lääninhallitusten välillä pidettiin keino-tekaisina. Tämän koettiin lisäävän hallinnollista työtä ja byrokraattisuutta. Hankehallintoon on väsyttävä, ei niinkään kehittämistyön ideointiin ja innovatiiviseen toimintojen kehittämiseen.

Alueilla koettiin, että sosiaalihuollon henkilöstön tehtävärakenteen ja työolojen kehittämisen painoalueella on tällä hetkellä liian vähän kehittämishankkeita. Seuraavilla valtionavustuskierroksilla tähän tulee kiinnittää erityistä huomiota, koska kaikkialla Suomessa on pula pätevistä sosiaalityöntekijöistä, vanhustenhuollon hoitohenkilöstöstä sekä kotipalveluhenkilöstöstä.

Jatkossa rahaa toivottiin enemmän perustyön toteuttamiseen ja sektorirajat ylittäviin kehittämishankkeisiin. Kehittämishankkeita toivottiin myös arvioitavan nykyistä paremmin, erityisesti niiden vaikuttavuuteen toivottiin kiinnitettävän nykyistä enemmän huomiota. Hankerahoituksen saaminen ja jatkuminen tulisi kytkeä entistä selvemmin saavutettuihin konkreettisiin tuloksiin. Toisaalta koko hankerahoitustoiminta pitäisi arvioida, rahoitukseen nähden on havaittavissa liian vähän pysyviä tuloksia. Lisäksi vauraimmat kunnat näyttävät hyötyvän eniten hankerahoituksesta.

Kustannustehokkuuden näkökulmasta Sosiaalialan kehittämishankkeen valtionavustuksilla on ollut ainakin kolme keskeistä ansiota: Vaikka kunta ei olisikaan saanut hankerahoitusta, niin palveluja on päätetty kehittää omin avuin. Avustuksia ei haeta tai hakemuksia tehdä pelkän rahan takia. Suhteutettuna väestöön avustusrahoilla on saatu paikallisesti merkittäviä muutoksia aikaiseksi.

Voidaan katsoa, että kehittämishankkeisiin myönnetty avustukset on käytetty suhteellisen tehokkaasti. Vaikka avustus on riskirahaa, niin suhteessa riskin tasoon hankeavustukset eivät ole olleet huomattavan suuria. Vaikuttaa siltä, että suurimmaksi osaksi sosiaalialan kehittämiseen satsattu tuntuu ja näkyy oikeasti ihmisten elämässä.

Paikallisten kehittämisrakenteiden ohuus on tarkoittanut sitä, että kehittämishankkeita ja projekteja tuntuu olevan liikaa. Varsinkin pienimpien kuntien ulosjääminen tai perustoiminnan tukkeutuminen selittyisi tällä. Kritiikki kohdistui rahoitetun kehittämisjakson kestoan, kaksi tai kolme vuotta koettiin aivan liian lyhyeksi ajaksi saada aikaan pysyviä muutoksia palvelurakenteissa ja sisällöissä. Sosiaalialan kehittämisyksiköiden luomista pidettiin mielekkäänä, mutta epävarmuus rahoituksen jatkumisesta hidastaa niiden luomista.

ALUEKIERROKSEN TOTEUTTAMINEN

Ajankohta ja paikkakunnat

Sosiaali- ja terveysministeriö toteutti 13 seminaaria käsittävän aluekierroksen aikavälillä 15.11. – 20.12.2005, Kainuun tilaisuus oli 16.5.2006. Tilaisuudet organisoitiin yhteistyössä lääninhallitusten ja sosiaalialan osaamiskeskusten kanssa. Seminaarit järjestettiin eripuolilla Suomea sosiaalialan osaamiskeskusjaon mukaisesti, kuitenkin siten, että Etelä-Suomen osaamiskeskusalueella järjestettiin kaksi tilaisuutta ja Itä-Suomen osaamiskeskusalueella neljä tilaisuutta.

Alueseminaaripaikkakunnat olivat Tampere 15.11.2005, Mikkeli 16.11.2005, Kuopio 18.11.2005, Turku 21.11.2005, Seinäjoki 24.11.2005, Kouvola 29.11.2005, Joensuu 2.12.2005, Rovaniemi 8.12.2005, Oulu 12.12.2005, Jyväskylä 14.12.2005, Lahti 16.12.2005, Helsinki 20.12.2005 ja Kajaani 16.5.2006.

Alueseminaareihin kutsuttiin alueen johtavat viranhaltijat, luottamushenkilöt, sosiaalialan käytännön ammattilaiset, tutkijat ja opettajat. Osallistujia oli tilaisuuksissa vaihtelevasti, määrä riippui alueen koosta. Pienimmässä tilaisuudessa oli noin 50 henkilöä ja suurimmassa noin 230 henkilöä.

Peruspalveluministeri Liisa Hyssälä osallistui kahteen tilaisuuteen ja valtiosihteeri Terttu Savolainen kolmeen tilaisuuteen. Kansliapäällikkö Markku Lehto ja ylijohtaja Aino-Inkeri Hansson osallistuivat vuorotellen eri tilaisuuksiin. Sosiaalialan kehittämishankkeen vastuhenkilöt osallistuivat jokaiseen alueseminaariin. Stakesin edustajat olivat jokaisessa tilaisuudessa kertomassa alueen erityispiirteistä tilastojen valossa.

Aluekierroksen tavoitteet

Aluekierroksen tavoitteina oli:

1. Vauhdittaa Sosiaalialan kehittämishankkeen keskeisten tavoitteiden saavuttamista.
2. Kuulla alueen toimijoiden väliarvio Sosiaalialan kehittämishankkeen tavoitteiden saavuttamisesta (esimerkiksi palvelujärjestelmän uudistumisen etenemisestä, työkäytäntöjen ja työmenetelmien uudistumisen etenemisestä osana palvelujen laadun ja saatavuuden parantamista).
3. Kuulla alueen toimijoiden väliarvio hankerahoituksella tuettujen kehittämishankkeiden etenemisestä ja hankerahoituksen vaikuttavuudesta.
4. Kuulla eri alueiden toimijoiden näkemyksiä sosiaalipalvelujen nykyisestä tilasta ja kehittämistarpeista sekä hahmotella suuntaviivoja tulevien vuosien kehittämistyölle.
5. Kuulla alueiden näkemyksiä sosiaalipalvelujen asemasta kunta- ja palvelurakenne uudistuksessa.
6. Nostaa sosiaalipalvelut puheenaiheeksi sekä mediassa että päättäjien keskuudessa.

Saatus arviointitietoa hyödynnetään sekä Sosiaalialan kehittämishankkeen kahden viimeisen toimintavuoden painotusten tarkentamisessa että tulevien vuosien kehittämistoiminnan suunnittelussa.

Jokaisessa tilaisuudessa keskityttiin alueen erityiskysymyksiin, sosiaalipalvelujen toimivuuteen, palvelujen vahvuuksiin ja heikkouksiin. Ajankohtaisia arviointiteemoja olivat muun muassa lasten ja lapsiperheiden palvelut, ikäihmisten palvelut, päihdepalvelut sekä sosiaalialan henkilöstön osaaminen, riittävyys ja saatavuus.

Aluekierroksen viestintä

Aluekierroksen yhtenä tavoitteena oli tehdä sosiaalialaa tunnetuksi ja nostaa sosiaalipalvelut puheenaiheeksi sekä mediassa että paikallisten päättäjien keskuudessa. Erityisesti haluttiin kiinnittää huomio kunnallisten sosiaalipalvelujen parantamiseen suunnattuun rahoitukseen ja sen vaikutuksiin. Median kautta nostettiin esille se, onko valtionavustuksilla onnistuttu vastaamaan alueen sosiaalipalvelujen kehittämisen aukkokohtiin ja ovatko palvelut parantuneet tai parantumassa? Samalla haluttiin tuoda kansallisen hankkeen toteuttaminen lähemmäs kansalaista ja sitä mitä alueilla tapahtuu.

Kaikki Suomen kunnanvaltuustot ja sosiaali- ja terveyslautakunnat saivat ministerin allekirjoittaman kutsun aluetilaisuuteen, samoin kunnan johtavat viranhaltijat. Perinteisen kirjallisen kutsun lisäksi lähetettiin sähköinen kutsu. Muutamissa alan ammatti- ja järjestölehdissä julkaistiin sosiaali- ja terveysministeriön asiantuntijoiden kirjoituksia, joiden yhteydessä kerrottiin myös aluekierroksesta.

Ennakkotiedottaminen onnistui ja alueellisiin tilaisuuksiin osallistui yhteensä noin 1500 henkilöä, mukana kunnanjohtajia, kunnanvaltuutettuja, kuntien sosiaalijohtoa, sosiaalialan ammattilaisia, tutkijoita, kehittäjiä sekä järjestöjen edustajia. Stakesin sosiaalialan ammattilaisille suunnatun Sosiaaliportti.fi -verkkopalvelun toimitus kiersi mukana alueellisissa tilaisuuksissa ja raportoi niistä verkkosivuilla. Keskustelut seminaarien teemoista jatkuivatkin Sosiaaliportissa pitkälle kevääseen saakka.

Aluekierros käynnistyi Tampereelta 15. marraskuuta. Tampereen tilaisuuden yhteydessä pidettiin koko kierrosta koskeva tiedotustilaisuus. Tiedotustilaisuuden kutsut lähetettiin noin kolmea viikkoa ennen tilaisuutta sekä uudelleen vielä vajaa viikko ennen tilaisuutta. Kutsut lähetettiin laajalla jakelulla koko maan toimituksille. Kutsu toimi ennakkotiedotteena, siinä oli jo kerrottu kierroksen tavoitteista, aikatauluista ja alueellisten tilaisuuksien ohjelmista. Lisäksi kerrottiin kierroksesta kertovan [www-sivun osoite \(www.sosiaalihanke.fi\)](http://www.sosiaalihanke.fi).

Tiedotustilaisuus pidettiin jokaisella kierroksen tapahtumapaikkakunnalla. Tiedotustilaisuuksiin kutsuttiin alueelliset tiedotusvälineet. Kierroksen avaus- ja päätöstilaisuuteen lähtevien kutsujen jakelusta vastasi sosiaali- ja terveysministeriön viestintäyksikkö. Muissa tilaisuuksissa jakelu suunnattiin alueen tiedotusvälineille ja hoidettiin lääninhallitusten viestinnän kautta.

Tiedotustilaisuudet pidettiin ministerin, valtiosihteerin, kansliapäällikön tai osastopäälliköiden johdolla. Tiedotustilaisuuteen osallistui lisäksi seminaarissa puheenvuoron pitäneitä asiantuntijoita: Stakesin, lääninhallituksen, Sosiaalialan osaamiskeskuksen sekä kuntien edustajat. Toimittajilla oli mahdollisuus osallistua seminaariin ja heillä oli käytössään seminaarin aineis-

tot. Joillakin paikkakunnilla ministerin tai valtiosihteerin puheesta tehtiin tiedote, samoin kuin seminaarin sisällöistä.

Lounas- tai aamukahvitilaisuutena toteutettuihin tiedotustilaisuuksiin osallistui paikkakunnasta riippuen yhdestä yhdeksään toimittajaa. Kaikkiaan kierroksen tiedotustilaisuuksiin osallistui noin 35 toimittajaa, mutta asia oli esillä ainakin 50 tiedotusvälineessä. Tiedotustilaisuuksiin osallistui yleensä alueen tärkeimmät sanomalehdet sekä Ylen alueellinen uutistoimitus. Kierros näkyikin hyvin paikallislehdissä, alueellisissa tv-lähetyksissä sekä paikallisradioissa.

Toimittajat olivat kiinnostuneita oman alueensa tilanteesta suhteessa koko maahan. Kommentteja haluttiin erityisesti oman alueen asiantuntijoilta. Myös Stakesin tekemät alueelliset profiilit kiinnostivat. Sosiaalityöntekijäpula, ongelmat ikäihmisten palveluissa sekä puutteet lasten ja lapsiperheiden palveluissa nousivat seminaareissa esille. Nämä aiheet saivat myös eniten palstatilaa.

ARVIOINTIKIERROKSEN KESKEISET TULOKSET ALUEITTAIN

Aluetilaisuuksissa pidettyjen puheenvuorojen sisältö ja luonne vaihtelivat suuresti alueittain. Joissakin tilaisuuksissa kuvattiin analyttisesti palvelujen ja kehittämistyön etenemistä kun taas toisissa tilaisuuksissa keskityttiin enemmänkin yleisiin strategisiin ja poliittisiin puheenvuoroihin. Näin ollen tämän raportin kuvaukset eri alueiden sosiaalipalvelujen vahvuuksista ja haasteista sekä arviot kehittämistoiminnan etenemisestä vaihtelevat tarkkuudeltaan merkittävästi.

Raportin kuvaukset ja yhteenvedot perustuvat tilaisuuksissa pidettyihin valmisteltuihin esityksiin sekä osallistujien kommenttipuheenvuoroihin. Aluekierroksella esitellyt tilastolliset profiilit perustuvat Stakesin ylläpitämän SOTKANet-indikaattoripankin tietoihin. Stakesin tekemissä alueprofiileissa käytetään muun muassa käsitteitä huoltosuhde, turvattomuus, psykososiaaliset ongelmat. Käsitteiden ja indikaattorien kuvaukset löytyvät SOTKANet-verkkopalvelusta osoitteessa www.sotkanet.fi.

Matti Heikkilä on kirjoittanut Stakesin tekemistä alueprofiileista Kainuun, Keski-Suomen, Pohjois-Karjalan ja Uudenmaan maakuntien tilastolliset tarkastelut, Maijaliisa Junnila Kanta-Hämeen, Pirkanmaan ja Satakunnan, Etelä-Karjalan ja Kymenlaakson sekä Pohjois-Pohjanmaan, Nina Knape Etelä-Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan, Olli Nylander Etelä-Savon ja Pohjois-Savon, Sirpa Taskinen Lapin sekä Päijät-Hämeen ja Itä-Uudenmaan sekä Ritva Teräväinen Varsinais-Suomen. Lisäksi Seniha Cihangir sosiaali- ja terveysministeriöstä on kirjoittanut arviointikierroksen viestintää käsittelevän alaluvun.

KANTA-HÄME, PIRKANMAA JA SATAKUNTA (Pikassos-alue)

Alue tilastojen valossa

Pirkanmaan väestössä alle kouluikäisten lasten ja 75 vuotta täyttäneiden osuus on hyvin samanlainen kuin Suomessa keskimäärin. Satakunnassa on lapsia keskimääräistä vähemmän ja 75 vuotta täyttäneitä keskimääräistä enemmän. Myös Kanta-Hämeessä iäkkäitä on enemmän kuin Suomessa keskimäärin. Näin ollen huoltosuhtekin on Pirkanmaalla maan keskitasoa, mutta Satakunnassa ja Kanta-Hämeessä keskimääräistä korkeampi. Väestön muuttoliike keskittyy voimakkaasti kaupunkien, varsinkin Tampereen, läheisiin kuntiin. Alueen korkein elintaso on Tampereelta sekä sen viereisissä kunnissa Ylöjärvellä ja Pirkkalassa.

Satakunnassa ja Kanta-Hämeessä lastensuojelun avohuollon tukitoimien piirissä on alle 18-vuotiaita jonkin verran enemmän kuin koko maassa keskimäärin. Pirkanmaalla taas avohuollon tukitoimien piirissä on hieman keskimääräistä vähemmän alle 18-vuotiaita. Koko alueella on kodin ulkopuolelle sijoitettu vähemmän lapsia kuin Suomessa keskimäärin. Kaikista vähiten kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia on Satakunnassa. Lasten ja nuorten laitoshoidon kustannusten kehitys on ollut kaikissa maakunnissa selvästi alhaisempaa kuin Suomessa keskimäärin.

Toimeentulotuen menot asukasta kohden ja sosiaalitoimen nettokustannukset kunnittain ovat kaikissa maakunnissa alhaisemmat kuin Suomessa keskimäärin. Kustannukset ovat Pirkanmaalla lähellä Suomen keskitasoa, mutta Satakunnassa ja Kanta-Hämeessä selvästi maan keskitason alapuolella, Satakunnassa alueen matalimmat.

Sosiaalipalvelujen vahvuudet ja haasteet

Alueen keskeisiksi haasteiksi nostettiin seuraavat asiat: sosiaalipalvelujen saatavuus, ammattitaitoisen työvoiman riittävyys, palvelujärjestelmän uudistaminen sekä tiedontuotannon kysymykset. Alueen vahvuuksiksi koettiin alueen suuri väestöpohja sekä innostuneet ja osaavat toimijat.

Tilaisuudessa esitetyn arvion mukaan Pikassos-alueella ei tällä hetkellä pystytä tarjoamaan sosiaalipalveluja siten, että ne kaikilta osin vastaisivat ihmisten tarpeita. Erityistä huolta kannettiin erityispalvelujen ja ehkäisevien palvelujen riittävydestä. Pikassos-alueen sosiaalipalvelujen haasteeksi koetaan palvelujen painopisteen suuntaaminen korjaavasta työstä ongelmien ennaltaehkäisyyn, varhaiseen tukemiseen ja ylipäänsä hyvän elämän edellytysten luomiseen. Edellä mainittuihin haasteisiin liittyy kiinteästi pula osaavista ja ammattitaitoisista työntekijöistä.

Tilaisuudessa korostettiin, että sosiaalisiin ongelmiin ja niiden syntyprosesseihin on puututtava mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, sillä syrjäytyminen on pitkäkestoinen prosessi. Alueella on jo otettu askelia ennaltaehkäisevän työn painottamisen suuntaan. Esimerkiksi Tampereella vertaisryhmätoimintaa on alettu tukea. Tosin haasteeksi on koettu se, miten tukea vertaisryhmiä, jotka eivät ole järjestöjen tai kunnan ylläpitämiä, vaan kansalaisten vapaaehtoistoimintaan perustuvia.

Lisäksi tärkeäksi haasteeksi nostettiin sosiaalipalvelujen tiedontuotannon kysymykset. Keskeinen kysymys on miten paikallistason toimijat saataisiin yhdessä arvioimaan ja tuottamaan

tietoa alueensa palvelutarpeista. Sosiaalipalvelujen kehittämisen ja johtamisen kannalta olennainen tieto on tällä hetkellä levällään muun muassa työntekijöillä ja kansalaisilla.

Pikassos-alueen vahvuudeksi koetaan kuntatoimijoiden aktiivisuuden lisäksi Tampereen yliopisto sekä useat ammattikorkeakoulut, vahvat kuntayhtymät sekä kolmannen sektorin toimijat. Useassa puheenvuorossa kiitettiin alueen vahvuutena sosiaalialan osaamiskeskusta, Pikassosta, kehittämistoiminnan kokoajana.

Hankerahoituksen jakautuminen Kanta-Hämeen, Pirkanmaan ja Satakunnan maakunnissa

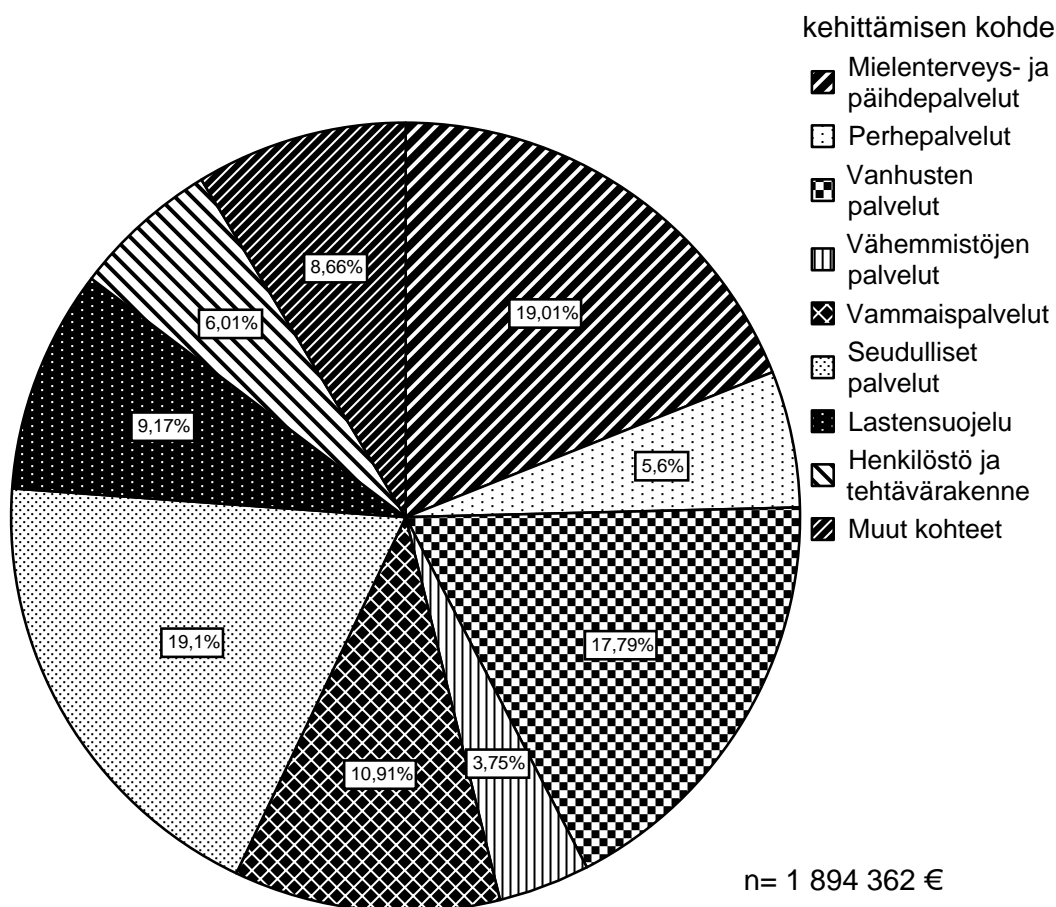
Tampereen tilaisuus sisälsi Kanta-Hämeen, Pirkanmaan ja Satakunnan maakuntien hankerahoituksen tarkastelun ja arvioinnin. Maakunnista Kanta-Häme sijaitsee Etelä-Suomen läänissä, kun taas Pirkanmaa ja Satakunta kuuluvat Länsi-Suomen läänisiin. Muista arviointikierroksen tilaisuuksista poikkeava maakunta ja läänijaottelu perustuu Pikassos sosiaalialan osaamiskeskuksen toimialueeseen. Maakuntien hankerahoitukset ovat kohdentuneet eri painotuksin, joten kehittämiskohteiden rahoitusosuuksia on perusteltua esitellä maakunnittain.

Kanta-Hämeessä vuosina 2003 – 2005 sosiaalihuollon seudulliseen kehittämiseen on hankerahoituksesta myönnetty eniten eli 19,1 % (361 903 euroa). Etelä-Suomen läänissä seudullisen kehittämisen rahoitusosuus on ollut 9,9 % ja koko maassa 14,1 % hankerahoituksesta. Lähes yhtä suurella rahoitusosuudella on maakunnassa tuettu mielenterveys- ja päihdepalvelujen kehittämistä, joihin on suunnattu 19 % (360 177 euroa) hankerahoituksesta. Vastaavasti Etelä-Suomen läänissä mielenterveys ja päihdepalvelujen kehittämiseen on myönnetty 9,7 % rahoituksesta ja koko maassa 7,6 %.

Kolmanneksi eniten Kanta-Hämeessä on tuettu vanhustenhuollon palvelujen kehittämistä, johon on kohdennettu 17,8 % rahoituksesta. Etelä-Suomen läänissä vanhusten palvelujen kehittämistä on rahoitettu 13,4 % osuudella ja koko maassa 22,2 % osuudella. Kanta-Hämeen neljäs kehittämisen painopiste on ollut vammaispalvelujen kehittäminen, joiden rahoitusosuus on ollut maakunnassa 10,9 %. Etelä-Suomen läänissä vammaispalvelujen kehittämiseen on käytetty 3,9 % ja koko maassa 5,6 %.

Kuvio 2

Valtionavustusten jakautuminen painoalueittain Kanta-Hämeessä vuosina 2003 - 2005 (STM:n ja lääninhallitusten avustukset yhteensä)

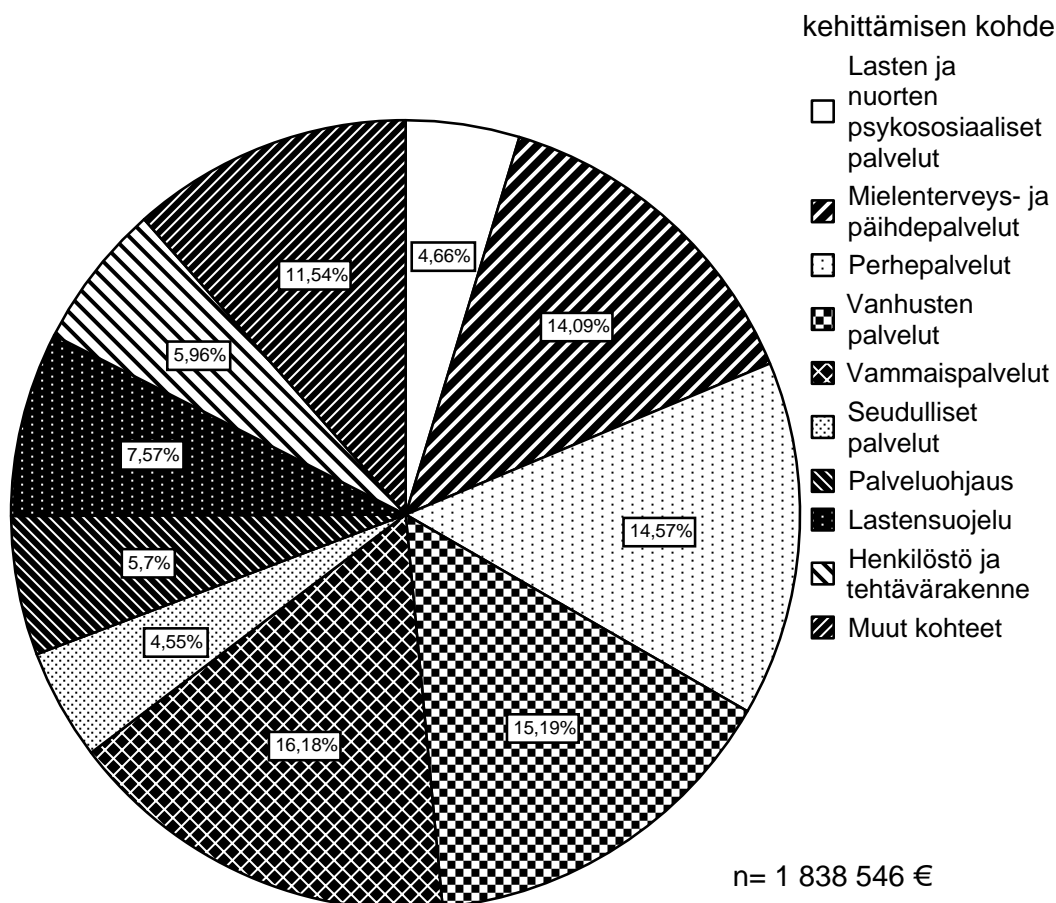
Pirkanmaalla vuosina 2003 - 2005 on myönnetty vammaispalvelujen kehittämiseen eniten hankerahoitusta, yhteensä 16,2 % (297 525 euroa) kaikesta maakunnan saamasta rahoituksesta. Sekä Länsi-Suomen läänissä että koko maassa vammaispalvelujen kehittämisen saama rahoitusosuus on huomattavasti matalampi. Länsi-Suomen läänissä vammaispalvelujen kehittämiseen on myönnetty 10,7 % ja koko maassa 5,6 %.

Toiseksi eniten hankerahoitusta on Pirkanmaalla suunnattu vanhusten palvelujen kehittämiseen, jonka rahoitusosuus on ollut 15,2 %. Länsi-Suomen läänin tasolla vanhustenhuollon kehittämiseen on käytetty 16,3 %, koko maassa rahoitusosuus on ollut 22,2 %. Kolmas Pirkanmaan kehittämisen painopiste ovat olleet perhepalvelut, joiden kehittämiseen on myönnetty 14,6 % rahoituksesta. Vastaavasti Länsi-Suomen läänissä perhepalvelujen kehittämisen osuus rahoituksesta on ollut 16,2 % ja koko maassa 14,1 %.

Pirkanmaalla neljänneksi eniten hankerahoitusta ovat saaneet mielenterveys ja päihdepalvelujen kehittämishankkeet, joihin on suunnattu 14,1 % maakunnan hankerahoituksesta. Länsi-Suomen läänissä mielenterveys- ja päihdepalvelujen kehittämiseen on käytetty suhteellisesti

vähemmän hankerahoitusta (9,7 % rahoituksesta), kuten myös koko maassa (7,6 % rahoituksesta).

Kuvio 3 Valtionavustusten jakautuminen painoalueittain Pirkanmaalla vuosina 2003 - 2005 (STM:n ja lääninhallitusten avustukset yhteensä)

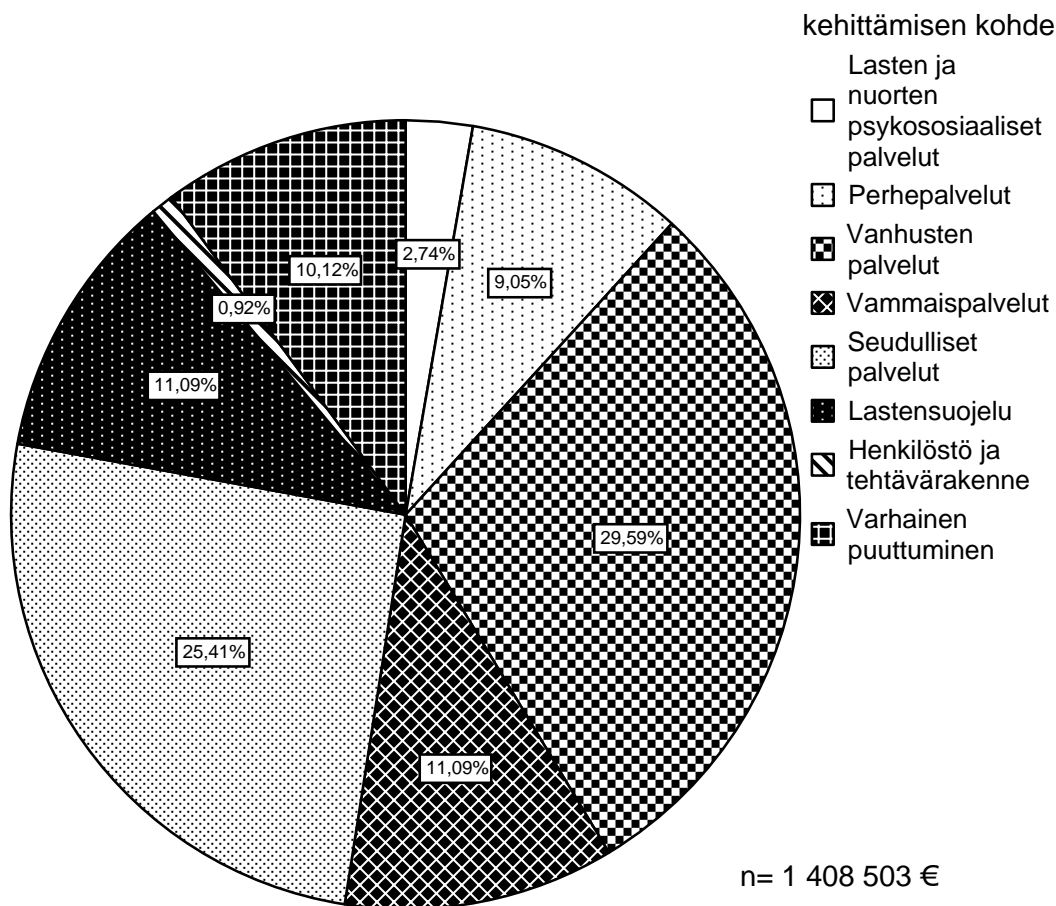

Vuosina 2003 - 2005 Satakunnassa maakunnan hankerahoitusta on myönnetty eniten eli 29,6 % (416 725 euroa) vanhusten palvelujen kehittämiseen. Länsi-Suomen läänissä vanhusten palvelujen kehittämiseen on suunnattu hankerahoituksesta 16,3 % ja koko maassa 22,2 %. Toiseksi eniten rahoitusta on Satakunnassa suunnattu sosiaalihuollon seudulliseen kehittämiseen, jonka osuus hankerahoituksesta on ollut 25,4 %. Länsi-Suomen läänissä seudulliseen kehittämisen osuus rahoituksesta on ollut 17,4 % rahoituksesta ja koko maassa 14,1 % rahoituksesta.

Satakunnan kolmanneksi eniten rahoitusta saaneet hankkeet ovat lastensuojeluun ja vammaispalveluihin liittyvät kehittämishankkeet, joihin molempiin on myönnetty 11,1 % hankerahoituksesta (lastensuojeluhankkeet 156 200 euroa, vammaispalvelujen kehittäminen 156 159 euroa). Vastaavasti Länsi-Suomen läänissä lastensuojelun kehittämiseen on myönnetty 5,6 % hankerahoituksesta ja koko maassa 8,1 %. Vammaispalvelujen kehittämisen osalta läänin ja valtakunnan tasoiset painotukset ovat olleet toisenlaisia, sillä Länsi-Suomen läänissä vam-

maispalvelujen kehittämistä on tuettu 10,7 % hankerahoituksesta, kun koko maassa 5,6 % rahoituksesta on kohdistunut vammaispalvelujen kehittämiseen.

Kuvio 4 Valtionavustusten jakautuminen painoalueittain Satakunnassa vuosina 2003 - 2005 (STM:n ja lääninhallitusten avustukset yhteensä)

Sosiaalialan kehittämishankkeen ja hankerahoituksen merkitys sosiaalipalvelujen kehittämisessä

Sosiaalipalvelujen kehittäminen ja Sosiaalialan kehittämishankkeen painotukset saivat osakseen runsaasti rakentavaa kritiikkiä. Sosiaalialan kehittämistä toivottiin osaksi perustyötä ja -rakenteita, kehittämisen tavoitteiden tulisi vastata myös aidosti kansalaisten tarpeita, lisäksi ehkäisevässä työssä pitäisi päästä sanoista tekoihin. Lisäksi tiedontuotannon rahoitukseen liittyvät hankaluudet tulisi ratkaista.

Pikassos-alueen tilaisuudessa ihmeteltiin sosiaalialan ydintoimintoihin kuuluvan sosiaalitoimistojen sosiaalityön unohtamista Sosiaalialan kehittämishankkeen painotuksista. Erityisesti aikuissosiaalityön koettiin vaativan osakseen perusteellista uudelleen miettimistä. Muun muassa toimeentulotuen, yhteisösosiaalityön, kuntouttavan työtoiminnan, rakenteellisen sosiaalityön ja perustason päihde- ja mielenterveystyön väliset suhteet tulisi uudistaa. Myös työnja-

koa eri ammattiryhmien (sosiaalityöntekijät, etuuskäsittelijät ja sosiaaliohjaajat) välillä olisi kehitettävä nykyistä ponnekkaammin. Eräässä puheenvuorossa epäiltiin jopa, että työministeriö johtaa tänä päivänä aikuissosiaalityön kehittämistä.

Alueella on koettu hankerahoituksella olevan suuri merkitys kuntatasoa laajempien kehittämishankkeiden käynnistymiseen sekä toimijoiden yhteistyöhön sitoutumisessa. Sosiaalialan kehittämishankkeen tarjoama taloudellinen tuki on jo sinänsä mahdollistanut monenlaista ja monessa paikassa tapahtuvaa kehittämistä. Hankerahoituksen myötä kunnat ovat joutuneet myös itse resursoimaan sosiaalipalvelujen kehittämistä.

Tilaisuudessa tuotiin esille, että kehittämishankkeiden vaikuttavuuden arviointi on vielä tässä vaiheessa ennen aikaista. Valtaosa hankkeista on kesken ja arviointi vaatii valtakunnallisesti koordinoitua arviointijärjestelmän aikaansaamista sekä hankkeiden ja hankehallinnoinnista vastaavien arviointiyhteistyötä. Kahden vuoden hankkeilla ei uskota saavutettavan ihmeitä, kuitenkin Pikassos-alueella koettiin, että hankkeet voivat luoda edellytyksiä jatkotyölle ja vaikuttavat sosiaalipalvelujen kehittämiselle myönteisen asenneilmaston muotoutumiseen.

Konkreettisesti hankerahoituksella on saatu aikaan muun muassa selvityksiä, uusia toimintamalleja, oppaita ja käsikirjoja (työntekijöille ja asiakkaille), prosessien mallinnuksia, tiivistetty yhteistyötä ja alettu luoda kehittämisyksiköitä. Hankerahoitusta on myös käytetty seudullisten palvelustrategioiden toteuttamiseen.

Kehittämishankkeen kuluessa on havahduttu siihen, ettei alueella ole ollut riittävästi valmiita kehittämisosaamista. Yksittäisillä, erityisesti pienimmillä, kunnilla ei ole ollut riittävästi henkilöstöä tai osaamista hankesuunnitelman tekemiseen tai myönteisen rahoituspäätöksen saadessaan hankkeen johtamiseen ja hallintointiin. Kunnille on tarjolla runsaasti erilaista kehittämisrahaa lukuisista eri lähteistä (ministeriöt, EU/ESR, T&E-keskukset). Rahaa on siis runsaasti jaossa, mutta huolta aiheuttavat rahoittajien laajasti vaihtelevat hakukäytännöt ja rahoitusperusteet.

Pikassos-alueen tilaisuudessa painotettiin kehittämisen ja tiedontuotannon, erityisesti tutkimuksen, tärkeyttä sosiaalipalvelujen kehittämisessä. Vaikka tiedon lisääntyminen ei johda automaattisesti sosiaalisten ongelmien ennakoinnin tai ongelmanratkaisukyvyyn lisääntymiseen, niin tutkittua tietoa pidetään kehittämistyön onnistumisen kannalta merkittävänä tekijänä. Tällä hetkellä ongelmaksi on havaittu se, ettei hankerahoituksella ole mahdollista rahoittaa kehittämiseen kiinteästi liittyvää tutkimusta. Toisaalta kehittämistyötä hyödyttävän tutkimuksen rahoittaminen perinteisistä akateemisista rahoituslähteistä on osoittautunut hankalaksi.

ETELÄ-SAVO

Alue tilastojen valossa

Etelä-Savon alue on muuttotappioaluetta, poikkeuksen muodostaa Puumala. Muuttotappio merkitsee myös sitä, että alueella on nuoria vähemmän kuin koko maassa keskimäärin. Samoin alueen huoltosuhde on negatiivinen. Alueella on runsaasti pieniä vanhusvoittoisia kuntia. Mikkelin alueen kaupunkikeskuksena puolestaan edustaa koko maan mitassa keskiarvokuntaa, jossa huoltosuhde on keskitasoa ja nettomuutto on positiivinen.

Valtaosa alueen kunnista sijoittuu huonon tai korkeintaan keskinkertaisen elintason kuntaryppäeseen. Psykososiaaliset ongelmat korostuvat Etelä-Savon kaupungeissa. Myös turvattuun elämään esiintyy varsin laajasti eri kunnissa.

Tarpeiden ja ongelmien osalta lasten ja lapsiperheiden profiili vastaa koko maan tilannetta. Työkäisten osalta työhön ja toimeentuloon liittyvät ongelmat ovat koko maahan verrattuna suuria, mikä näkyy työttömien ja toimeentulotuen saajien määrässä. Myös ikääntyneiden tarpeet korostuvat alueella. Verrattaessa kuntia keskenään Pieksämäki erottuu alueena, jossa väestön ongelmat tahtovat kasaantua, kun taas Mikkelin edustaa koko maan keskiarvoa.

Palvelujen suurkäyttäjiä ovat lapset ja ikääntyneet. Kuitenkin kunnallista päivähoitoa käytetään alueella koko maata vähemmän. Ikääntyneiden palvelujen käyttö vastaa koko maan keskiarvoa, jopa osittain alittaa sen. Sosiaalihuollon kokonaiskustannukset alittavat koko maan keskiarvon. Merkittävin alitus koskee päihdepalveluja. Kustannusten alittuminen voi heijastaa osittain myös tarjolla olevien palvelujen määrää. Kunnittain tarkasteltuna Mikkelissä päihdehuollon kustannukset ylittävät koko maan keskiarvon, mutta muuten sosiaalihuollon kustannukset ovat alhaisemmat. Pertunmaan kunta puolestaan alittaa kaikissa sosiaalipalvelujen kustannuksissa maan keskiarvon.

Sosiaalipalvelujen vahvuudet ja haasteet

Etelä-Savon merkittävimminä vahvuuksina esitettiin aktiiviset ja motivoituneet toimijat, osaavat ammattilaiset sekä sosiaalialan kehittämismyönteisyys ja kehittämiseen sitoutuminen. Kuntien tiukka taloudellinen tilanne nostettiin Etelä-Savossa sosiaalipalvelujen vakavimmaksi haasteeksi. Puutteita on sosiaalipalveluiden resursoinnissa ja tarjonnassa sekä ammattitaitoisen henkilöstön saatavuudessa. Erityisesti pätevistä sosiaalityöntekijöistä on pulaa, mutta myös hoiva- ja hoitotyöntekijöitä on vaikeaa saada avoimena oleviin toimiin. Kuntien taloudelliset vaikeudet ja henkilöstöpula heikentävät palvelujen laatua ja saatavuutta.

Vanhukset, vammaiset sekä mielenterveys- ja päihdeongelmaiset ovat ryhmiä, joiden palveluiden saatavuudessa ja laadussa kuvattiin olevan puutteita. Erityisesti useissa samanaikaisissa palvelun tarpeissa olevat ihmiset tulisi saada nykyistä paremmin palveluiden piiriin. Kysymys on Etelä-Savossa määrällisesti pienestä ihmisjoukosta. Alueella tuotiin esille, että työ painotuu korjaavaan työhön, mikä johtaa lopulta kestävämpään tilanteeseen. Sosiaalipalveluissa toivottiin pystyttävän panostamaan riittävästi ehkäisevään työhön ja paikallisen hyvinvointipolitiikan edistämiseen.

Toisaalta kuntien tiukka taloustilanne on tarkoittanut sitä, että sosiaalipalvelujen tuottamista ja palvelujärjestelmän puutteita on jouduttu lähestymään täysin uudesta näkökulmasta. Etelä-

Savossa on huomattu, että kuntien paikallisen palvelujärjestelmän paikkaaminen ei ole enää riittävä toimenpide, vaan koko palvelujärjestelmää tulee kehittää seudullisesta näkökulmasta. Tämä taas on tarkoittanut vahvistunutta sitoutumista sosiaalipalvelujen seudulliseen kehittämiseen.

Etelä-Savossa sosiaalipalvelujen rakenteelliseen ja sisällölliseen kehittämiseen suhtaudutaan tavoitteellisesti, systemaattisesti ja luovasti. Esimerkiksi kehittämisessä käytetään monipuolisesti erilaisia rahoituslähteitä. Myös tutkimustietoa hankitaan ja käytetään kehittämisen tukena.

Sosiaalipalveluiden kehittäminen tapahtuu tiiviissä yhteistyössä terveystaloiden, mutta myös muiden alojen kanssa. Kunnallisten toimijoiden lisäksi kehittämisessä on mukana myös muita toimijoita, kuten Vaalijalan kuntayhtymä (vammaisala), Itä-Savon kuntayhtymä (päihdepalvelut), valtion koulukoti Kasvun yhteisöt (lastensuojelun erityisosaaminen) sekä järjestöpohjainen Tyynelän kuntoutus- ja kehittämiskeskus (päihdeala). Lisäksi Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksella on vakiintunut rooli kehittämisessä. Myös Mikkelin ammattikorkeakoulu ja Diakonia-ammattikorkeakoulun Pieksämäen yksikkö ovat mukana kehittämissä.

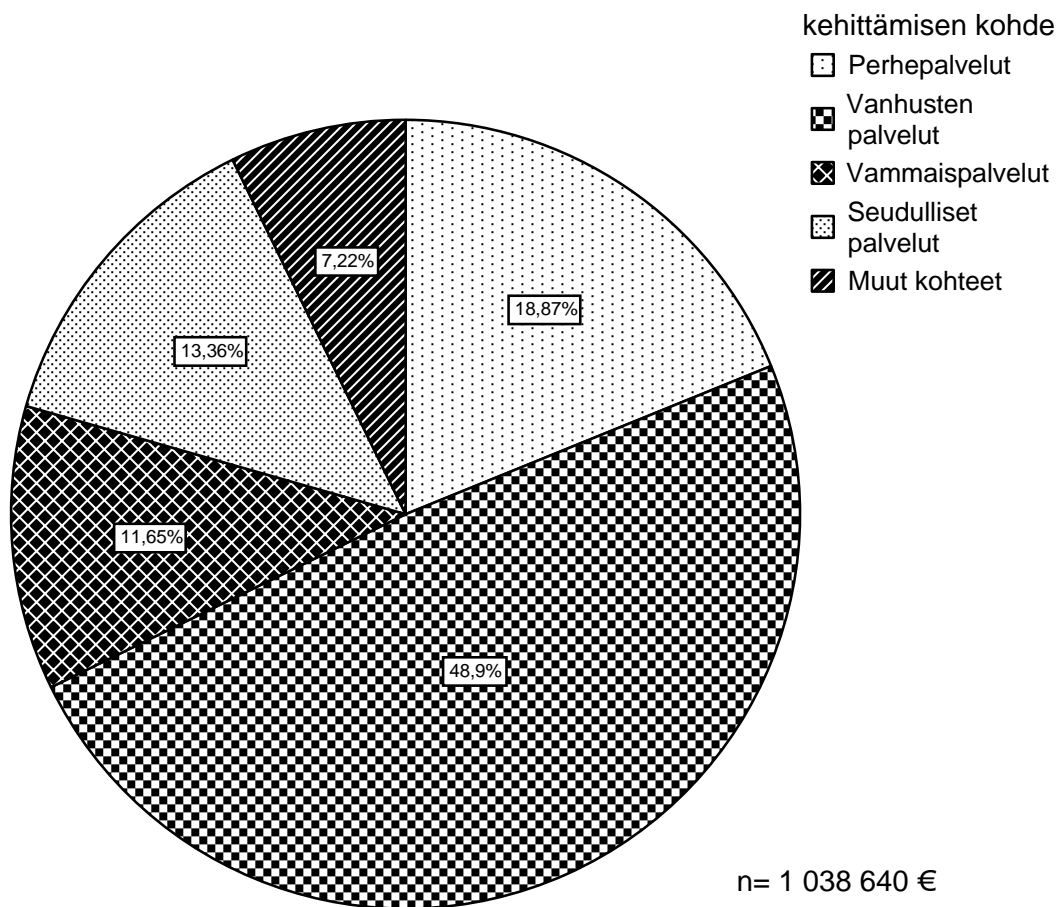
Hankerahoituksen jakautuminen Etelä-Savossa

Etelä-Savossa vuosina 2003 - 2005 hankerahoituksesta on lähes puolet (48,9 %) suunnattu vanhustenhuollon palvelujen kehittämiseen. Maakunnassa vanhustenhuollon kehittämishankkeita on viisi. Vanhustenhuollon hankkeiden osuus Itä-Suomen läänin hankerahoituksesta on 39 %, koko maassa vanhustenhuollon hankkeiden rahoitusosuus on 22,2 % valtionavustushankkeiden rahoituksesta.

Toiseksi eniten Etelä-Savossa on rahoitettu perhepalvelujen kehittämishankkeita, joihin on myönnetty 19 % maakunnan hankerahoituksesta. (Itä-Suomen läänissä perhepalvelujen kehittämishankkeiden rahoitusosuus on 10,6 % ja koko maassa 14 %.)

Kolmas rahoituksen painopiste on ollut sosiaalihuollon seudullinen kehittäminen, johon on käytetty 13,4 % rahoituksesta (Itä-Suomen läänissä 16 % ja koko maassa 14 %). Neljäs merkittävä kehittämisrahoituksen kohde on ollut vammaispalvelujen kehittäminen, jossa maakunnan kolme hanketta ovat saaneet 11,7 % rahoituksesta (koko Itä-Suomen läänissä 5,4 % ja koko maassa 5,6 %).

Kuvio 5 Valtionavustusten jakautuminen painoalueittain Etelä-Savossa vuosina 2003 - 2005 (STM:n ja lääninhallitusten avustukset yhteensä)

Sosiaalialan kehittämishankkeen ja hankerahoituksen merkitys sosiaalipalvelujen kehittämisessä

Etelä-Savossa keskustelu- ja kehittämiskulttuuri ovat löytyneen Sosiaalialan kehittämishankkeen aikana. Satunnaisesta yhteydenpidosta on siirrytty lähes päivittäiseen, tavoitteelliseen yhteistoimintaan. Etelä-Savossa todettiin, että ihminen on tullut kehittämistyön kautta uudella tavalla sosiaalipalvelujen keskiöön, kun palveluita on analysoitu asiakasprosessien avulla. Edelleen haasteena nähtiin, miten palvelujen kehittämisessä saataisiin tunnistettua näkymättömien tai hiljaisten ryhmien tarpeet nykyistä paremmin.

Sosiaalialan kehittämishankkeen rahoitus on tarkoittanut sosiaalipalvelujen kehittämiseen käytössä olevan rahoituksen määrällistä kasvua. Myös Itä-Suomen keskimääräiset valtionosuudet ovat kasvaneet hankekauden aikana. Vaikka valtionavustusta ei toistaiseksi olekaan saatu niin paljon kuin on haettu, niin valtakunnallinen kehittämishanke on stimuloinut ja tukenut alueellista kehittämistä. Hankerahoitus koetaan tärkeäksi, mutta sen puuttumisenkaan ei välttämättä tyrehtyitä alkanutta palvelujen uudistamista, vaan kehittämistä jatketaan toisin keinoin.

Etelä-Savossa kehittämishankkeen tavoitteiden mukainen seutuyhteistyön kehittyminen ja tiivistyminen on tuottanut kaksisuuntaisia, osittain ristiriitaisia, vaikutuksia. Etelä-Savon seutujen osalta yhteistyö on tiivistynyt ja kehittynyt, mutta samalla maakunnan sisällä on tapahtunut seutujen välistä eriytymistä. Koko maakuntaa koskevaa palveluyhteistyötä on vielä niukalti. Konkreettisin koko alueen yhteistyömalli on ollut maakunnallinen sosiaalipäivystys.

Sosiaalialan kehittämishankkeen aikana on myös syntynyt maakunnallinen keskustelufoorumi (ns. maakuntajaos), joka saattaa pohjustaa maakuntatasoista yhteistyötä. Vaikka yhteistyöstä puhutaan, niin valtaosa hankkeista on edelleen yhden kunnan toteuttamia hankkeita.

Etelä-Savossa toivottiin sosiaalipalvelujen kehittämisestä perustyn pusevää osaa. Kun kehittäminen olisi osa perustyötä, niin ei tarvittaisi erillisiä kehittämishankkeita ja kehittämisen rahoitus voisi tapahtua esimerkiksi valtion perusrahoituksen (valtionosuudet) kautta. Kehittämisen perustaksi ja tueksi koetaan tarvittavan nykyistä enemmän tutkimusta ja tutkittua tietoa, sillä nykytilanteessa ei tiedetä esimerkiksi kehittämisen tuloksena syntyvien uusien palvelujen vaikutuksia.

Sosiaalialan kehittämishankkeen olisi toivottu panostaneen toteutunutta enemmän kehittämISRakenteiden luomiseen. Etelä-Savossa on kaksi seutukehittäjää, mutta niitä olisi tarvittu ainakin muutamia lisää. Alueellisten kehittämISRakenteiden vahvistamisen on tarkoitettava tulevaisuudessa myös muutakin kuin hankerahoitteisia seutukehittäjiä.

Sosiaalialan kehittämishankkeen ohjaus on koettu poukkoilevana ja liiaksi kasvukeskuksiin keskittyvänä. Tosin viime aikoina ohjauksessa on tapahtunut täsmentymistä. Sosiaalialan kehittämishankkeelta toivottiin nykyistä pitkäkestoisempia kehittämISRakenteita sekä kannettiin huolta siitä, ettei hankkeissa syntyviä hyviä käytäntöjä levitetä ja juurruteta tarpeeksi ponnekaasti.

Etelä-Savossa kuntien usko kehittämiseen on vahvaa, mutta varsinkin pienten kuntien ennakoitokyky rakenteellisissa muutoksissa on rajallista. Seudullisen kehittämISRakenteiden tavoitteet ja arki ovat usein kaukana kansallisista kehittämISRakenteista. Sosiaalialan kehittämisessä haasteelliseksi koettiin erikokoisten toimijoiden tavoitteista ja tarpeista tapahtuvan kehittämISRakenteiden onnistuminen. Toisin sanoen kenen ehdoilla ja kenen tarpeista kehittämISRakenteita tehdään, kun mukana on maakunnallisia kasvukeskuksia sekä pienempiä kuntia.

Huolta esitettiin myös siitä, miten turvataan Sosiaalialan kehittämishankkeesta alkaneiden työkäytäntöjen ja palvelurakennuudistusten jatkuvuus suurten rakennuudistusten keskellä. Toisin sanoen, jos paikallisesti on löydetty hyvä tapa toimia ja ratkaista paikallinen ongelma, niin jyrätäänkö paikallinen ratkaisu kansallisen tason päätöksellä esimerkiksi kunta- ja palvelurakennuudistuksessa.

POHJOIS-SAVO

Alue tilastojen valossa

Kuopion alue on koko maan tilanteeseen verrattuna keskimäärin muuttotappioaluetta. Pohjois-Savossa on joitakin väestömäärältään pieniä muuttotappiokuntia, kuten Rautavaara. Kuopio, Siilinjärvi ja Karttula muodostavat muuttotappiokuntien keskellä maakunnan kasvukeskusalueen. Kasvukeskuskuntia lukuun ottamatta kuntien ikärakenne on vanhusvoittoinen. Alueella huoltosuhde on myös korkea.

Lasten ja nuorten palvelutarpeet ja riskit joutua palvelujen käyttäjiksi ovat maan keskiarvoon verrattuna korkeat. Nuorten osalta keskeinen riskitekijä on korkea nuorisotyöttömyys. Kasvukeskuksiin puolestaan keskittyy turvattomuutta ja siitä seuraavaa potentiaalista palvelujen tarvetta. Psykososiaalisten ongelmien ja palvelutarpeiden kannalta Karttula ja Siilinjärvi nousevat esiin alueen positiivisina kuntina, kun taas Rautavaara paikantuu negatiivisen kehityksen kuntana.

Yleisesti sosiaalipalvelujen käytössä suurkäyttäjiä ovat lapset ja ikääntyneet. Lasten kohdalla palvelujen käyttö keskittyy luonnollisesti päivähoitopalveluihin, kun taas ikääntyneiden palveluiden käyttö keskittyy lähellä elinkaaren loppua oleviin hoivapalveluihin. Ikääntyneiden palvelujen käyttö ylittää maakunnassa maan keskiarvon. Sen sijaan sosiaalihuollon nettokusannukset ovat maan keskiarvoa matalammalla tasolla.

Elintasomittarilla tarkasteltuna maaseutu on kaupunkialueita heikommassa asemassa. Itä-Suomessa valtaosa kunnista on matalan elintason kuntia. Psykososiaaliset ongelmat ovat yleisiä Itä-Suomen, Oulun ja Lapin lääneissä sekä yleisesti maaseudulla. Psykososiaaliset ongelmat kärjistyvät alueen kaupunkikeskuksissa (esimerkiksi Kuopio) ja ovat vähäisimpiä kaupunkikeskusten satelliittikunnissa (esimerkiksi Karttula ja Siilinjärvi). Turvattomuutta on paljon kaupunkikeskuksissa, ja tästä seuraa usein myös palvelujen kysynnän lisääntymistä. Toisaalta kaupunkikeskuksissa on myös tarjolla maaseutua enemmän palveluja, mikä omalta osaltaan selittää palvelujen suurempaa käyttöä.

Sosiaalipalvelujen vahvuudet ja haasteet Pohjois-Savossa

Tilaisuudessa nostettiin esille alueen sosiaalityöntekijöiden ja erityisesti sosiaalijohtajien runsas vaihtuvuus. Pohjois-Savon 23 kunnasta 14 kunnan sosiaalijohtaja on vaihtunut vuoden sisällä. Itä-Suomen lääninhallituksen tekemän selvityksen mukaan sosiaalitoimistojen sosiaalityöntekijöiden virkoja on liian vähän, lisäksi virkoja on täyttämättä ja niitä hoitamassa on sijaisia, joista noin kolme viidestä on epäpäteviä. Työtä on siis tehtävänä enemmän kuin on päteviä tekijöitä. Seurauksena on sekä työntekijöiden että johtajien ylikuormittuminen. – Asiakassuhteet eivät pääse muotoutumaan kestäviksi ja suunnitelmallisiksi. Tämä vaikuttaa lukuisiin ihmisiin ja kauemmin kuin nyt näemme, todettiin Kuopiossa.

Kuopion yliopisto ei tällä hetkellä pysty kouluttamaan riittävästi sosiaalityöntekijöitä koko Itä-Suomen alueen (Pohjois-Savo, Pohjois-Karjala, Etelä-Karjala) tarpeisiin. Yliopiston vastuulla on tällä hetkellä kolme ylimääräistä alueellisesti toteutettavaa maisterikoulutusohjelmaa, joilla pyritään vastaamaan huutavaan sosiaalityöntekijäpulaan. Kuopion yliopistossa on panostettu monella tavalla vuorovaikutukseen kuntien kanssa, yhtenä esimerkkinä työyhteisö- ja työhyvinvointitutkimukset. Työmenetelmien uudistamisen arviointi- ja tutkimus ovat tällä

hetkellä puutteellisia, tähän toivottiinkin nykyistä enemmän resursseja sekä kuntien että valtion taholta.

Esimerkkinä alueen pienehköistä kunnista oli Kiuruvesi. Tämän kunnan keskeiseksi ominaispiirteeksi kuvattiin jatkuva rahan puute ja jatkuvasti lisääntyvä asiakasvirta palvelujen piiriin. Erityisesti vanhustenhuollossa eivät resurssit riitä. Vanhusten palvelutarpeen arviointi pystytään tekemään välittömästi, mutta tarvittavia palveluja ei voida tarjota. Tällä hetkellä kotihoito keskittyy vanhuksiin ja kotihoidosta näyttäisi olevan tulossa terveydenhuollon jatke, vaikka sen haluttaisiin olevan ehkäisevää, toimintakykyä ja kotona selviytymistä tukevaa toimintaa.

Sosiaaliasiamiehen mukaan Pohjois-Savon alueella on tilanteita, joissa vanhustenhuollon ja lastensuojelun asiakkaiden kohdalla voisi puhua jonkin asteisesta heitteillejätöstä. Erityisesti moniongelmaisten ihmisten on vaikea saada apua, koska he eivät tiedä mistä ja mitä palveluja ja etuuksia he voisivat hakea ja saada. Toisin sanoen palvelujärjestelmä on pirstaleinen ja palveluohjausjärjestelmä kehittymätön. Työntekijöiden uupumusta lisäävät jatkuvat säästötoimet, jotka vähentävät työvälineitä. Työntekijät joutuvat liian usein yksin ristiriitojen eteen, jossa tehdään valintoja organisaation säästötavoitteiden ja yksilön edun kanssa.

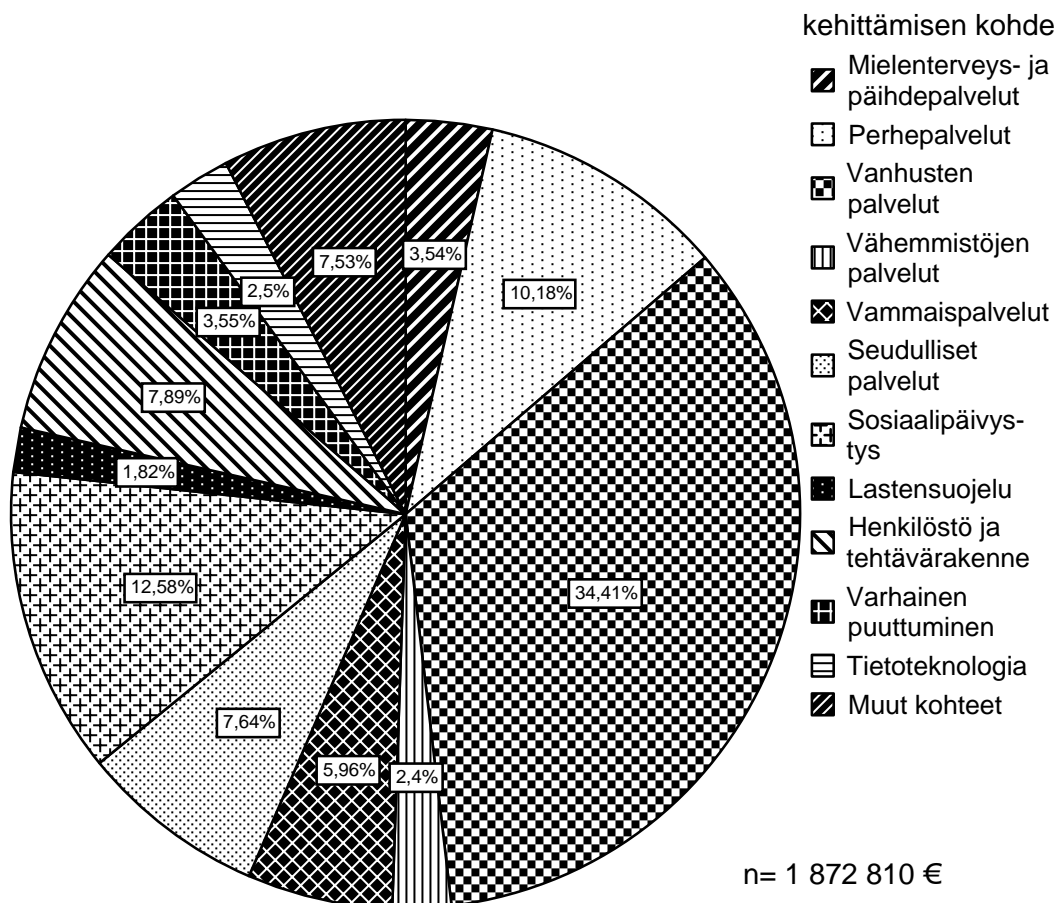
Hankerahoituksen jakautuminen Pohjois-Savossa

Pohjois-Savossa Sosiaalialan kehittämishankkeen hankerahoituksesta reilu kolmannes (34,4 %) on suunnattu vanhustenhuollon kehittämishankkeisiin vuosina 2003 - 2005. Maakunnassa vanhustenhuollon kehittämishankkeita on seitsemän. Vanhustenhuollon hankkeiden osuus on koko Itä-Suomen läänin hankerahoituksesta 39,3 % (17 hanketta kaikkiaan 52 rahoitetusta hankkeesta) ja koko maassa vanhustenhuollon hankkeiden rahoitusosuus on 22,2 % rahoituksesta.

Toinen kehittämisen painopiste Pohjois-Savossa on sosiaalipäivystyksen kehittäminen, johon on suunnattu 12,6 % maakunnan hankerahoituksesta. Sosiaalipäivystyksen kehittämisen painottaminen poikkeaa muusta maasta, jossa vain 1,5 % prosenttia valtionavustuksista on suunnattu sosiaalipäivystyksen kehittämiseen. Itä-Suomen lääninhallituksen kehittämisavustuksista 5,5 % on kohdistettu sosiaalipäivystyksen kehittämiseen.

Pohjois-Savon sosiaalipalvelujen kolmas rahoituksen painopiste on perhepalvelujen kehittäminen, joihin on myönnetty 10,2 % maakunnan hankerahoituksesta. Itä-Suomen läänissä perhepalvelujen kehittämishankkeiden rahoitusosuus on 10,6 % ja koko maan 14,1 % myönnettyistä avuksista. Neljänneksi eniten hankerahoitusta on myönnetty sosiaalialan henkilöstön kehittämiseen, johon kohdentuu 7,9 % rahoituksesta (Itä-Suomen läänissä 3,4 % ja koko maassa 2,6 %).

Kuvio 6 Valtionavustusten jakautuminen painoalueittain Pohjois-Savossa vuosina 2003 - 2005 (STM:n ja lääninhallitusten avustukset yhteensä)

Sosiaalialan kehittämishankkeen ja hankerahoituksen merkitys sosiaalipalvelujen kehittämisessä

Alueella arvioitiin Sosiaalialan kehittämishankkeen vieneen sosiaalipalvelujen kehittämistyötä valtakunnassa ja alueilla kohti entistä strategisempaa otetta. Hankerahoituksella on käynnistetty palvelujen sisällöllistä uudistamista ja hankkeiden avulla on syntynyt uusia toimijakumppanuuksia. Lisäksi erityisosaamisen verkostoiminen palvelee erityisesti pieniä kuntia.

Sosiaalialan kehittämishankkeen vaikutukset kuntien palvelurakenteisiin arvioitiin olleen vähäisiä, samoin palvelujen talousnäkökulman nähtiin jääneen taka-alalle. Kunnissa ei ole riittävästi sitoutumista uudistustyöhön, lisäksi liika seudullisuuden tavoittelu voi jättää hyödyntämättä paikallisen uudistushalukkuuden. Projektiväsymys ja vaikeus saada osaavaa henkilöstä vähentävät osaltaan kehittämistä.

Ajatuksia herätti kysymys siitä, miten olisi mahdollista kytkeä kehittäminen osaksi perustyötä ja liittää siihen tutkimus ja systemaattinen tiedontuotanto? Tilaisuudessa todettiin, että kehittämistyössä pari vuotta on liian lyhyt aika kestävien tulosten aikaansaamiselle. Pitkäjänteisen

rahoituksen puute ja hankkeiden tuottamien uudistusten juurruttamisongelmat varjostavat hanketyöhön ryhtymistä.

Pohjois-Savossa alueelliset lastensuojelun kehittämissyksiköt yhdistävät palvelujen tuotantoa, kehittämistä sekä koulutusta ja käytännön tutkimusta. Esimerkkinä esiteltiin lasten sijaishuollon kehittämissyksikön menestyksellistä toimintaa ja toiminnan laajentamistavoitteita. Tilaisuudessa todettiin, että kehittämissyksiköitä tarvittaisiin vielä muun muassa varhaiskasvatukseen ja vanhustyöhön.

VARSINAIS-SUOMI

Alue tilastojen valossa

Tilastojen valossa Varsinais-Suomi on monessa suhteessa lähellä maan keskiarvoa, vaikka kuntakohtaisia erojakin löytyy. Kuntien nettomuutto oli erityisen runsasta 1990-luvulla. Nettomuutto näyttää tasaantuneen koko maan keskiarvolukuihin 2000-luvun alussa.

Varsinais-Suomessa lasten osuus väestöstä on hieman koko maan keskiarvoa pienempi, ennusteissa lasten määrä vähenee edelleen samansuuntaisesti kuin koko maassa. Erityisesti Turussa ja alueen reunakunnissa lasten sekä lapsiperheiden määrä on vähäisempi kuin koko maassa keskimäärin. Varsinais-Suomessa lapsiperhevaltaisia kuntia ovat Lemu, Oripää, Pertteli, Rusko ja Vahto. Erityisen vähälapsisia kuntia ovat Kustavi, Särkisalo, Taivassalo ja Velkua.

Varsinais-Suomen kuntien lapsiperheet voivat yleisesti ottaen melko hyvin. Tosin lastensuojellisten tukitoimien piirissä olevien lasten ja nuorten määrä on 2000-luvun alusta alkaen kasvanut hieman yli koko maan keskiarvon. Kunnan kustantamassa päivähoitossa on enemmän lapsia kuin koko maassa keskimäärin. Päihdehuollon nettokustannukset ovat maan keskitasoa. Sosiaalitoimen nettokustannukset ovat taas alle maan keskiarvon.

Uusikaupunki ja Turku ovat yli maan keskiarvon muun muassa nuorisotyöttömyydessä, elatustuen piirissä olevien ja kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrässä. Suuriin kaupunkeihin kehittyy myös muita kuntia enemmän turvattuutta. Työttömyys, myös pitkäaikaisyöttömyys, on ollut Varsinais-Suomessa koko 1990-luvun koko maan työttömyysastetta matalampi.

Yli 75-vuotiaiden osuus väestöstä on koko maata korkeampi ja osuus nousee ennusteissa koko maan kehityksen suuntaisesti. Erityisen vanhusvoittoisia kuntia ovat Kustavi ja Särkisalo. Väestöllisen elinvoiman ja uusiutumisen kuntia ovat Lemu, Rusko ja Vahto. Hoivakuormakuntia ovat Kustavi, Särkisalo, Taivassalo ja Velkua.

Huoltosuhde oli vuonna 2003 koko maassa 49,7 ja Varsinais-Suomessa se oli 50,4. Koko maata edullisempi huoltosuhde oli Naantalissa, Turussa ja Uudessakaupungissa. Korkea huoltosuhde (huoltosuhde yli 65,0) oli seitsemässä kunnassa: Dragsfjärd, Kemiö, Kisko, Särkisalo, Taivassalo, Västanfjärd ja Yläne.

Sosiaalipalvelujen vahvuudet ja haasteet Varsinais-Suomessa

Varsinais-Suomi koostuu useista, väestömäärältään pienistä kunnista. Väestömäärä vaihtelee Velkuan 240 asukkaasta Turun yli 174 600 asukkaaseen. Suurimpina haasteina sosiaalipalveluille tuotiin esille alueen väestön ikääntymisen mukanaan tuomat lisääntyvät palvelutarpeet, maahanmuuttajien vaikeudet, lisääntyneet lastensuojelliset ongelmat ja päihteiden käytön lisääntyminen. Työvoimapula tulee kasvamaan työvoiman poistuessa eläkkeelle. Jo tällä hetkellä sosiaalityöntekijöiden suuri vaihtuvuus ja pätevien sosiaalityöntekijöiden puute on erityisesti pienten ja jossain määrin myös suurempienkin kuntien ongelma.

Turun kaupungin suurimmat huolenaiheet ovat erityisesti lastensuojelussa, jossa lastensuojeluilmoitusten määrä on merkittävästi lisääntynyt edellisvuoteen verrattuna. Lisäksi sijaishuollon kustannukset ovat ylittäneet tehdyt arviot. Vanhustenhuollossa tilanne on huolestuttava erityisesti avopalvelun kattavuuden ja ympärivuorokautisen hoidon jononmuodostuksen takia.

Vuonna 2004 toimeentulotukihakemuksia on tehty 4 000 kappaletta enemmän kuin vastaavana aikana edellisenä vuonna. Asiakkaiden huomattava lisäys aiheuttaa työpaineita sosiaaliosastolla. Lastensuojelun asiakasmäärät ovat myös huomattavasti kasvaneet. Lastensuojeluilmoituksia oli tehty yhteensä 1 549 lapsesta, lisäys edelliseen vuoteen on 324 lasta. Päivähoidossa olevien lasten määrä on jonkin verran pienempi kuin edellisenä vuonna vastaavana ajankohtana. Vähennystä on tapahtunut suhteessa eniten perhepäivähoidossa. Vanhuspalveluiden saatavuudessa on edelleen tapahtunut heikkenemistä. Kotipalvelun kattavuuden lasku on jatkunut. Tilanteeseen tulee hiukan helpotusta, kun 23 uutta avointa toimea saadaan täytettyä. Resurssien puute on aiheuttanut kasvavia jonoja myös pysyvään ympärivuorokautiseen hoitoon.

Alueella keskitytään tulevana vuosina erityisesti aikuissosiaalityön, vanhustenhuollon ja sosiaalipäivystyksen kehittämiseen.

Tilaisuudessa esitetyt puheenvuorot olivat luonteeltaan yleispoliittisia eikä niissä juurikaan keskitytty seikkaperäisesti kuvaamaan alueen sosiaalipalvelujen tilaa.

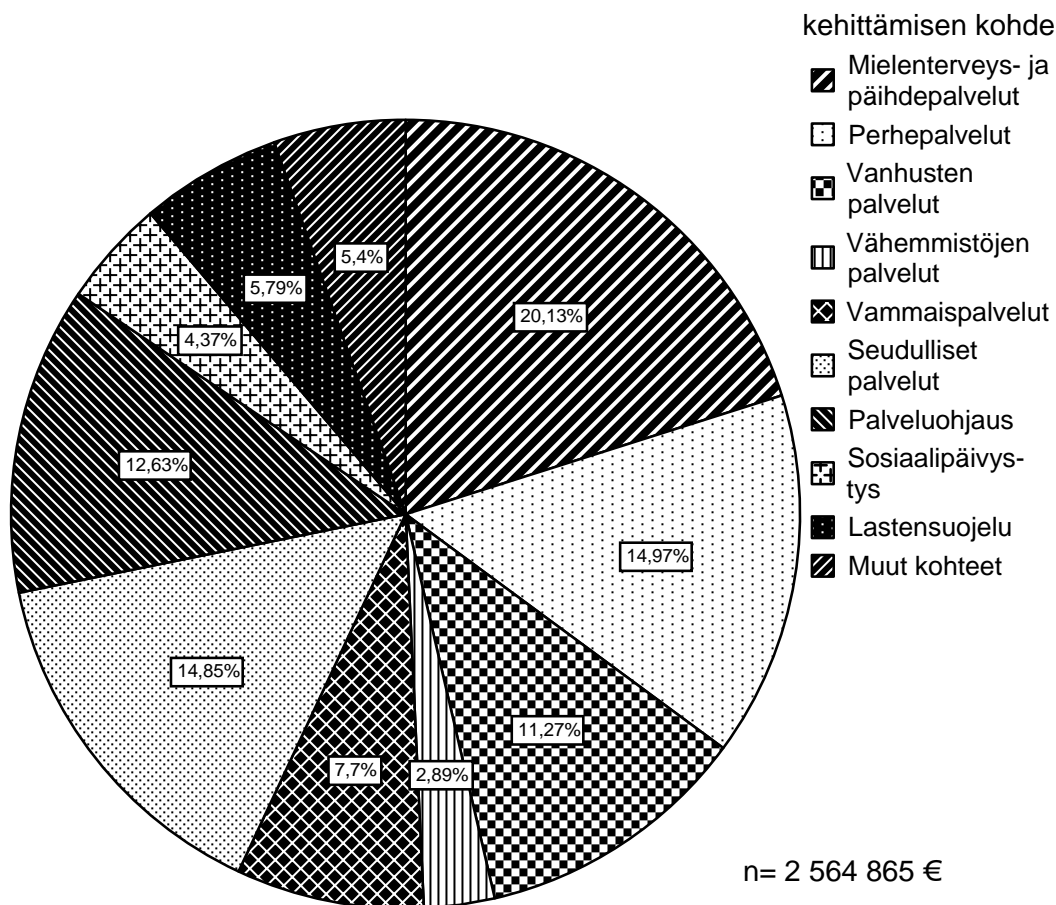
Hankerahoituksen jakautuminen Varsinais-Suomessa

Varsinais-Suomessa eniten rahoitusta on myönnetty mielenterveys- ja päihdepalvelujen kehittämiseen (20,1 % rahoituksesta). Painotus poikkeaa Länsi-Suomen läänin ja koko maan mielenterveys- ja päihdepalvelujen kehittämisen saamasta tähänastisesta rahoitusosuudesta (Länsi-Suomen läänissä 8,3 % rahoituksesta, koko maassa 7,6 %). Perhepalvelujen kehittämiseen on suunnattu toiseksi eniten, 15 % maakunnan hankerahoista. Länsi-Suomen läänissä perhepalvelujen kehittämiseen on myönnetty kolmanneksi eniten rahoitusta (16,2 %). Myös koko maassa perhepalvelujen kehittämisen rahoitusosuus on lähes samalla tasolla (14,1 % kaikesta hankerahoituksesta).

Kolmanneksi eniten Varsinais-Suomessa on myönnetty määrärahoja sosiaalihuollon seudulliseen kehittämiseen, jonka kolme hanketta ovat saaneet 14,8 % maakunnan hankerahoituksesta. Länsi-Suomen läänissä sosiaalihuollon seudullinen kehittäminen on saanut vuosina 2003 - 2005 eniten rahoitusta eli 17,3 % myönnetystä rahoituksesta. Koko maassa sosiaalihuollon seudullisen kehittämisen on käytetty 14,1 % hankerahoituksesta eli se on lähes samaa tasoa Varsinais-Suomen maakunnan kanssa.

Varsinais-Suomessa palveluohjauksen kehittämiseen on myönnetty 12,6 % rahoituksesta, kun Länsi-Suomen läänissä palveluohjauksen kehittämiseen on osoitettu 3,8 % ja koko maassa vain 2,4 % hankerahoituksesta.

Kuvio 7 Valtionavustusten jakautuminen painoalueittain Varsinais-Suomessa vuosina 2003 - 2005 (STM:n ja lääninhallitusten avustukset yhteensä)

Sosiaalialan kehittämishankkeen ja hankerahoituksen merkitys sosiaalipalvelujen kehittämisessä

Alueen eri toimijoiden mukaan Sosiaalialan kehittämishanke on selvästi edistänyt kuntien välistä yhteistyötä. Hanke on pakottanut kuntien viranhaltijat ajattelemaan tulevaisuutta ja katsoomaan eteenpäin eikä vain keskittymään käsillä oleviin asioihin. Hankerahoitus nähtiin asiakkaiden ja henkilöstön näkökulmista mahdollisuudeksi, johon kannattaa tarttua.

Valtionavustusten saannin painoalueita pidettiin liian epämääräisinä alueiden omien kehittämistarpeiden näkökulmasta. Hankerahoituksen nähtiin tarjoavan vain rikkaille kunnille mahdollisuuden parantaa toimintaansa, pienillä kunnilla on pulaa sekä rahasta että henkilöstöstä. Palautteessa toivottiin, että hankerahoitukseen kytkettäisiin nykyistä tiukempi tulosten kontrollointi, koska alueella epäiltiin saatavan aikaan liian vähän tuloksia rahoitukseen nähden. Toisin sanoen rahan saaminen tulisi kytkeä tiiviimmin konkreettisiin tuloksiin, ja hankkeiden vaikutuksia tulisi arvioida vielä muutaman vuoden kuluttua rahoituksen päättymisestä. Toisaalta kehittämishankerahoituksen sijaan toivottiin valtion rahaa kohdennettavan erityisesti

perustoimintojen kehittämiseen, uusien työtapojen juurruttamiseen, järjestöjen vapaaehtoistyön tukemiseen sekä sektorirajat ylittäviin hankkeisiin ja perustyöhön.

Toimivina esimerkkeinä kehittämishankkeista esiteltiin 28 kunnan yhteinen lastensuojelun kehittämishanke, liikkuvan päihdetyöntekijän toimintamalli, joka toteutetaan Turunmaan saaristokunnissa sekä vammaispalvelujen palvelurakenteen kehittämishanke. (Lisätietoja www.vasso.fi.)

ETELÄ-POHJANMAAN, KESKI-POHJANMAAN JA POHJANMAAN MAAKUNNAT

Alue tilastojen valossa

Etelä-Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan maakunnissa väestömäärä on pysynyt kohtalaisen vakaana, joskin kuntien välillä kehitys on ollut erilaista. Kunnan nettomuutto on ollut 2000-luvulla positiivista muun muassa Seinäjoella ja Nurmossa, kun taas negatiivinen nettomuutto on ollut ominaista erityisesti monille pienehköille kunnille. Huoltosuhte on alueella koko maan keskitasoa korkeampi. Erityisen korkean huoltosuhteen (huoltosuhte yli 70,0) kuntia vuonna 2004 olivat Luoto, Isojoki, Kariluoto ja Soini. Alueelle on tyypillistä 75 vuotta täyttäneiden, mutta toisaalta myös alle kouluikäisen väestön koko maata korkeampi osuus.

Työttömiä ja pitkäaikaistyöttömiä on alueella vähemmän kuin koko maassa keskimäärin. Myös toimeentulotukea saaneiden osuus 25 - 64-vuotiaista on alueella koko maan keskitasoa pienempi. Toimeentulotuen saajien osuus oli pienin (alle 3 %) alueen ruotsinkielisissä kunnissa (Kruunupyy, Pedersöre, Kaskinen, Mustasaari, Luoto ja Uusikaarlepyy).

Sosiaalitoimen nettokustannukset ovat alueella koko maan keskitasoa alhaisemmat. Myös päihdehuollon kustannukset ovat alueella alhaisemmat kuin maassa keskimäärin. Kuitenkin suurissa kaupungeissa, kuten Vaasassa, Kokkolassa ja Pietarsaareissa, kustannukset ylittävät maan keskiarvon heijastaen samalla hoidon tarjontaa. Näissä kunnissa myös poliisin tietoon tulleita väkivaltarikoksia oli koko maan keskitasoa enemmän. Turvattomuuteen kytkeytyvät haasteet olivatkin suurimpia alueen suurimmissa kaupungeissa, Vaasassa ja Seinäjoella. Sen sijaan kasvatus- ja perheneuvonnan asiakkaita, lastensuojelun avohuollollisten tukitoimien piirissä olevien lasten sekä kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten osuus oli alueella keskimäärin ja myös suurimmissa kaupungeissa koko maata alhaisempi. Myös yksinhuoltajien osuus lapsiperheistä oli alueella merkittävästi koko maan keskitasoa alhaisempi.

Sosiaalipalvelujen vahvuudet ja haasteet

Sosiaalipalvelujen keskeisiksi haasteiksi Etelä-Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan maakunnissa (jatkossa SONetBOTNIA-alue) esitettiin kuntien heikko taloudellinen tilanne, ikääntyvän väestön palvelujen turvaaminen sekä ammattitaitoisen henkilöstön tarjonta. Alueen vahvuuksina koettiin olevan kehittämismyönteinen ilmapiiri, seudullinen yhteistyö sekä sosiaalipalvelujen kehittämistarpeen tiedostaminen.

Vanhusten palvelujen merkittävin haaste tulee olemaan kotona asumisen tukeminen, joka vaatisi lisää resursseja jo nyt. Toinen suuri kysymys on henkilöstön pysyvyyden ja saannin turvaaminen. Alueella on jo nyt pulaa pätevistä sosiaalityöntekijöistä. Työvoiman kiihtyvä eläköityminen tulee entisestään lisäämään ammattitaitoisen työvoiman kysyntää. Alueen erityispiirteenä on tarve kaksikielisiin sosiaalialan ammattilaisiin.

Tilaisuudessa tuotiin esille, että kuntien taloudellinen tilanne on pakottamassa, tai jo pakottanut, kunnat epätarkoituksenmukaisiin tehostamistoimiin. Tehostamistoimenpiteet ovat usein kohdistuneet ennaltaehkäisevään työhön ja avopalveluihin. Syntynyt tilanne on paradoksaalinen - ennaltaehkäisevään toimintaan ja avopalveluihin panostaminen vaatisi nyt lisäresursseja,

sillä niihin satsaamalla pystyttäisiin välttämään tai minimoimaan huomattavasti kalliimpien laitospalvelujen käyttöä tulevaisuudessa.

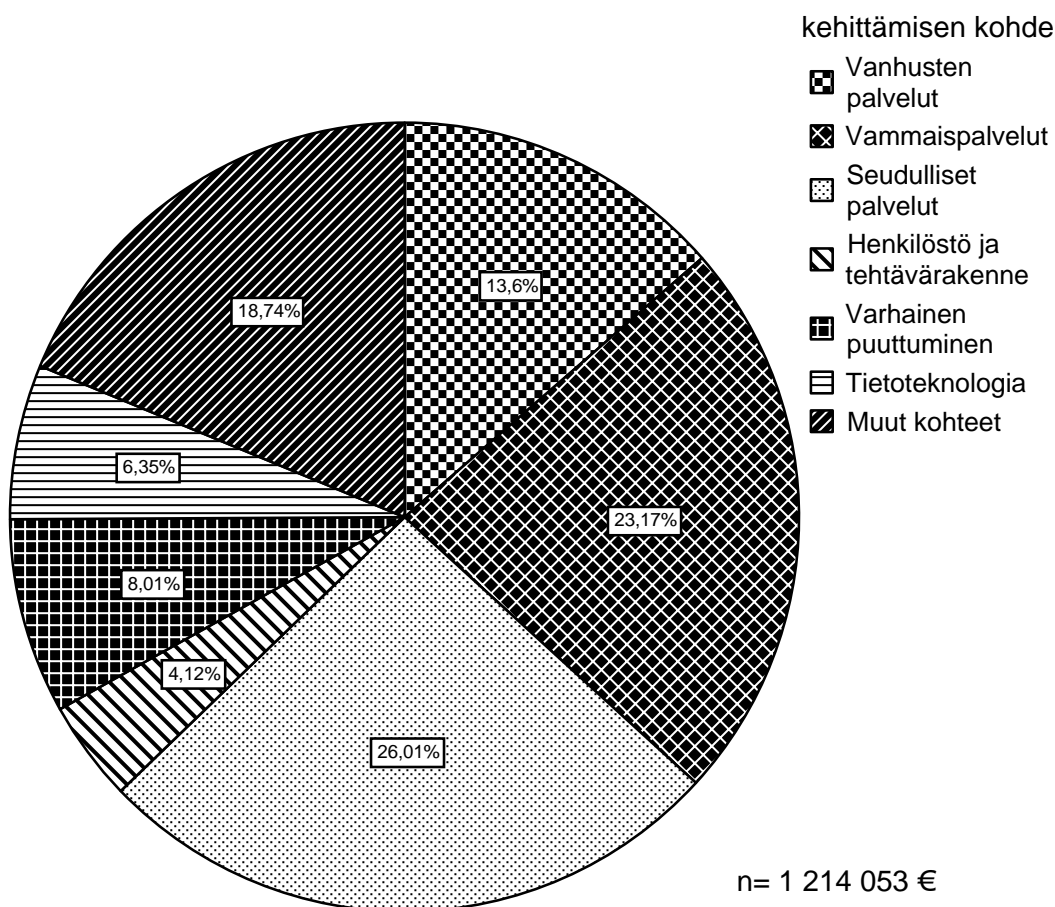
SONetBOTNIA-alueen vahvuuksiksi koettiin kuntien aktiivinen kehittämishaluinen ja –hakuinen ilmapiiri sekä luottamushenkilöiden että työntekijöitten keskuudessa. Sosiaalipalvelujen toimimattomuudet ja kriittiset kohdat on tiedostettu, ja niiden parantamiseen on jo ennen Sosiaalialan kehittämishanketta ryhdytty yhteistyössä kuntien, sosiaalialan osaamiskeskus SONet BOTNIA:n, alueen ammattikorkeakoulujen ja Tampereen yliopiston kanssa.

Hankerahoituksen jakautuminen Etelä-Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan maakunnissa

Seinäjoen tilaisuus käsitti Etelä-Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan maakuntien hankerahoituksen tarkastelun ja arvioinnin. Maakuntien hankerahoitukset ovat kohdentuneet eri painotuksin, joten kehittämiskohteiden rahoitusosuuksia on perusteltua esitellä maakunnittain.

Etelä-Pohjanmaalla sosiaalihuollon seudullinen kehittämiseen on myönnetty yli neljännes (26 %) kaikesta hankerahoituksesta. Toinen merkittävä kehittämiskohde on ollut vammaispalvelut, joiden kehittämiseen hankerahoista on käytetty 23,2 %. Länsi-Suomen läänissä vammaispalvelujen kehittämiseen on kohdennettu 10,7 % rahoituksesta, ja koko maassa ainoastaan 5,6 % hankerahoituksesta. Rahoituksesta on suunnattu 13,6 % vanhustenhuollon palvelujen kehittämiseen rahoituksesta. Länsi-Suomen läänissä vanhustenhuollon kehittämiseen on suunnattu 16,3 % rahoituksesta, ja koko maassa 22,2 %.

Kuvio 8 Valtionavustusten jakautuminen painoalueittain Etelä-Pohjanmaalla vuosina 2003 - 2005 (STM:n ja lääninhallitusten avustukset yhteensä)

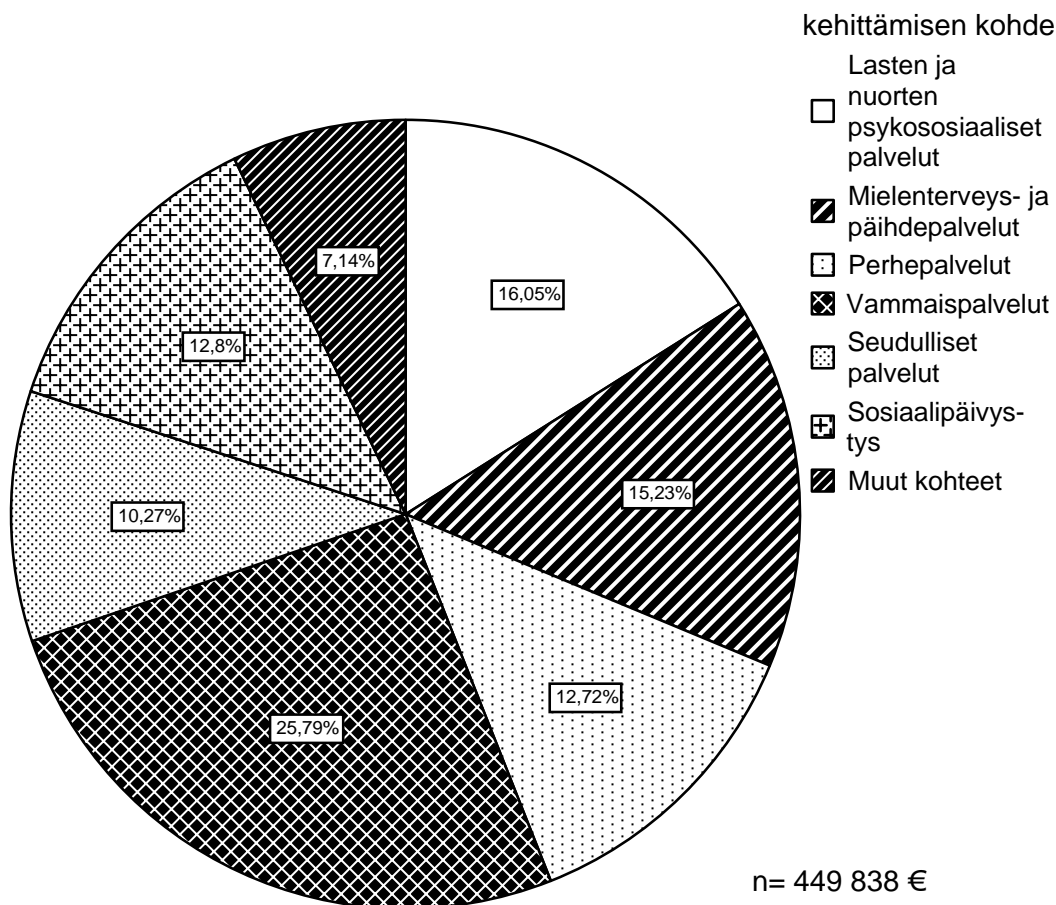

Keski-Pohjanmaalla eniten hankerahoitusta on suunnattu vammaispalvelujen kehittämiseen, johon on myönnetty yli neljännes (25,8 %) hankerahoituksesta. Länsi-Suomen läänissä vammaispalvelujen kehittämiseen on myönnetty 10,7 %, ja koko maassa 5,6 %.

Toiseksi eniten Keski-Pohjanmaalla on kohdennettu rahoitusta lasten ja nuorten psykososiaalisten palvelujen kehittämiseen, jonka osuus maakunnan hankerahoista on 16 %. Myös tämän kehittämiskohteen osalta painotus poikkeaa sekä Länsi-Suomen läänin että koko maan kehittämispainotuksista. Länsi-Suomen läänissä rahoituksesta lasten ja nuorten psykososiaalisten palvelujen kehittämiseen on kohdennettu 1,8 % ja koko maassa 2,7 %.

Keski-Pohjanmaan kolmas kehittämisen painotus on mielenterveys- ja päihdepalvelujen kehittäminen, johon on myönnetty 15,2 % vuosien 2003 - 2005 hankerahoista. Länsi-Suomen läänissä mielenterveys- ja päihdepalvelujen kehittämiseen on osoitettu 8,3 % rahoituksesta, ja koko maassa 7,6 %. Neljänneksi eniten (12,8 %) Keski-Pohjanmaalla on panostettu sosiaalipäivystyksen kehittämiseen. Sen sijaan sosiaalipäivystyksen kehittämiseen on sekä Länsi-Suomen läänissä että koko maassa myönnetty vain 1,5 % hankerahoituksesta.

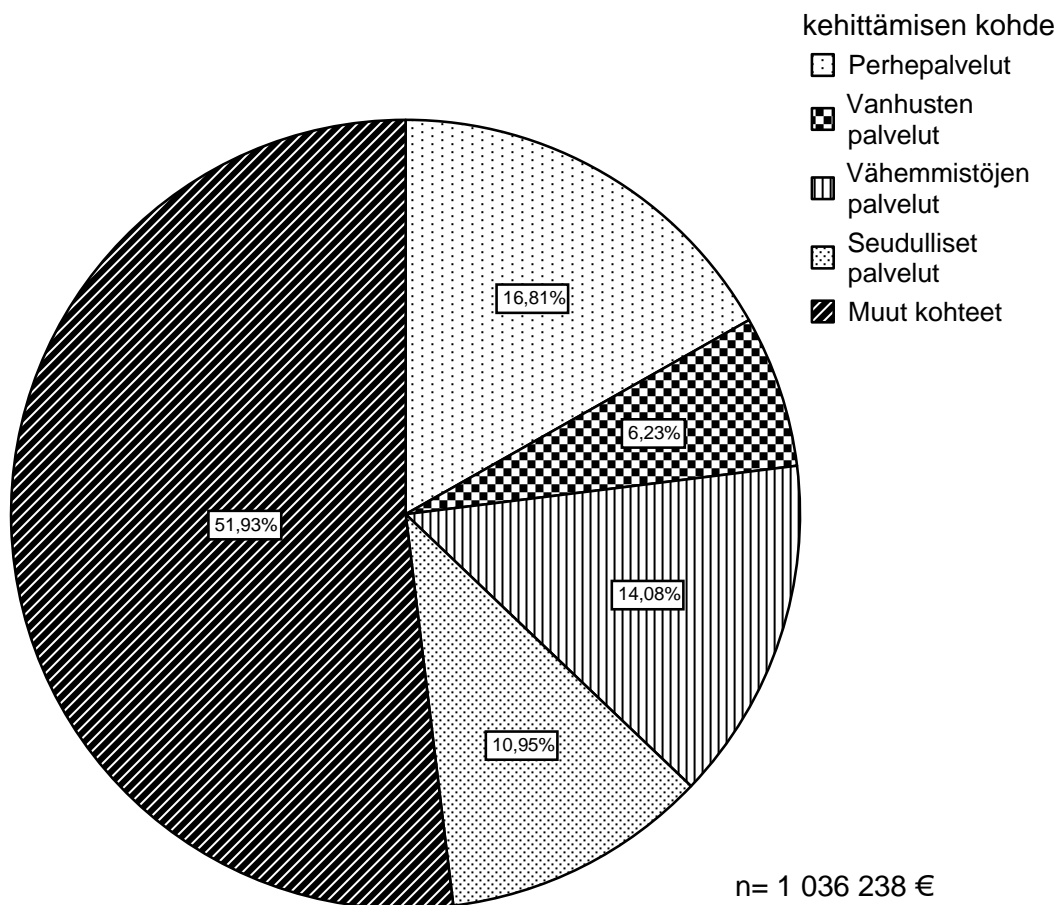
Kuvio 9 Valtionavustusten jakautuminen painoalueittain Keski-Pohjanmaalla vuosina 2003 - 2005 (STM:n ja lääninhallitusten avustukset yhteensä)

Pohjanmaalla yli puolet (51,9 %) hankerahoituksesta on myönnetty neljään kehittämishankkeeseen, jotka kuuluvat ns. muihin sosiaalialan hankkeisiin, jotka ovat muun muassa yhdistelmiä eri painoalueista. Länsi-Suomen läänissä muihin sosiaalialan hankkeisiin on suunnattu viidenneksi eniten (10,3 %) hankerahoituksesta, ja koko maassa neljänneksi eniten (11,8 %) rahoituksesta. Perhepalvelujen kehittäminen on ollut Pohjanmaalla toinen kehittämisen painoalue, johon rahoituksesta on myönnetty 16,8 %. Perhepalvelujen saama osuus hankerahoituksesta vastaa melko hyvin Länsi-Suomen lääniin (16,2 %) ja koko maan painotuksia (14,1 %).

Kolmanneksi eniten (14,1 %) hankerahoitusta on Pohjanmaalla suunnattu vähemmistöjen palvelujen kehittämiseen. Tämä painotus poikkeaa sekä Länsi-Suomen (2 %) että koko maan (1,6 %) painotuksista. Sosiaalihuollon seudulliseen kehittämistä painotetaan Pohjanmaalla neljänneksi eniten, sillä 11 % rahoituksesta on suunnattu siihen. Seudullisen kehittämisen rahoitusosuus on hieman matalampi kuin Länsi-Suomen läänissä (17,3 %) tai koko maassa (14,1 %).

Kuvio 10 Valtionavustusten jakautuminen painoalueittain Pohjanmaalla vuosina 2003 - 2005 (STM:n ja lääninhallitusten avustukset yhteensä)

Sosiaalialan kehittämishankkeen ja hankerahoituksen merkitys palvelujen kehittämisessä

Sosiaalialan kehittämishanketta pidettiin oikea-aikaisena, erityisesti suhteessa meneillään olevaan kunta- ja palvelurakennemuutokseen. Tilaisuudessa nähtiin tärkeäksi sosiaalipalvelujen strategisen tason ja palvelutuotantotason yhtäaikainen kehittäminen.

Vaikka Sosiaalialan kehittämishankkeen vaikuttavuuden arviointi koettiin ennenaikaiseksi, niin tilaisuudessa todettiin, että kehittämishankkeen myötä on tapahtunut paljon myönteistä kehitystä. Kehittämishankkeen nähtiin piristäneen sosiaalipalveluja ja tukeneen hyvinvointiajattelun läpäisemistä kunnallisessa päätöksenteossa, erityisesti yhteistyö eri toimijoiden välillä on lisääntynyt.

Kehittämishankkeen rahoituksen kohdentumisessa on SONetBOTNIA-alueella maakuntien välisiä eroja. Rahoitetut hankkeet on pyritty nivomaan kuntien peruspalvelujen yhteyteen. Useat hankkeista ovat ylikunnallisia ja niiden esitettiin luoneen perustaa palvelurakennemuutukselle.

Hankemuotoisen kehittämisen ongelmaksi koettiin hankkeiden määräaikaisuus ja lyhyt kesto. Tällöin uusien käytäntöjen ja toimintamallien juurruttaminen ei aina onnistu. Tavoiteltavaa olisi, että kehittäminen olisi jatkuvaa ja nivoutuisi osaksi normaalitoimintaan. Toisaalta käytännössä on havaittu, että perustoiminnassa ei löydy tilaa kehittämiselle, niinpä kehittäminen hankkeiden avulla on perusteltua. Peruspalvelujen katsottiin tarvitsevan lisää rahoitusta, muuten kehittäminen menee hukkaan.

SONetBOTNIAn-alueella on ollut havaittavissa hankeväsymistä. Hankkeiden hallinnointi on koettu työlääksi, mutta edelleen päävirettä kuvattiin innostuneeksi. Joissakin hankkeissa on tavoitteet todettu ainakin osittain epärealistisiksi ja liian abstrakteiksi. Pääsääntöisesti valtionavustushankkeet ovat käynnistyneet kohtuullisen hyvin. Muutamissa hankkeissa on ilmennyt aikataulu- ja henkilöstön rekrytointiongelmia, jolloin hankkeissa on kannettu huolta siitä, että saadut hankerahat jäävät käyttämättä.

Tilaisuudessa ehdotettiin pysyviä sosiaalipalvelujen kehittämisrahoja sekä maakunnallisia tai seutukunnallisia alue- ja kehittämiskeskuksia. Myös lainsäädännön tiukentamista ja valtion normiohjausta kannatettiin. Esimerkiksi päivähoidon ryhmäkokojen normittaminen ja sosiaalihuollon henkilöstön täydennyskoulutusvelvoite ovat olleet kuntalaisten ja sosiaalipalvelujen kannalta hyviä asioita. Sosiaalialan kehittämishankkeen myötä sosiaalipalvelujen tiedontuotannon kysymykset ovat nousseet mukaan paikallistason keskusteluihin.

POHJOIS-POHJANMAA

Alue tilastojen valossa

Pohjois-Pohjanmaan väestökehitys on ollut vakaata. Koko Suomeen verrattuna alle kouluikäisiä on Pohjois-Pohjanmaalla selvästi keskimääräistä enemmän. Huoltosuhte on molemmilla alueilla maan keskitasoa korkeampi. Työttömien määrä on Pohjois-Pohjanmaalla suunnilleen maan keskitasoa. Pitkäaikaistyöttömien määrä sen sijaan on koko alueella alhaisempi kuin Suomessa yleisesti. Huolestuttavaa alueen työttömyydessä on nuorisotyöttömien suuri määrä: Pohjois-Pohjanmaalla lähes joka viides nuori on työtön.

Sosiaalitoimen nettokustannukset ovat Pohjois-Pohjanmaalla koko maan keskitasoa alhaisemmat. Toimeentulotuen saajia on keskimääräisesti, mutta tuen taso saajaa kohti on selvästi koko maan tasoa alhaisempi, mihin vaikuttanee esimerkiksi asumiskustannukset. Myös päihdehuollon kustannukset ovat merkittävästi alemmat kuin maassa keskimäärin, mikä saattaa kertoa jopa palvelujen vähäisyydestä. Pohjois-Pohjanmaalla sekä perheneuvoloiden asiakkaita että kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia on vähemmän kuin Suomessa keskimäärin.

Pohjois-Pohjanmaan väestössä on selvästi vähemmän 75 vuotta täyttäneitä väestöä kuin maassa keskimäärin. Kodinhoitoapua on koko alueella järjestetty kattavammin kuin Suomessa keskimäärin. Kuntakohtaiset vaihtelut kodinhoitoavun määrissä ovat suuria. Joka kolmannessa kunnassa kunnan 75 vuotta täyttäneistä jo 25 prosenttia saa kodinhoitoapua ja joka viidennessä kunnassa jopa 30 – 40 prosenttia.

Sosiaalipalvelujen vahvuudet ja haasteet

Alueen kunnat ovat erilaisia sekä väestömuutosten että taloudellisen kehityksen perusteella. Pohjois-Pohjanmaalla on vahvoja kasvualueita, mutta myös syvästi taantuvia kuntia. Alueen asukkaille kehityksen kaksijakoisuus tarkoittaa asuinpaikasta riippuen eri tasoisia ja laatuksia sosiaalipalveluja, vaikka kunnissa toimitaankin saman lainsäädännön alaisena.

Joillakin seutukunnilla on meneillään rakennemuutos, jossa työikäisen väestön poismuutto ja väestön ikääntyminen vaikuttavat seutukunnan alueen kehitykseen kielteisesti. Muutokset väestörakenteessa ja huoltosuhteessa heikentävät kuntien taloudellista asemaa ja lisäävät kunta-laisten palvelutarpeita. Kapeneva väestöpohja ja kuntien resurssipula rajoittavat mahdollisuuksia vastata sekä olemassa oleviin että uusiin palvelutarpeisiin. Toisaalta myös myönteinen kehitys on tuonut mukanaan haasteita, sillä vanhuspainotteisen ikärakenteen rinnalle on tullut nopeasti lisää lapsiperheitä, joka taas näkyy päivähoidon tarpeen kasvuna.

Sosiaalipalveluissa kuntien heikko taloustilanne näyttäytyy siten, että päätöksenteossa raha ratkaisee eli palvelujen tasoa ja tarjontaa on jouduttu toistuvasti heikentämään. Joissakin kunnissa on jouduttu keskeyttämään joidenkin palvelujen tarjonta rahan puutteen vuoksi.

Kunnat ovat tehneet valintoja kaikkien ihmisten palveluiksi tarkoitetuissa sosiaalipalveluissa eri ihmisryhmien välillä. Selvimmin tämä näkyy lapsiperheiden saamien kodinhoitopalvelujen määrän laskuna ja vastaavasti ikäihmisille kohdennettujen palvelujen lisääntymisenä. Tämän seurauksena lapsiperheille tarkoitettujen kotipalveluiden määrä koetaan yleisesti riittämättömäksi ja ongelmien ennaltaehkäisyn kannalta merkityksettömäksi. Lisäksi esimerkiksi työt-

tömiä päihderiippuvaisia ei ohjata enää loppuvuodesta hoitoon, sillä viimeiset rahat yritetään suunnata niille, jotka käyvät töissä.

Oulussa todettiin, että asenteet sosiaalipalveluihin ovat koventuneet ja muuttuneet aiempaa pessimistisemmiksi ja kielteisemmiksi. Sosiaalipalvelut koetaan monissa kunnissa pelkkänä menoeränä ja jollakin tavalla kunnallisesta päätöksenteosta poishäivyttävänä tehtävänä. Varsinkin sosiaalityöllä on julkisuudessa ristiriitainen asema, sillä sosiaalityö on pyritty asettamaan marginaaliin ja ymmärtämään suppeasti pelkkänä köyhäinhoitona, vaikka sen tavoitteena on myös vähentää yhteiskunnallista eriarvoisuutta ja sitä tuottavia mekanismeja.

Haasteeksi esitettiin myös se, että sosiaalipalvelut painottuvat tänä päivänä liiaksi korjaavaan työhön ja sen tehostamiseen, vaikka painotus tulisi olla ennakoivan ja ehkäisevän työn vahvistamisessa. Korjaavan työn painottaminen näkyy esimerkiksi vuosituhannen vaihteesta alkaen vahvasti kasvaneissa lastensuojelun sijaishuollon menoissa, jotka kertovat osaltaan siitä, että lastensuojelun painotus on ollut loppuvaiheen lastensuojelussa avohuollon ja ennaltaehkäisyyn sijaan. Nyt tilanteeseen on havahduttu ja ennaltaehkäisevään perhetyöhön on ryhdytty kiinnittämään enemmän huomiota.

Sosiaalipalvelujen haasteena on Oulun läänin alueella pula sosiaalialan henkilöstöstä, erityisesti pätevistä sosiaalityöntekijöistä, sosiaalijohtajista ja psykologeista. Tulevina vuosina henkilökunnan ikääntyminen ja eläköityminen on kiihtymässä, joten rekrytointivaikeuksien uskotaan entisestään kasvavan. Lisäksi esitettiin, että työvoiman määrä sosiaali- ja hoivapalveluissa tulee lisääntymään yli 80-vuotaiden väestöosuuden kasvun myötä. Eräänä syynä henkilöstöpulaan on se, ettei Oulun yliopistossa ole yhteiskuntatieteellistä koulutusta. Lähin yhteiskuntatieteellistä koulutusta antava yliopisto on Lapin yliopisto.

Haasteeksi kuvattiin, ettei sosiaalialan ja sosiaalityön osaaminen ole kaikissa kunnissa vankalla perustalla. Lääninhallitukseen henkilöstön osaamisvajeet näyttävät siten, että kunnissa ei tunneta riittävän hyvin ammatillista toimintaa ohjaavaa lainsäädäntöä, eikä hyviä toimintatapoja. Kuntalaisille henkilöstön osaamisvajeet ovat näyttäneet siten, ettei sosiaalipalveluissa ole välttämättä tehty kirjallisia päätöksiä tai annettu tiedoksi tehtyjä päätöksiä. Ongelmia on myös palvelujärjestelmän eri toimijoiden keskinäisessä yhteistyössä. Yhteistyön epäselvyydet näkyvät lääninhallitukseen erityisesti vanhustenhuollossa, lapsiperheille ja vanhuksille suunnatussa kotipalvelussa ja osittain jo kuntien järjestämässä kehitysvammahuollossa.

Oulussa vahvuudeksi esitettiin, että nykyiset ongelmat ja tulevat haasteet on tiedostettu ja niitä on ryhdytty ratkaisemaan yhteistyössä. Alueella on havaittavissa eri toimijoiden innostus ja halu saada aikaan uudistuksia sosiaalipalveluissa. Tilaisuudessa painotettiin, että erityisenä alueen vahvuutena ovat osaavat ja motivoituneet sosiaalialan toimijat, joiden kehittämistyön ansiosta alueen palvelujärjestelmä rakentuu alhaalta käsin tulevaisuuttakin ajatellen kestäväksi.

Alueen vahvuutena voidaan pitää Sosiaalialan kehittämishankkeen hankkeiden toteuttamista aiempien palvelujärjestelmän uudistamisprojektien työn tuloksille. Lisäksi Pohjois-Pohjanmaan vahvuudeksi nostettiin enakkoluulotonta uusien toimintamallien ja seudullisten yhteistyömuotojen kehittelyä ja kokeilua, josta esimerkkinä seudullinen tilaaja-tuottaja -malli. Lisäksi teknologiaa on sovellettu sosiaalipalvelujen kehittämisessä. Esimerkiksi vanhustyössä on satsattu uusien teknologiasovellusten hyödyntämiseen (muun muassa mobiilikotihoito, asiakastietojärjestelmä ja karttatietojärjestelmä).

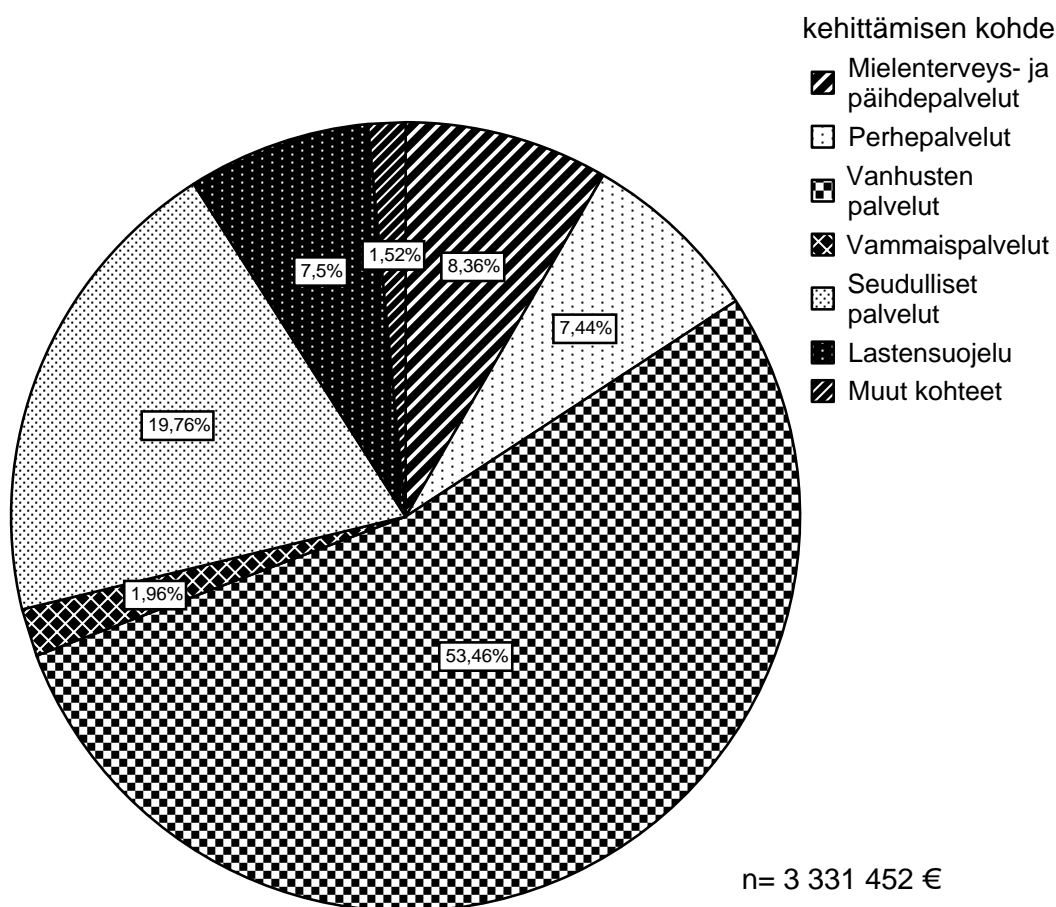
Hankerahoituksen jakautuminen Pohjois-Pohjanmaalla

Pohjois-Pohjanmaalla yli puolet (53,5 %) kaikesta maakuntaan myönnetystä kehittämisrahoituksesta on suunnattu vanhustenhuollon yhdeksälle hankkeelle. Vastaavasti koko Oulun läänissä vanhustenhuollon hankkeet ovat saaneet 37 % rahoituksesta, kun vanhustenhuollon hankkeiden valtakunnallinen rahoitusosuus on 22,2 %.

Toinen painopiste Pohjois-Pohjanmaalla on ollut sosiaalihuollon seudullinen kehittäminen, johon on suunnattu 19,8 % hankerahoituksesta. Koko Oulun läänissä sosiaalihuollon seudullinen kehittäminen on saanut toiseksi eniten rahoitusta (18 %). Valtakunnallisesti sosiaalihuollon seudullinen kehittäminen on saanut 14,1 % vuosien 2003 - 2005 rahoituksesta.

Kolmanneksi eniten Pohjois-Pohjanmaalla on tuettu mielenterveys- ja päihdepalvelujen kehittämistä, johon on myönnetty 8,4 % rahoituksesta (Oulun läänissä 5,8 % ja koko maassa 7,6 %). Neljäs merkittävä kehittämisen kohde on ollut lastensuojelu, jonka osuus maakunnan kehittämisrahoista on 7,5 % (Oulun läänissä myös 7,5 % rahoituksesta, koko maassa 8,1 %).

Kuvio 11 Valtionavustusten jakautuminen painoalueittain Pohjois-Pohjanmaalla vuosina 2003 - 2005 (STM:n ja lääninhallitusten avustukset yhteensä)

Sosiaalialan kehittämishankkeen ja hankerahoituksen merkitys Pohjois-Pohjanmaan sosiaalipalvelujen kehittämisessä

Hankerahoituksen myötä yhteistyö ja verkostoituminen ovat kehittyneet ja lisääntyneet maakunnassa. Kuntien keskinäisestä kilpailusta on siirrytty seutukuntien väliseen kilpailuun. Seudullista palvelurakennetta on uudistettu seutukehittäjän avulla. Oulussa on saatu aikaan seutukunnallisia ohjeita ja ohjelmia. Myös ylisektoroitunut yhteistyö erityisesti terveydenhuollon kanssa on tiivistynyt ja vahvistunut. Lisäksi keskustelu lähipalvelujen ja erityispalvelujen uudelaistista järjestämistavoista on virinnyt Sosiaalialan kehittämishankkeen aikana.

Oulussa toivottiin, että kehittämishankkeiden kautta saataisiin aikaan sellaisia pysyviä muutoksia sosiaalipalveluissa, jotka osaltaan hidastavat voimakasta kustannusten kasvua. Lisäksi kuvattiin hankerahoituksen keskittyneet erityisesti lapsiin ja vanhuksiin. Lääninsosiaalitarastaja toivoi jatkossa kehittämistä, joka kohdistuu vammaispalveluihin sekä henkilöstön tehtävärakenteisiin ja työoloihin.

Pohjois-Pohjanmaalla kaikki maakunnan kunnat ovat mukana, alkuvaikeuksista huolimatta, kehittämistyössä. Kuntien kehittämisintensiteetti vaihtelee mukana olemisesta aktiiviseen kehittämiseen. Oulun läänin eri osissa on seudullisia veturikuntia, jotka vastaavat hankkeiden hallinnoinnista ja verkostoimisesta

Tilaisuudessa esitettiin, että sosiaalialan kehittämistyö tulisi nähdä pitkäjänteisenä prosessinomaisena toimintana, jossa kehittäminen kohdistuu koko palvelujärjestelmään sen osien sijasta. Sosiaalialan kehittämisessä on myös vaikeaa osoittaa heti realisoituvia kustannushyötyjä. Oulussa kuvattiin, että ”*Sosiaalialan kehittämishankkeen aikana on jo useaan kertaan alueen päättäjien taholta ilmennyt tuskastumista siihen, kun mitään ei näytä tapahtuvan. Kunnallisen päättäjän näkökulmassa seudullisen palveluyhteistyön pitäisikin konkretisoitua nopeasti näyttäväksi hallinnollisorganisatoriseksi päätöksiksi, jossa kaikki voittavat, kukaan ei häviä ja kustannukset laskevat.*”

Tilaisuudessa tuotiin esille, että hankkeistetussa kehittämisessä on sisään rakennettuna paradoksi, sillä hankkeet ovat lyhytkestoisia, mutta tuloksekas ja vaikuttava kehittämistyö on pitkäkestoisia ja jatkuvaa. Sosiaalialan kehittämishankkeen merkittäväksi haasteeksi haluttiinkin nostaa hankkeiden tulosten hyödyntäminen perustyössä. Myös Sosiaalialan kehittämishankkeen kehittämisrakennetta arvioitiin liian perinteiseksi, jolloin se ei tue tai synnytä aidosti innovatiivisia muutoksia.

Oulussa toivottiin, että sosiaalialan kehittäminen nähtäisiin sekä julkisen sektorin toimijoita että tiukkoja sektorirajoja myötäilemistä laajempaan kysymyksenä. Sosiaalialan kehittämisessä järjestöt kuten myös opetus- tai asuntotoimen ja työhallinnon toimijat ovat tärkeitä yhteistyötahoja.

Lisäksi Oulun tilaisuudessa tuotiin kehittämiseen liittyen esille muun muassa:

- Palvelurakenteen kehittäminen näyttäisi tapahtuvan tänä päivänä toiminnan ulkoistamisen ja kilpailuttamisen kautta. Seurauksena on ollut palvelurakenteen voimakas yksityistyminen.
- Kannettiin huolta siitä, että sosiaalipalvelujen infrastruktuuri (muun muassa rakennukset) rapistuu huolestuttavaa vauhtia. Esimerkiksi uusia rakennuksia ei rakenneta ja vanhoja ei peruskorjata, sillä julkisenvallan avustukset (esimerkiksi RAY) ovat vähentyneet.
- Tilaisuudessa toivottiin, että STM:n valmistelemasta Hyvinvointi 2015 –ohjelmasta muodostuisi perusta uudelle periaatteelliselle hyvinvointisopimukselle.

ETELÄ-KARJALA JA KYMENLAAKSO

Alue tilastojen valossa

Väestömäärä on Etelä-Karjalan ja Kymenlaakson alueilla hienoisessa nousussa. Vaihtelu on kuitenkin vuosittain ja kunnittain suurta. Esimerkiksi Jaalassa kunnan nettomuutto oli vuonna 2004 vahvasti positiivinen, kun taas Elimäellä sekä Rautjärvellä nettomuutto oli negatiivinen. Positiivinen nettomuutto on keskittynyt voimakkaimmin pieniin kuntiin suurten kaupunkien läheisyyteen, kuten Taipalsaarelle, Suomenniemelle ja Ylämaalle. Kaupungeista ainoastaan Haminassa on ollut selvää kasvua. Huoltosuhte on alueella maan keskitasoa. Alueella on myös erittäin korkean huoltosuhteen kuntia, kuten Suomenniemi, Savitaipale ja Miehikkälä, joissa on paljon vanhusväestöä. Lappeenrannassa ja Kouvolassa huoltosuhte on sen sijaan edullinen.

Työttömiä ja pitkäaikaistyöttömiä on alueella hieman maan keskitasoa enemmän, mutta nuorisotyöttömien osuus on melko suuri. Suomessa nuorisotyöttömiä on keskimäärin 13,6 %, mutta Etelä-Karjalan alueella 20 % ja Kymenlaaksossa 17,3 %. Myös nuorisotyöttömyyden määrä vaihtelee kunnittain suuresti. Rautjärvellä ja Imatralla useampi kuin joka neljäs nuori on työtön, kun taas Elimäellä, Jaalassa ja Valkealassa nuorisotyöttömiä on vähemmän kuin Suomessa keskimäärin.

Psykososiaalisia ongelmia on Suomessa yleisesti enemmän isoissa kaupungeissa kuin pienemmissä maaseutumaisissa kunnissa. Myös Etelä-Karjalassa ja Kymenlaaksossa psykososiaalisia ongelmia on Imatralla, Kotkassa, Kouvolassa ja Lappeenrannassa alueen maaseutukuntia enemmän. Kymenlaaksossa on selvästi enemmän kasvatus- ja perheneuvonnan asiakkaita kuin Etelä-Karjalassa tai Suomessa keskimäärin. Toisaalta Kymenlaaksossa lastensuojelussa on sijoitettu lapsia vähemmän kodin ulkopuolelle kuin Etelä-Karjalassa. Myös päihdehuollon kustannukset ovat Kymenlaakson alueella selvästi korkeampia kuin Etelä-Karjalassa, joten ilmeisesti paitsi päihdeongelmat myös niiden hoidon tarjonta on suurempaa kuin Etelä-Karjalassa tai Suomessa yleisesti.

Tilastollinen tarkastelu on tehty lähinnä lasten ja perheiden näkökulmasta. Etelä-Karjalan ja Kymenlaakson alueella väestö on kuitenkin iäkkäämpää kuin Suomessa keskimäärin. Lähes joka toisessa kunnassa 75 vuotta täyttäneiden määrä on jo yli 10 % väestöstä. Vuonna 2004 kotihoitoa 75 vuotta täyttäneestä väestöstä sai Suomessa keskimäärin 17,7 %. Etelä-Karjalassa kotihoidonsaajia oli vähän keskimääräistä enemmän ja Kymenlaaksossa keskimääräistä vähemmän. Kuntakohtaiset vaihtelut olivat tilastoissa kuitenkin poikkeuksellisen suuria: alle kymmenestä prosentista lähes 40 prosenttiin.

Sosiaalipalvelujen vahvuudet ja haasteet

Kaakkois-Suomen, Etelä-Karjalan ja Kymenlaakson maakunnissa on 24 kuntaa, asukkaita yhteensä noin 320 000, kuntien asukasluku vaihtelee 800 asukkaasta 59 000 asukkaaseen. Alueella on sekä maaseutua että teollisuuskaupunkeja. Kuntatalous on tiukka ja talouden liikkumavara hyvin pieni. Maahanmuuttajia alueen kaupungeissa on suhteellisesti enemmän kuin muualla massa. Alueen erityispiirteenä on korkea pitkäaikaistyöttömyysaste sekä keskimääräistä suurempi lastensuojelupalvelujen tarve. Myös päihdepalvelujen tarve on suuri.

Kaakkois-Suomessa on huutava pula sosiaalityöntekijöistä. Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus oli parhaillaan kartoittamassa tilannetta. Meneillään olevan kyselyn alustavat tulokset oli saatu 14 Kaakkois-Suomen kunnasta. Näissä kunnissa sosiaalityöntekijän virkaa hoitavista henkilöistä 51 % ei täytä uuden kelpoisuuslain vaatimuksia. Kyselyyn vastanneissa kunnissa on yhteensä 65 sosiaalityöntekijän virkaa ja niistä 32 hoitaa epäpätevä henkilö. Sosiaalityöntekijäpulaan on pyritty vastaamaan sosiaalityön ESR-rahoitteisella maisterikoulutusohjelmalla. Se tuottaa vuonna 2006 yhteensä 32 sosiaalityöntekijää, mikä on kuitenkin täysin riittämättömä työntekijöiden tarpeeseen ja työn kehittämisen vaatimuksiin nähden.

Aluetilaisuudessa todettiin, että sadallakaan prosentilla kelpoisia työntekijöitä ei pärjätä, jos kunnassa on vain yksi sosiaalityöntekijän virka. Yhteen ihmiseen harvoin tiivistyy kaikki sosiaalityössä tarvittava tieto ja taito vastata nykypäivän sosiaaliin ongelmiin ja sosiaalitoimen näkökulman pitämiseen esillä suunnittelussa ja päätöksenteossa.

Tilaisuudessa esiteltiin alueen pienistä kunnista Miehikkälän kunta, jossa on 2 447 asukasta. Kunnan pieni henkilöstömäärä tekee palveluorganisaatiosta haavoittuvan, mutta samalla kykenevän nopeisiin muutoksiin. Pienen kunnan on vaikea saada päteviä työntekijöitä, etenkin erityisosaamista vaativiin tehtäviin, kuten lastensuojelutilanteisiin. Pienen kunnan vahvuutena on se, että asukkaat tunnetaan hyvin, tiedetään ihmisten tarpeet ja tehtyjen toimenpiteiden vaikutukset. Pienessä kunnassa on myös työhönsä sitoutunut henkilöstö.

Pieni kunta tekee jo nyt tiivistä yhteistyötä muiden kuntien kanssa esimerkiksi kasvatus- ja perheneuvolatoiminnassa, sosiaalipäivystyksessä, sosiaaliamiespalveluissa, sosiaalityöntekijöiden palveluissa, vanhusten laitoshoidossa ja palveluasumisessa sekä työvoiman palvelukeskustoiminnassa.

Etelä-Karjalassa erityisesti lastensuojelun laadun ja työmenetelmien heikkouksista nousi esille työntekijöiden tiheä vaihtuminen ja puute pätevästä työntekijöistä. Muina alueen heikkouksina mainittiin työntekijöiden suuri työmäärä sekä työssä uupuminen ja kyynistyminen. Ongelmia tuottavat myös sosiaalipalvelujen valtakunnallisten laatusuosituksen puuttuminen sekä tietokoneohjelmien ja tilastoinnin puutteellisuus. Vahvuuksina esitettiin kehittämismyönteistä ilmapiiriä ja johtamista. Tilaisuudessa tuotiin esille sosiaali- ja terveysjärjestöjen merkittävä rooli palvelujen tuottamisessa. Toimijoiden (valtio, kunta järjestöt) rooliin kaivattiin kuitenkin selkeyttämistä.

Toimivina esimerkkeinä kehittämishankkeista esiteltiin Lastensuojelun sijaishuollon kehittäminen Etelä-Karjalassa (Lappeenranta, Imatra, Joutseno) vuosina 2004 – 2006, Vanhuspalvelujen seutuhanke 2004 – 2006 ja Lastensuojelun ja perhetyön seudullinen osaamisklinikka 2003 – 2005.

Hankerahoituksen jakautuminen Kymenlaaksossa ja Etelä-Karjalassa

Kouvolan tilaisuus käsitti sekä Etelä-Karjalan että Kymenlaakson maakuntien hankerahoituksen tarkastelun ja arvioinnin. Maakuntien hankerahoitukset ovat kohdentuneet eri painotuksiin, joten kehittämiskohteiden rahoitusosuuksia on perusteltua esitellä maakunnittain.

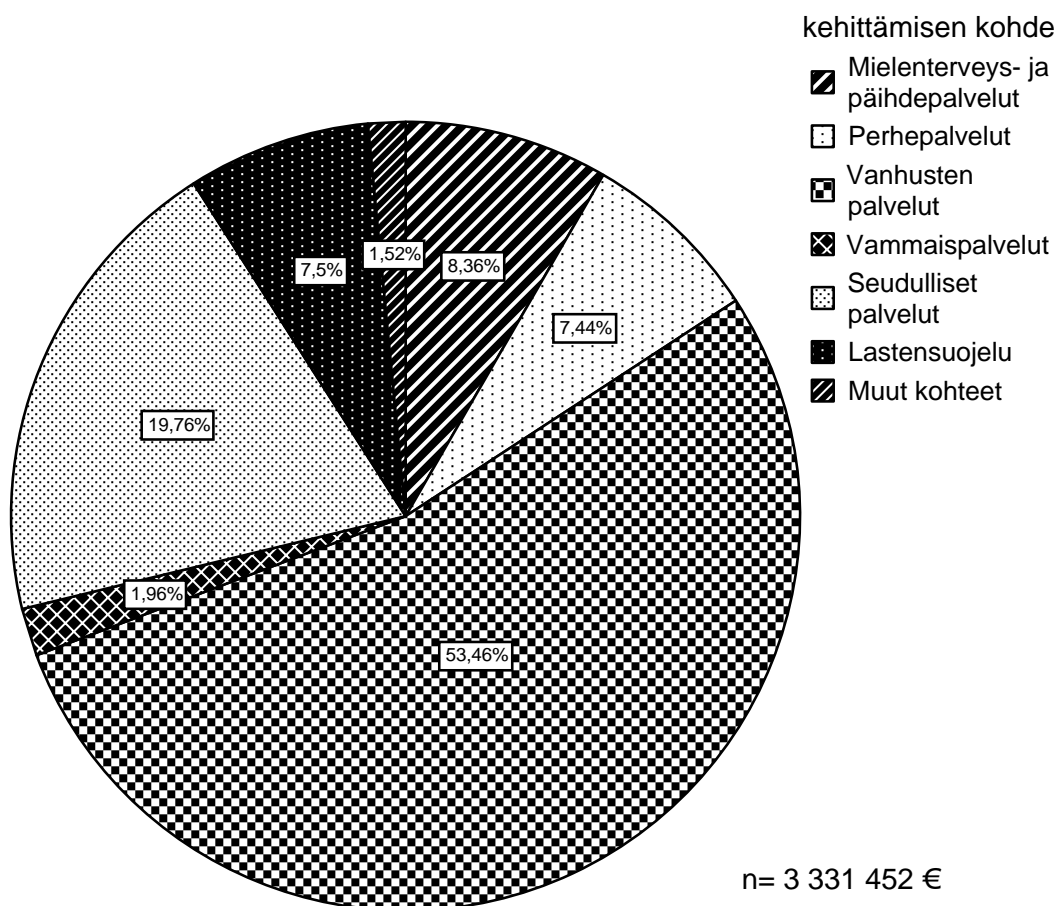
Vuosina 2003 - 2005 Etelä-Karjalassa on myönnetty rahoitusta vain kolmelle eri kehittämis-kohteelle. Merkittävästi eniten rahoitusta on Etelä-Karjalassa myönnetty kolmelle vanhustenhuollon kehittämishankkeelle, jotka ovat saaneet 59,6 % rahoituksesta. Vanhustenhuollon

palvelujen kehittämiseen on Etelä-Suomen läänissä käytetty tähän mennessä keskimäärin 13,4 % ja koko maassa 22,2 % hankerahoituksesta.

Toinen kehittämisen painopiste on ollut lastensuojelu, johon on suuntautunut 34,2 % Etelä-Karjalan kehittämisrahoituksesta. Etelä-Suomen läänissä lastensuojeluhankkeiden osuus on ollut 12,5 % rahoituksesta ja koko maassa 8,1 %.

Etelä-Karjalassa loput (6,2 %) rahoituksesta on kohdistettu hajanaisesti eri painoalueiden ja niiden yhdistelmistä muodostuviin hankkeisiin. Etelä-Suomen läänissä ns. muut kehittämiss-hankkeet ovat saaneet suhteellisesti eniten hankerahoitusta (16,8 % rahoituksesta), kun taas koko maassa muut hankkeet ovat saaneet neljänneksi eniten hankerahoitusta (11,8 % rahoituksesta).

Kuvio 12 Valtionavustusten jakautuminen painoalueittain Etelä-Karjalassa vuosina 2003 - 2005 (STM:n ja lääninhallitusten avustukset yhteensä)

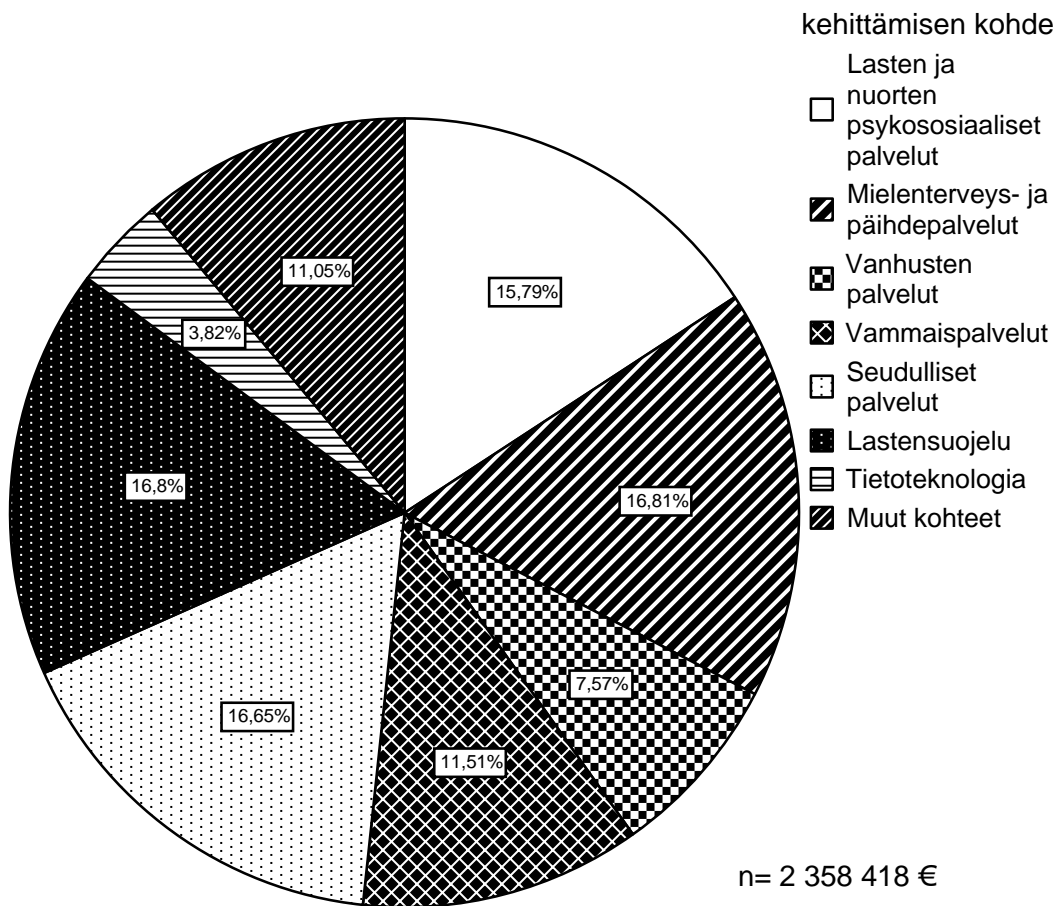
Kymenlaaksossa mielenterveys ja päihdepalvelujen kehittämiseen sekä lastensuojelun kehittämiseen on myönnetty lähes yhtä paljon rahoitusta (kumpaankin 16,8 % rahoituksesta, mielenterveys ja päihdepalvelut 396 402 euroa ja lastensuojeluhankkeet 396 205 euroa). Etelä-

Suomen läänissä ja koko maassa mielenterveys ja päihdepalvelujen kehittäminen on saanut kuudenneksi eniten rahoitusta (9,7 % rahoituksesta Etelä-Suomen läänissä ja 7,6 % koko maassa). Lastensuojeluhankkeet ovat sen sijaan saaneet Etelä-Suomen läänissä neljänneksi eniten hankerahoitusta (12,5 % rahoituksesta) ja koko maassa viidenneksi eniten (8,1 % rahoituksesta).

Kolmas Kymenlaakson kehittämisen painopiste on ollut sosiaalihuollon seudullinen kehittäminen, johon on kohdennettu 16,7 % maakunnan hankerahoituksesta. Etelä-Suomen läänissä seudullisen kehittämisen rahoitusosuus on ollut 9,9 % ja koko maassa 14,1 % hankerahoituksesta vuosina 2003 - 2005.

Kymenlaakson neljäs kehittämisen painotus poikkeaa huomattavasti sekä Etelä-Suomen läänin että koko maan painotuksista. Kymenlaaksossa lasten ja nuorten psykososiaalisten palvelujen kehittämiseen on myönnetty 15,8 % hankerahoituksesta, kun Etelä-Suomen läänissä niiden kehittämiseen on suunnattu 4,4 % ja koko maassa ainoastaan 2,7 % hankerahoituksesta.

Kuvio 13 Valtionavustusten jakautuminen painoalueittain Kymenlaaksossa vuosina 2003 - 2005 (STM:n ja lääninhallitusten avustukset yhteensä)

Sosiaalialan kehittämishankkeen ja hankerahoituksen merkitys palvelujen kehittämisessä

Sosiaalialan kehittämishankkeen aikana Kaakkois-Suomessa on tehty hyvää seudullista, maakunnallista ja maakuntien rajat ylittävää yhteistyötä varhaiskasvatuksen, lastensuojelun, vammaisten ja vanhustenhuollon kehittämisessä. Uusia kehittämishankkeita on valmisteilla muun muassa aikuissosiaalityössä. Hankeyhteistyö on saattanut toimijoita yhteen ja madaltanut palvelusektoreiden välisiä kynnyksiä. Palvelujen kehittäminen on kuitenkin keskittynyt pääasiassa työmenetelmien ja -prosessien kehittämiseen. Ammattilaisten yhteistyö kehittämishankkeen aikana on synnyttänyt painetta palvelujen yhteiseen järjestämiseen. Kuntarajat ylittäviä rakenteellisia ratkaisuja palvelujen järjestämisessä ei kuitenkaan ole sanottavammin tehty. Arvioitiin, että päättäjille eivät rakenteelliset uudistustarpeet ole riittävästi avautuneet, näin ollen Kaakkois-Suomessa sosiaalialan kehittämishanke ei ole pureutumassa rakenteisiin.

Tilaisuudessa todettiin, että yhdestä kolmeen vuotta on liian lyhyt aika kehittämistyössä, pysyvien muutosten aikaan saaminen veisi ainakin viisi vuotta. Tällä hetkellä tärkeiksi katsottujen kehittämishankkeiden päättyminen huolestuttaa, koska kehittämisen pitkäjänteiselle rahoitukselle ei ole varmuutta. Samoin osaamiskeskusten rahoituspohjan heikkous herättää epäilyjä kehittämissyksiköiden toimintamahdollisuudesta hankerahoituksen päätyttyä.

Kehittämistyön tavoitteellisuus ja suunnitelmallisuus ovat lisääntyneet kehittämishankkeen aikana. Toisaalta ministeriön ja lääninhallitusten keinotekoisena pidetty painoaluejaottelu lisää hallintoa ja aiheuttaa ns. hankeväsymystä, vaikkei hankkeiden ideoinnissa ole väsymisen merkkejä, kyse on enemmänkin hankehallintoon väsymisestä.

Tilaisuudessa tuotiin esille huoli sosiaalihuollon henkilöstön tehtävärakenteen ja työolojen kehittämisen painoalueella olevien hankkeiden vähyydestä sekä ko. alueella että koko maassa. Tilanteen toivottiin korjaantuvan seuraavilla hankerahoituskiertoilla, koska Suomessa on pulaa pätevästä sosiaalityöntekijöistä, virkoihin ei saada päteviä työntekijöitä. Pulaa on myös vanhustenhuollon hoitohenkilöstöstä ja erityisesti kotipalveluhenkilöstöstä.

POHJOIS-KARJALA

Alue tilastojen valossa

Hyvinvointi ja pahoinvointi eivät yksiselitteisesti kasaudu samantyyppisiin kuntiin. Korkean elintason kuntia alueella ovat muun muassa Joensuu ja Kontiolahti. Psykososiaalisia ongelmia on suhteellisesti vähiten Kontiolahdella ja Värtsilässä, kun taas suhteellisesti eniten Nurmeksessa, Lieksassa, Enossa ja Outokummussa.

Alueen väestöstä merkittävä osa on iäkkäitä ihmisiä. Huoltosuhte on koko maan keskiarvoa korkeampi. Heikoin huoltosuhte on Ilomantsissa, Rääkkylässä ja Kesälahdella. Nettomuutto on negatiivisinta reuna-alueilla - Ilomantsissa, Lieksassa, Nurmeksessa, Polvijärvellä ja Kiteellä.

Työttömyys on alueella kauttaaltaan muuta maata korkeampaa. Pitkäaikaistyöttömyys on suurinta Lieksassa, Polvijärvellä, Rääkkylässä, Kiteellä ja Kesälahdella. Toimeentulotukiriippuvuus on alueen kaikissa kunnissa korkea.

Kunnallisessa päivähoitossa lapsia on suhteellisesti eniten Ilomantsissa, Juuassa, Liperissä ja Kiteellä. Lastensuojelun eri muodot painottuvat kiinnostavalla tavalla eri kuntiin: avohuollon tukitoimissa on lapsia suhteellisesti eniten Nurmeksessa, Enossa, Liperissä ja Rääkkylässä, kun taas kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia on suhteellisen paljon Ilomantsissa, Lieksassa, Joensuussa ja Outokummussa.

Vanhusten kotipalvelujen peittävyys yli 75-vuotiaiden ikäluokasta on korkein, ja maan keskiarvon selvästi ylittävä, Kiteellä, Enossa, Polvijärvellä, Tohmajärvellä. Outokumpu, Lieksa ja Liperi investoivat eniten sosiaalitoimeen suhteessa väestömääräänsä.

Sosiaalipalvelujen vahvuudet ja haasteet Pohjois-Karjalassa

Väestörakenteen muutos näkyy Pohjois-Karjalassa työikäisten määrän jyrkkänä vähenemisenä ja vanhusten jatkuvasti kasvavana määränä. Väestön ikääntyminen tarkoittaa palvelutarpeiden kasvua, joka edellyttäisi kotihoidon vahvistamista ja vanhusten itsenäisen suoriutumisen tukemista siten, että kotona asuminen on mahdollista mahdollisimman pitkään.

Pohjois-Karjalassa kunnat eroavat toisistaan huomattavasti, mutta kuntia yhdistää se, että työikäisestä väestöstä työttömänä on noin joka viides. Voidaankin kysyä, onko 1990-luvun lamanaikainen työttömyysaste jäänyt pysyväksi. Työttömyysaste on Pohjois-Karjalassa kaksinkertainen verrattuna koko maan keskiarvoon.

Ikääntyneen väestön ja työttömien suuri määrä tarkoittavat toisiinsa yhdistyneenä Pohjois-Karjalassa heikkoa huoltosuhdetta ja epäsuotuisan väestökehityksen jatkumista. Tilaisuudessa Pohjois-Karjalan keskeiseksi haasteeksi nostettiin myös nuukkojen resurssien riittävyys laadukkaiden ja helposti saavutettavien sosiaalipalvelujen tuottamiseen.

Resurssien vähäisyys näkyy selvästi organisaatioiden toimintakäytännöissä. Esimerkiksi kuntien sosiaalipalveluista tiedotetaan kuntalaisille tarkoituksellisen niukasti, sillä kuntatalouden näkökulmasta vähäinen informaatio ei ainakaan lisää palvelujen käyttöä. Niukka tiedottamis-

linja piirtyi esille sosiaaliasiamiehen kertomuksesta, jossa asiamies oli pyytänyt omaishoidontuen esitteitä kunnan viranomaisilta. Esitteitä lähetettiin hänelle vain yksi, sillä kyseessä olevan kunnan viranomaisen mukaan asiakkaiden pitäisi hakea itse esitteet heiltä. Sosiaaliasiamiestä oli kehoitettu myös olemaan jakamatta esitettä kuntalaisille.

Työvoiman saatavuus ja osaamisen turvaaminen ovat todellisia haasteita Pohjois-Karjalassa. Joensuun tilaisuudessa tuotiin esille, ettei sosiaalialan henkilöstön turvaamiseen ole kiinnitetty riittävästi huomiota. Pulaa on erityisesti sosiaalityöntekijöistä ja lääkäreistä, lisäksi viimeaikoina on ollut vaikeuksia löytää sijaisuuksiin hoivatyöntekijöitä.

Henkilöstöön liittyvänä haasteen Joensuun tilaisuudessa ilmaistiin vakavana huolena substanssiosaajien häviäminen kuntien peruspalvelujen johdosta. Peruspalvelujohtajan työn kuvattiin muuttuneen vaikeaksi. Johtajan pitäisi olla samanaikaisesti innostunut kehittämään palveluja, kun tosiasiallisesti kaikki aika kuluu kuntalaisten valituksiin vastatessa, talousväännöissä tai kokouksissa istuessa. Kaiken edellisen lisäksi kuntalaisten peruspalvelujen tuottamiseen tarkoitettut määrärahat eivät kasva samaan tahtiin tarpeiden kanssa. Tilaisuudessa kysyttiinkin, ketä enää tänä päivänä kiinnostaa työskentely peruspalvelujohtajana?

Vaikka kunnassa olisi riittävästi päteviä ja ammattitaitoisia sosiaalipalvelujen työntekijöitä, niin pula terveydenhuollon henkilöstöstä tarkoittaa sosiaalipalvelujen työntekijöille ylisektoroituneen ja verkostomaisen yhteistyön mahdottomuutta.

Henkilöstön määrän turvaamisen lisäksi työntekijöiden osaamisen kehittäminen nostettiin laadukkaiden sosiaalipalvelujen perusvaatimukseksi. Sosiaalipalvelujen henkilöstöllä tulisi olla mahdollisuus täydennyskoulutukseen, ammatilliseen konsultointiin ja työnohjaukseen.

Lisäksi Pohjois-Karjalan haasteina esitettiin muun muassa:

- Lainsäädännön toteutumista, erityisesti asiakkaan aseman ja oikeuksien osalta.
- Pohjois-Karjalassa on tiedostettu ehkäisevän työn merkitys sosiaalipalveluissa, mutta ehkäisevää työtä tehdään edelleen vähän ja sen resursointi on viimesijaista suhteessa muihin sosiaalipalvelujen työmuotoihin.
- Joidenkin kuntien passiivinen asenne yhteistyöhön.
- Palvelutarpeiden ennakointi, esimerkiksi lasten ja nuorten palvelun tarpeiden arviointi ja ennakointi on vaikeampaa kuin vanhusten palvelujen.
- Vaikka sosiaalipalvelujen tila saa sosiaaliasiamiehen mukaan kansalaisilta Pohjois-Karjalassa osakseen kritiikkiä, niin laajin kritiikki asiakkaiden taholta kohdistuu suomalaisen sosiaaliturvajärjestelmän kirjavuuteen. Tavallisen kansalaisen on vaikea ymmärtää eri etuuksien myöntöperusteita tai vastuutahoa.

Vahvuuksiksi mainittiin Pohjois-Karjalan vahvat perinteet seutuyhteistyössä sekä toimivat verkostot. Lisäksi alueella on paljon aktiivisia toimijoita ja ainakin osassa kunnista sosiaalipalvelujen kehittämistarpeet on nimetty ja kehittäminen on nivottu kuntien strategisen tason kehittämiseen.

Hankerahoituksen jakautuminen Pohjois-Karjalassa

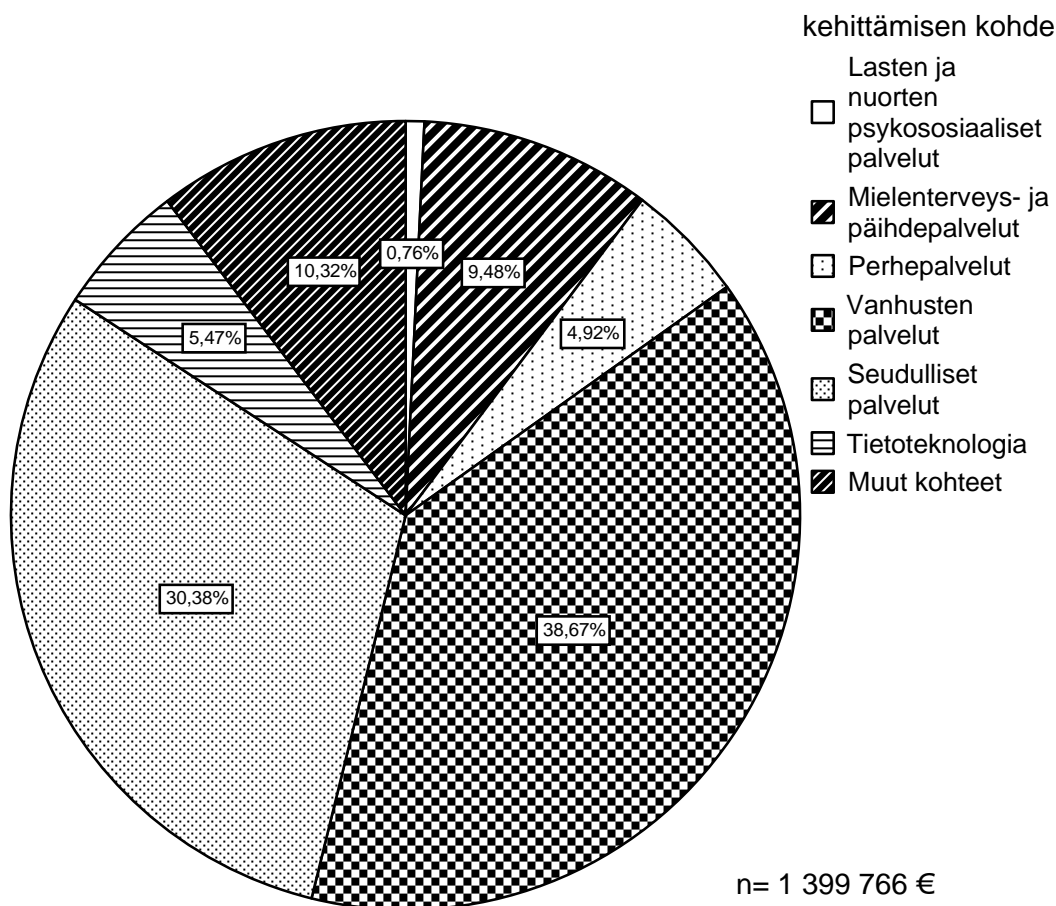
Pohjois-Karjalassa Sosiaalialan kehittämishankkeen hankerahoituksesta neljä kymmenesosaa (38,7 %) on myönnetty vanhustenhuollon hankkeille. Vanhustenhuollon hankkeiden painotus vastaa koko Itä-Suomen läänin painotuksia, sillä läänin hankerahoituksesta 39,3 % on myön-

netty vanhustenhuollon kehittämiseen. Myös koko maassa vanhustenhuollon hankkeet ovat saaneet merkittävän (22,2 %) osan rahoituksesta.

Pohjois-Karjalassa hankerahoituksen toisena painopisteenä ovat olleet sosiaalihuollon seudulliseen kehittämiseen tähtäävät viisi hanketta, joille on myönnetty 30,4 % maakuntaan suunnattua rahoituksesta. Itä-Suomen läänissä palvelujärjestelmän seudullista kehittämistä on tuettu yhteensä seitsemässä hankkeessa (16,4 % rahoituksesta). Koko maassa sosiaalihuollon seudullinen kehittäminen on suunnattu kolmanneksi eniten hankerahoitusta (14,1 % hankerahoista).

Kolmanneksi eniten Pohjois-Karjalassa on rahoitettu muita (esimerkiksi eri painoalueiden yhdistelmähankeet) sosiaalialan hankkeita, jotka ovat saaneet 10,3 % rahoituksesta (Itä-Suomen läänissä 8,4 % ja koko maassa 11,8 % rahoituksesta). Maakunnassa neljänneksi eniten on myönnetty hankerahoitusta mielenterveys- ja päihdepalvelujen kehittämiseen (9,5 % rahoituksesta), kun se on ollut Itä-Suomen läänissä vasta seitsemäntenä (4,6 %) rahoituksen määrässä mitattuna. Koko maassa mielenterveys- ja päihdepalvelujen kehittämiseen on myönnetty 7,6 % hankerahoituksesta.

Kuvio 14 Valtionavustusten jakautuminen painoalueittain Pohjois-Karjalassa vuosina 2003 - 2005 (STM:n ja lääninhallitusten avustukset yhteensä)

Sosiaalialan kehittämishankkeen ja hankerahoituksen merkitys sosiaalipalvelujen kehittämisessä

Pohjois-Karjalassa hankkeet ovat olleet pääasiassa usean kunnan yhteishankkeita. Vasta vuonna 2005 on rahoitettu yksittäisten kuntien kehittämishankkeita. Maakunnan kaikki kunnat ovat osallisina sosiaalipalvelujen kehittämisessä. Hankerahoituksella on pyritty kattamaan erityyppisten sosiaalipalvelujen kehittäminen.

Meneillään olevista hankkeista kerrottiin olevan myönteisiä kokemuksia, mutta niiden merkitystä ja pysyviä vaikutuksia on vielä liian varhaista arvioida. Joissakin kohteissa sosiaalipalvelujen kehittäminen on onnistunut paremmin, toisissa taas tilanne on huonompi kuin hankkeen alkaessa. On vaikeaa arvioida, mistä kehittämisen onnistuminen tai epäonnistuminen johtuvat, sillä niihin vaikuttavat vahvasti toimintaympäristössä tapahtuneet muutokset, joihin hankkeilla ei ole ollut mahdollista vaikuttaa.

Pohjois-Karjalaa voidaan pitää edelläkävijänä seudullisessa yhteistyössä, sillä seutukehittäjät ja seudulliset yksiköt ovat toimineet Pohjois-Karjalassa valtakunnallisesti katsottuna ensimmäisten joukossa. Pohjois-Karjalassa on kolme kehittämisyksikköä; Lasten ja nuorten hyvinvointikeskus Hytkes Keski-Karjalassa, Joensuun perhekeskus Joensuussa ja vanhustyön kehittämisskeskus Karpalo Lieksassa. Lisäksi on maakunnallinen seutukehittäjä ja jokaisessa seutukunnassa oma seutukehittäjänsä. Myös seudulliset ja maakunnalliset kehittämisverkostot ja kehittämisfoorumi kokoontuvat säännöllisesti.

Tilaisuudessa tuotiin esille, että nyt on tultu näytön paikkaan seudullisen yhteistyön tukemisessa ja integroitumisessa osaksi sosiaalipalveluja: seutukehittäjien tulee joko osoittaa tarpeellisuutensa osana palvelurakennetta tai heidän tulee hanketyön aikana siirtää kehittämisen idea osaksi sosiaalipalvelujen arkea, jolloin erillistä kehittämistä ei tarvita. Tilaisuudessa vakuutettiin, että Pohjois-Karjalassa on viriämässä kehittämisorientoitunut työote.

Joensuussa tuotiin esille myös, että Sosiaalialan kehittämishankkeen rahoituksen lisäksi paikallisten järjestöjen kautta kohdistuu alueen sosiaalipalvelujen kehittämiseen huomattavia määrärahoja. Järjestöt ovat Pohjois-Karjalassa keskeisiä toimijoita sosiaalipalvelujen kehittämisessä. Haasteeksi kuvattiin sitä, miten järjestöjen toiminnan vaikuttavuutta sekä merkitystä sosiaalipalvelujen tuottamisessa voisi mitata ja arvioida.

Osallistujien mukaan Sosiaalialan kehittämishankkeessa sosiaalipalvelujen tulevaisuuden haasteet on ymmärretty oikealla tavalla. Joensuussa kannatettiin valtion normiohjauksen lisäämistä, sillä sen avulla pystyttäisiin muun muassa turvaamaan nykyistä paremmin ammattihenkilöstön riittävyys.

Toisaalta myönteisen palautteen lisäksi esimerkiksi valtakunnallisesti määriteltyjä kehittämisslinjoja pidettiin huonoina, sillä ne eivät huomioi tarpeeksi paikallisia kehittämistarpeita. Tilaisuudessa haluttiin muistuttaa myös 1990-luvun lamasta, jolloin valtiolla ja kunnilla oli hampaat vastakkain. Aika on muuttunut, sillä sosiaali- ja terveystieteitä kiitettiin siitä, että kuntasektorin ja valtiovallan kanssa on alkanut löytymään yhteistyötä, jolloin on syntynyt näkyviä tuloksia sosiaalipalvelujen kehittämisessä.

Sosiaalialan kehittämishanketta kiitettiin siitä, että hankkeiden avulla on tavattu kollegoita, oman työyhteisön ulkopuolinen vuoropuhelu on lisääntynyt, työkäytännöt ovat alkaneet leviää, hankkeet ovat tarjonneet välillä lepoa perustyön arjesta sekä aikaa miettiä ja ajatella omaa työtä. Toisaalta Sosiaalialan kehittämishankkeen myötä erilaisia projekteja ja hankkeita on run-

saasti, yhteistyötarjoja tulee liikaa ja toimijoita vaivaa hankeväsymys, kun perustyötäkin on aivan liian paljon.

Eräs keskusteluun osallistunut halusi kyseenalaistaa koko Sosiaalialan kehittämishankkeen tilanteessa, jossa kunnilla on todellisia vaikeuksia selviytyä nykyisten velvoitteiden hoitamisesta. Epäiltiin, ettei kehittämishanke voi tuoda mitään uutta ja mullistavaa perussosiaaliryöön ongelmiin. Puheenvuoronpitäjän mukaan ensin on saatava kuntatasolla perussosiaaliryöön kuntoon, ennen kuin voidaan lähteä suunnittelemaan ja toteuttamaan laajempia kehittämishankkeita.

Hankeistettu kehittäminen on näkynyt Pohjois-Karjalan kunnissa hankkeiden ympärillä pyörivän yhteistyön vilkastumisena. Yhteistyön lisääntymisestä huolimatta painotettiin, että sosiaalialan kehittämisessä on päästäv systemaattiseen, määrätietoiseen ja kurin alaiseen kehittämiseen, jossa hankkeiden tavoitteina ei saisi olla jatkohankkeiden tuottaminen. Lisäksi esitettiin, että kehittämisellä tulisi olla vahvempi kytkentä alueen strategioihin ja muihin ohjelmiin. Tosin joissakin maakunnan kunnista on kehitelty kunnan strategian mukaisia arviointikriteerejä, joiden perusteella valitaan ne yhteistyöhankkeen ja omat hankkeet, joita lähdetään toteuttamaan. Kyseinen menettely on taannut sen, että kunnan päättäjät ja hallinto on sitoutunut sosiaalialan kehittämiseen.

Sosiaalialan kehittämisen tämän hetken ja tulevaisuuden keskeiseksi haasteeksi esitettiin yksittäisten hankkeiden piirissä kehitettyjen itujen henkiin jäämistä. Hankkeissa on onnistuttu synnyttämään paljon uusia hyviä ideoita, joiden jatkopalostus ja kehittäminen jäävät hankeajan jälkeen perustyöön varaan. Itä-Suomen lääninhallitus lupasi seurata hankkeiden työn jatkumista myös varsinaisen hankeajan jälkeen. Joensuussa esitettiin, että hankkeiden tulosten juurruttamista tukisi kehittämisen rahoittaminen suoraan valtionosuuksista, sillä hankerahojen hakeminen on työlästä ja kuluttaa muutenkin vähii voimavaroja toissijaisiin toimintoihin. Toisaalta kehittämistä ei tapahdu ilman lisävoimavaroja, sillä perustyössä paineet ovat liian kovia. Perustyöön valtionosuuksien korottaminen takaisi kehittämishankkeen kautta alkaneen sosiaalipalvelujen kehittämisen hyvän alun jatkumisen.

Vaarana nähtiin toimijoiden jakautuminen jyrkästi sisä- ja ulkopiiriin kuuluviin. Sisäpiiri on aktiivisesti mukana kehittämisessä ja heille välittyy nopeasti uusin tieto. Ulkopiiriin kuuluvat eivät saa tietoa ja ovat näin ulkona kehittämisestä. Joensuussa toivottiinkin, että Sosiaalialan kehittämishankkeessa on tiedon kulkuun ja avoimuuteen kiinnitettävä nykyistä enemmän huomiota.

Tilaisuudessa tuotiin esille, että kehittämisen ulkopiiriin voi joutua huonossa taloudellisessa tilassa olevat kunnat, sillä niitä ei haluta mukaan hankkeisiin. Tämän takia olisi tärkeää, että Sosiaalialan kehittämishankkeeseen luotaisiin tapoja, joilla pienten kuntien kehittämisessä mukanaolo olisi mahdollista, ilman että se kuormittaa kuntaa liikaa ja hankkeesta olisi todellista hyötyä. Toisin sanoen hankeprosesseille ja tuloksien leviämislle toivottiin huokoisempia välittymisen rakenteita. Lisäksi toivottiin, että hankerahoituksia myönnettäessä kiinnitettäisiin huomiota siihen, miten jokainen hakemuksessa mukana oleva kunta otetaan huomioon hankkeen toteutuksessa. Loppuraporteissa hankkeen vaikutuksia tulisi arvioida myös kuntakohtaisesti.

LAPPI

Alue tilastojen valossa

Lappi on muuttotappioaluetta Rovaniemen seutua ja Kittilää lukuun ottamatta. Keskimääräinen huoltosuhde on maan keskitasoa, mutta se vaihtelee suuresti eri kunnissa. Korkea huoltosuhde on Ylitorniolla, Tervolassa, Ranualla ja Sallassa. Ylitorniossa ja Sallassa tätä selittää ikääntyvän väestön suuri osuus, Tervolassa ja Ranualla on lisäksi runsaasti lapsia.

Lapissa elintaso on keskimäärin muuta Suomea alhaisempi, ja matala elintaso on yleisempää maaseudun kunnissa kuin kaupungeissa. Kun tarkastellaan myös muita hyvinvointi-indikaattoreita, niin hyvinvointi tai pahoinvointi ei kuitenkaan yksiselitteisesti kasaannu tietyn tyyppisiin kuntiin.

Psykososiaaliset ongelmat ovat keskimääräistä yleisempiä Rovaniemellä, Kemijärvellä ja Inarissa. Väkivaltarikollisuus on maakunnassa muuta maata korkeammalla tasolla, mutta kokonaisuudessaan Lappi koetaan pääosin erittäin turvalliseksi, Rovaniemeä lukuun ottamatta.

Lapissa työttömyys on jatkuvasti erittäin suuri ongelma, joskin pitkäaikaistyöttömyys on muuta maata harvinaisempaa. Yksinhuoltajaperheitä on hieman enemmän kuin muualla Suomessa, mikä merkitsee kohonnutta riskiä syrjäytymiselle ja sosiaalipalvelujen käytölle. Sosiaalipalvelujen järjestäminen harvaanasutulla alueella on erittäin suuri haaste, ja ratkaisut ovat väistämättä erilaisia kuin muualla Suomessa ja erilaisia myös Lapin eri kunnissa.

Sosiaalipalvelujen vahvuudet ja haasteet

Rovaniemen tilaisuudessa haasteeksi nähtiin Lapin lukuisat kunnat ja alueet, joissa on tapahtunut voimakas elinkeinoelämän ja väestörakenteen muutos. Erityisesti työpaikkojen vähentämisestä on seurannut raju väestörakenteen muutos. Esimerkiksi Kemijärven väestö on vähentynyt 20 prosentilla viimeisen kymmenen vuoden aikana ja 40 prosentilla 1980-luvun lopulta. Myös Rovaniemen seudulla 1990-luvun jatkunut suhteellisen voimakas kasvu on pysähtynyt ja kääntynyt 2000-luvun alussa laskuun. Lisäksi kaksinkertainen kuolleisuus syntyvyyteen verrattuna on tavallista useilla alueilla. Muuttoliikkeen seurauksena Itä-Lapista on tullut Suomen ikääntyneintä aluetta, sillä jo nyt joka neljäs asukas on yli 65-vuotias. Tilaisuudessa haasteeksi koettiin se, miten Lapin väestönkasvu saataisiin myönteiseksi ja Lappi sen mukana kehittyväksi alueeksi, sillä väkimäärän pysyminen entisellään tarkoittaa taantumien jatkumista.

Tilaisuudessa tuotiin esille, että työpaikkojen väheneminen ja väestörakenteen nopea muutos tarkoittavat kuntataloudelle kestäväntöntä tilannetta, joka ei voi olla näkymättä peruspalvelujen saatavuudessa ja laadussa. Kuntatalouden kurjistunut tilanne vaikeuttaa kaikkien keskeisten sosiaalipalvelujen järjestämistä. Työpaikkojen väheneminen ja väestön ikääntyminen on tarkoittanut myös ihmisten sosiaalipalvelujen palvelutarpeen lisääntymistä. Vaikka työikäisen väestön poismuutto alueelta tarkoittaa lasten päivähoiton tarpeen vähenemistä, niin perusosiaalityössä kohdatut ongelmat ovat kuitenkin vaikeutuneet ja sosiaalipalveluhenkilöstön työmäärä lisääntynyt.

Lisäksi Rovaniemen tilaisuudessa todettiin, että asiakaslaki ja hallintolaki tunnetaan paikoitellen vielä heikosti tai, jos tunnetaan, niin niitä ei noudateta. Lapin lääninhallituksen havaintojen mukaan kuntalaisten perusoikeus hyvään hallintoon ei ole aina toteutunut Lapissa. Lää-

ninhallituksen tietoon on tullut asiakkaiden epäasiallista kohtelua, asiakasmaksujen laitonta perintää, huonoa päätöksentekoa ja asian käsittelyn viivästymisiä.

Vanhusten palveluja on tukalassa kuntien taloustilanteessa suunnattu kaikkein huonokuntoisimmille. Näin ollen esimerkiksi vanhusten toivomaa siivousapua ei ole juurikaan ollut tarjolla. Vanhusten kotipalvelujen saatavuus onkin jatkuvasti heikentynyt ja eriarvoisuus palvelujen tarvitsijoiden kesken lisääntynyt. Myös ennaltaehkäisevä ja kuntouttava vanhustyö ovat jääneet yhä vähemmälle huomiolle sosiaalipalveluissa.

Lapissa on suhteessa väestömäärään enemmän vammaisia kuin muualla Suomessa. Esimerkiksi Itä-Lapissa on kehitysvammaisia lähes kolme kertaa enemmän asukasmäärän suhteutettuna kuin viidessä Suomen suurimmassa kaupungissa. Vammaisten palvelutarpeen kasvu on taittunut, mutta ikääntyvät vammaiset tarkoittavat sosiaalipalveluille uusia haasteita.

Useissa kunnissa sosiaalipalvelujen henkilöstömääriä ei ole lisätty riittävästi suhteessa kansalaisten palvelutarpeen kasvuun. Erityisesti henkilöstövaje on tullut esille kotipalvelussa ja lastensuojelussa. Esimerkiksi lastensuojelussa henkilöstövaje tarkoittaa käytännössä sitä, että kynnys ryhtyä lastensuojelutoimenpiteisiin on korkealla.

Lapin haasteena on myös saamelaisten hyvinvoinnin edistäminen ja erityisesti saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen tarjoaminen saamelaisväestölle. Tilaisuudessa tuotiin esille, ettei nykyinen sosiaalipalvelujärjestelmä pysty vastaamaan saamelaisväestön erilaisesta kielestä ja kulttuurista johtuviin tarpeisiin. Esimerkiksi vanhusten palvelujen keskittämisen kuntakeskuksiin ajatellaan pirstovan saamelaisen yhteisöllisyyden rakenteita. Suurimpana haasteena saamelaisten sosiaalipalveluille pidettiin saamelaisten poismuuttoa kotiseutualueensa ulkopuolelle. Poismuutto muun muassa murentaa saamelaisyhteisön perustaa sekä kiihdyttää sulautumista valtaväestöön.

Lisäksi Lapin, kuten myös koko maan, haasteena esitettiin reaaliaikaisesti toimivien ja reagoivien sosiaalipalvelujen toteuttaminen. Reaaliaikaisuus edellyttää nykyistä tarkoituksenmukaisempaa tietokantojen käyttöä toiminnan eri tasoilla ja dynaamisten sosiaalipalvelurakenteiden luomista, jotka osaavat ja pystyvät mukautumaan hyvin nopeasti väestöllisiin muutoksiin.

Vaikka Lapin sosiaalipalvelujen yleiskuva vaikuttaa kovin haasteelliselta, niin alue- ja kunta-kohtaiset erot ovat suuria. Kuntien välisiä eroja esiintyy sekä palvelujen saatavuudessa että niiden laadussa. Lapin lääninhallituksen käsityksen mukaan sosiaalipalvelujen laatu tai saatavuus ei ole Lapissa vielä muuta maata huonompaa.

Lapin vahvuutena esitettiin, että ongelmat nähdään haasteina, joita ihmisten on mahdollista ratkaista. Lapissa kehittämisen kohteet ja painopisteet on määritelty, ja tehtyjä suunnitelmia on myös lähdetty toteuttamaan. Esimerkiksi tietoteknologiaa hyödynnetään ennakkoluulottomasti sosiaalipalveluissa (muun muassa Kemijärvellä sosiaalityön internet-neuvonta kuntalaisille ja etätulkkauksena). Lapissa tavoitteena on, että sosiaalialan kehittämistoiminta johtaa sellaiseen palvelurakennemuutokseen, joka mahdollistaa ihmisten tarpeita vastaavien sosiaalipalvelujen, lähipalvelujen ja seudullisten erityispalvelujen kehittämisen ja ylläpidon.

Lapissa kehittämisen painoalueita ovat:

- hyvinvointistrateginen työ Pohjois-Suomessa
- ikäihmisten ja vanhusten palvelut, erityisesti kotipalvelu ja omaishoito

- perheiden palvelut, joilla voitaisiin kattaa laajasti ylisektorisia palveluja perheiden elämäntilanteesta lähtien, mukaan lukien päivähoidon, varhaiskasvatuksen, lapsiperheiden psykososiaaliset palvelut, päihdepalvelut ja mielenterveyspalvelut sekä syrjäytymisen ehkäisy.
- tietoteknologian käyttöönotto ja nykyistä laajempi soveltaminen
- seudullinen yhteistyö ja alueelliset kehittämissyksiköt
- sosiaalityön asiantuntijuus ja palvelut
- saamenkieleen ja -kulttuuriin pohjautuvat sosiaalipalvelut

Hankerahoituksen jakautuminen Lapissa

Lapissa maakunnan ja läänin aluejaon rajat ovat samat, joten alueen hankerahoitusten kohdentumisia verrataan pelkästään koko Suomen painopisteisiin. Kehittämisrahoituksesta lähes puolet (46,3 %) on Lapissa myönnetty vanhustenhuollon hankkeille. Myös koko maassa vanhustenhuollon hankkeet ovat saaneet merkittävimmän (22,2 %) osan hankerahoituksesta.

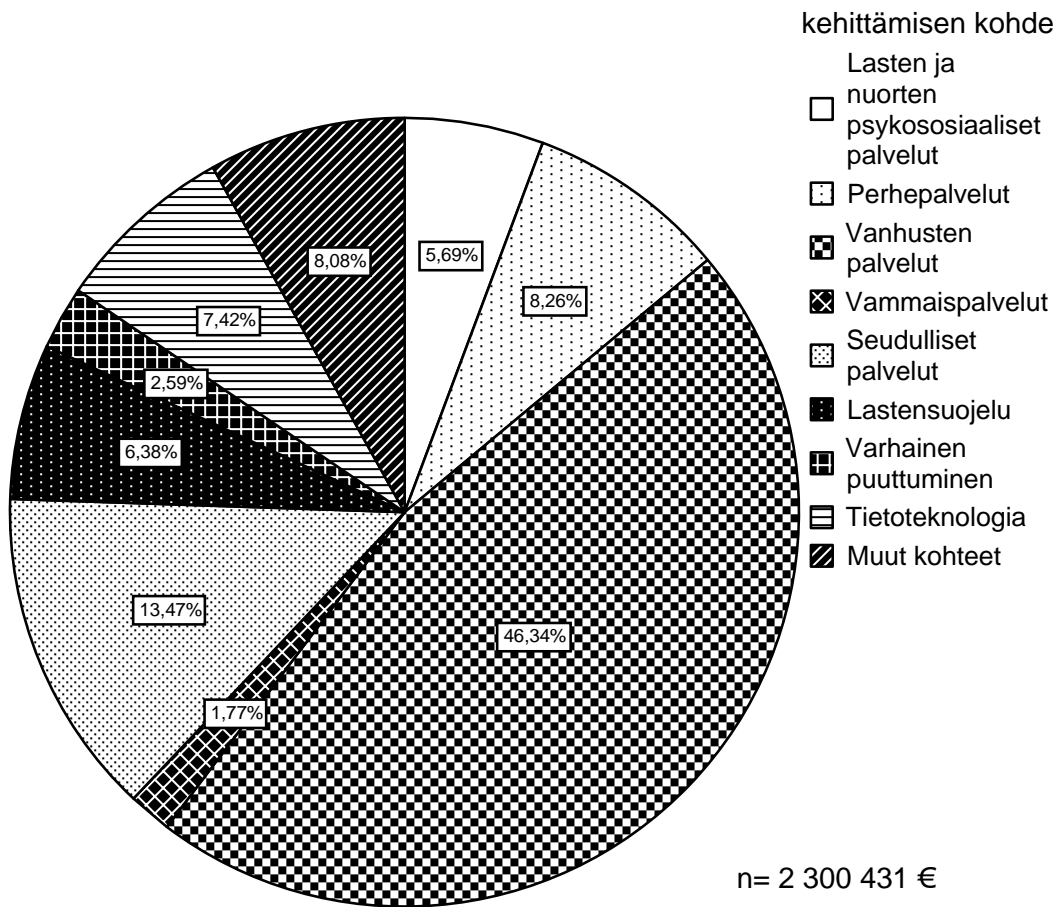
Toinen hankerahoituksen painopiste on Lapissa ollut sosiaalihuollon seudullisen kehittämisen hankkeet, jotka ovat saaneet 13,5 % maakuntaan myönnetyistä avustuksista. Sosiaalihuollon seudullisen kehittämisen painotus vastaa melko hyvin koko maan rahoitusosuutta (14,1 % rahoituksesta).

Kolmanneksi eniten Lapissa on tuettu perhepalvelujen kehittämistä (8,3 % rahoituksesta, koko maassa 14,1 %). Neljänneksi eniten rahaa on laitettu ns. muihin sosiaalialan hankkeisiin eli hankkeisiin, jotka koostuvat esimerkiksi useasta painoalueesta (8,1 % rahoituksesta, koko maassa 11,8 %).

Kuvio 15

Valtionavustusten jakautuminen painoalueittain Lapissa vuosina 2003 - 2005 (STM:n ja lääninhallitusten avustukset yhteensä)

Sosiaalialan kehittämishankkeen ja hankerahoituksen merkitys sosiaalipalvelujen kehittämisessä

Rovaniemen tilaisuudessa esitettiin, että Sosiaalialan kehittämishankkeen rahoituksella on mahdollistettu sosiaalipalvelujen uusien toimintamallien kehittäminen. Ilman tätä resursointia kunnilla ei olisi ollut mahdollisuutta määrätietoiseen sosiaalipalvelujen kehittämiseen.

Kuntien välistä yhteistyötä on vaikeuttanut luottamuspuola ja näkemuserot kuntien välillä, Sosiaalialan kehittämishanke on kuitenkin onnistunut vauhdittamaan kuntien välistä yhteistyötä. Vaikka myönteistä kehitystä on saatu aikaiseksi hankerahoituksella, niin edelleen pysyvät organisatoriset ratkaisut odottavat toteutumistaan. Tilaisuudessa arvioitiin, että seudullisesti tuotettujen palvelujen osuutta on vielä lisättävä.

Tilaisuudessa toivottiin hanke- ja kehittämistyön järjeistämistä, sillä vaikuttavasti ei voi olla mukana kovinkaan monessa hankkeessa. Sosiaalipalvelujen kehittämis- ja hankerahoituksen tuleminen useasta eri lähteestä kuvattiin aiheuttavan hankkeiden toimijoille ja valvojiille on-

gelmia. Ongelmia luovat rahoittajien erilaiset ohjeet, aikataulut ja hakukäytännöt sekä itse työläs hankejärjestelmä ja siihen kiinteästi liittyvä byrokraattisuus.

Hanketodellisuus tarkoittaa varsin vaikeasti hallittavaa kokonaisuutta, mutta se tarjoaa myös mahdollisuuksia luoda muutosta. Hanketodellisuutta kuvattiin pirstaleiseksi, lyhykestoiseksi ja epäjatkuvaaksi. Hankkeistettu kehittäminen tuottaa paljon uusia ja tilapäisiä rakenteita, jolloin vaarana on, etteivät uudet käytännöt siirry ja juurru. Sosiaalipalveluja uudistava kehittäminen, jolla on potentiaalia siirtyä toimintaympäristöstä toiseen, tarkoittaa joko olemassa olevan käytännön lievää muuttamista tai toisena vaihtoehtona on radikaalimpi toimintatapojen murrokseen liittyvä innovatiivisuus.

Realiteettina nähtiin hanketodellisuuden jatkuminen myös tulevaisuudessa, jolloin hankkeiden ja hanketodellisuuden kanssa on vain opittava elämään ja toimimaan rahoittajan odottamalla tavalla. Toisaalta tilaisuudessa toivottiin hankkeiden kokoa suurennettavan ja niiden jatkuvuutta tehostettavan. Perustyötä tekevillä on havaittu hankeväsymystä, johon viitaten tilaisuudessa kysyttiin: miksi ei perustyöhön suunnata lisäresursseja, vaan ainoastaan hanketyöhön.

Sosiaalialan kehittämishankkeen hankkeita epäiltiin liiallisesta kiinnittymisestä menneisyyteen ja nykyhetkeen. Sen sijaan tulevaisuus ja dynaamisen innovatiivisuuden tavoittelu tulisi ottaa jatkossa paremmin huomioon esimerkiksi riskirahoitusta lisäämällä.

Eräänä haasteena kehittämiselle nähtiin sosiaaliselle päätöksenteolle suunnatun tietotuotannon kehittäminen, jolloin haasteeksi nousee uusien sosiaalisten tai sosiaalista hyvinvointia kuvaavien mittareiden kehittäminen. Erityisesti keskiarvomittareita pidettiin harhaisina, sillä ne eivät tuota tarpeeksi monipuolista kuvaa alueiden todellisuudesta. Maantieteellisille alueille esitettiin omia indikaattoreita, sillä ”...*Lapissa ollaan varmasti tyytyväisempiä kuin Helsingissä, vaikka indikaattori osoittaisi toista*”. Myös reaaliaikaista tietotuotantoa olisi pyrittävä aktiivisesti lisäämään myös sosiaalipalveluissa. Toisaalta millä ja kenen rahoituksella kehittämiseen liittyvää tietotuotantoa ja tutkimusta on mahdollista tehdä, sillä sosiaalipalvelujen kehittämisen ei pitäisi perustua pelkkään arkitietoon.

KESKI-SUOMI

Alue tilastojen valossa

Useilla väestöllisillä indikaattoreilla Keski-Suomi on kuin Suomi pienoiskoossa. Keskiarvot peittävät kuitenkin alleen sen, että maakunnan sisäinen hajonta on merkittävää. Tästä hyvänä esimerkkinä on ikääntyneiden osuus väestöstä, joka on maakunnassa jotakuinkin sama kuin koko maassa (7,3 – 7,5 % väestöstä). Maakunnassa on kuitenkin kuntia, joissa yli 75-vuotiaiden osuus väestöstä on kaksinkertainen keskiarvoon nähden. Tällaisia vanhusvoittoisia kuntia ovat muun muassa Kuhmoinen, Leivonmäki, Luhanka ja Pylkönmäki. Näissä kunnissa myös ns. demografinen huoltosuhde (lasten ja vanhusten lukumäärä suhteessa työkäisten määrään) on tasoa 75 - 80 (per 100 työkäistä). Koko maassa vastaava osuus on 50/100. Suurin negatiivinen nettomuutto on Kyyjärvellä ja Pylkönmäellä. Lapsiperhevaltaisimpia kuntia ovat Muurame, Laukaa ja Jyväskylän maalaiskunta.

Työttömyys ja pienituloisuus ovat Keski-Suomen kunnissa yleistä. Korkein työttömyysaste on Äänekoskella, Suolahdessa, Kannonkoskella, Kinnulassa ja Kivijärvellä. Suolahdella ja Äänekoskella kaikista työttömistä on pitkäaikaistyöttömiä yli kolmannes. Tätäkin huonompi on pitkäaikaistyöttömyyden tilanne Kuhmoisissa. Sen sijaan riippuvuus toimeentulotuesta on yleisintä Jyväskylässä, Hankasalmen ja Kivijärvellä. Kivijärvellä peräti 14 % kaikista työkäisistä saa toimeentulotukea.

Tilastojen valossa näyttääkin siltä, että monessa varsin vanhuspainotteisessa kunnassa kyetään turvaamaan varsin hyvä palvelutaso juuri ikäihmisille. Maakunnassa on kolme kuntaa, joissa kodinhoitoapua saa joka kolmas vanhusruokakunta. Nämä kunnat ovat Pylkönmäki, Sumiainen ja Jämsä. Valtakunnalliseksi yli 75-vuotiaiden kotitalouksien kodinhoitoavun tavoitenormiksi asetettu 25 % ylittyy myös Jyväskylässä, Kyyjärvellä ja Luhangassa.

Keski-Suomessa suhteellisesti eniten sosiaalipalveluihinsa ovat investoineet Kannonkoski, Luhanka ja Multia, kun mittarina käytetään sosiaalitoimen asukaskohtaisia nettokustannuksia.

Sosiaalipalvelujen vahvuudet ja haasteet

Tilaisuudessa todettiin Jyväskylän olevan kehittämistyön veturikunta, vaikka kaikki Keski-Suomen kunnat ovat mukana kehittämistyössä. Kehittämistyössä ovat mukana myös järjestöt. Alueen toimijoilla on ihmisten arjesta hyvä tuntuma ja yhteistyö toimii eri sektorirajat ylittäen.

Toimivaksi kuntaesimerkiksi nostettiin Konnevesi, jossa on edulliset sosiaali- ja terveydenhuollon kustannukset. Konneveden salaisuutena pidetään palvelujen organisointitapaa ja kunnan työntekijöiden erittäin hyvää työtötta ja työmotivaatiota. Lisäksi asiakkaat tunnetaan hyvin, mikä mahdollistaa kunnan voimavarojen tehokkaan hyödyntämisen.

Saarijärven ja Viitasaaren seutukunta muodostuu yhdeksästä kunnasta, joista suurin osa on alle 2 000 asukkaan kuntia. Kuntien vahvuutena on kuntien välinen yhteistyö sosiaali- ja terveydenhuollossa. Palvelujen järjestäminen on porrastettu lähi-, seutu- ja maakuntatason palveluihin. Seutukunnan haasteena on muun muassa harva asutus, pitkät välimatkat, ikääntyvän väestön lisääntyvät tarpeet, päihdepalvelujen puutteellisuus, mielenterveysasiakkaiden lasten

huomioiminen, erityispalvelujen saatavuus (esimerkiksi lasten päivähoidossa), pienten palveluksikköjen haavoittuvuus sekä henkilöstön saatavuus.

Jyväskylän seudun verkostokaupungin muodostavat: Hankasalmi, Jyväskylä, Jyväskylän maalaiskunta, Korpilahti, Laukaa, Muurame, Petäjävesi, Suolahti, Toivakka ja Uurainen. Nämä kunnat tekevät seudullista yhteistyötä muun muassa erityispalveluiden järjestämisessä, tietojärjestelmien hankinnassa ja koulutuksessa. Kunnat ovat tehneet säätiöratkaisun päihde- ja vammaispalvelujen sekä työvalmennuksen osalta. Ostopalvelusopimuksin huolehditaan muun muassa perheneuvolapalveluista, lasten sijaishuollosta, lastensuojelun laitoshoidosta, talous- ja velkaneuvonnasta, sosiaalipäivystyksestä, sosiaaliasiamiestoiminnasta ja maahanmuuttajapalveluista. Haasteena tällä alueella on väestön ikääntyminen, pitkäaikaistyöttömyys, huonon osaisuuden kasaantuminen, nuorten mielenterveysongelmat, kuntien talousvaikeudet ja henkilöstön saatavuus ja osaamisen ajan tasalla pitäminen.

Sosiaaliasiamiehen (työkenttänä 15 kuntaa) mukaan häneen otetaan eniten yhteyttä isoimmista kunnista ja niistä tulee myös kriittisin palaute. Vuosien 2004 - 2005 asiakasyhteydenotoissa kolmen asian kärki oli toimeentulotuki, lastensuojelu ja vammaispalvelu. Monien yhteydenottojen taustalla on viranomaispäätös, joka on juridisesti pitävä, mutta sosiaalisesti kestävä. Vammaiset, kehitysvammaiset ja vanhuksat ovat esimerkiksi avustajatoiminnan, asumispalvelujen ja omaishoidon tuen suhteen hyvin eriarvoisessa asemassa riippuen siitä missä kunnassa asuvat. Kunnallista kotipalvelua ei oikeastaan enää ole, on joko sairaanhoitoa tai lapsiperheille lastensuojelun perhetyötä. Mielenterveyskuntoutujien ja päihdehuollon asiakkaiden asema on monesti keho.

Sosiaaliasiamiehen mukaan toimeentulotukea hakevat asiakkaat toivovat henkilökohtaista palvelua. He haluavat tavata sosiaalitoimistossa työntekijän, jonka kanssa selvittää tilannetta ja joka auttaa suunnittelemaan elämää eteenpäin. Jyväskylässä toimeentulotukiasiakkaista 80 % joutuu tyytymään kirjalliseen asiointiin. Samalla kasvaa tietokatkojen, tulkintaerojen ja niistä seuraavien virheiden, oikaisuvaatimusten, valitusten ja kantelujen sekä väärinkäytösten riski.

Asiakaslain mukaan asiakkaalla on oikeus palvelusuunnitelmaan. Säädoksestä huolimatta suunnitelma on pikemminkin poikkeus kuin sääntö. Muutoksiin tähtäävään, tavoitteelliseen sosiaalityöhön on halua ja tietoa, mutta ei aikaa. Asiakkaan aktivointiin ja motivointiin tarvitaan enemmän voimavaroja kuin passivointiin. Sosiaalityön, palveluohjauksen ja etuuskäsittelyn työnjako- ja ammattirakennekehitystä on vaikea viedä pitemmälle nykyisissä oloissa, arvioi Keski-Suomen sosiaaliasiamies. Asiamies ei aina tiedä kummasta olla enemmän huolissaan asiakkaasta vai työntekijästä, siksi hurjaa ja uuvuttavaa on arki sosiaalitoimessa.

Suomalaisen sosiaalipalvelujärjestelmän ongelmakohtia tutkimuksen valossa

Keski-Suomen tilaisuudessa dosentti Teppo Kröger Jyväskylän yliopistosta kertoi, että sosiaalipalvelututkimuksen valossa suomalainen palvelujärjestelmä on moneen muuhun maahan verrattuna varsin kehittynyt, mutta siinä on kuitenkin erityisesti palvelujen käyttäjien näkökulmasta useita ongelmia. Krögerin mukaan näihin ongelmiin käynnissä oleva Sosiaalialan kehittämishanke ei näytä tuovan ainakaan merkittävää parannusta.

Kröger toi esityksessään esille muun muassa seuraavaa:

”Vanhuspalvelut ovat suomalaisen palvelujärjestelmän ”heikoin lenkki”. Verrattuna lasten päivähoiton vahvaan universalismiin vanhuspalvelumme ovat korkeintaan heikosti universaaleja, palvelukäyttäjien oikeudet ovat niissä lähes olemattomat ja viimeaikainen palvelujen tiukempi kohdentaminen on pudottanut suuren osan vanhoista ihmisistä kokonaan palvelujen ulkopuolelle. Tästä huolimatta Suomessa ei ole tutkittu perusteellisesti palvelujärjestelmässä tapahtuneiden suurten muutosten vaikutuksia vanhojen ihmisten ja heidän omaishoitajiensa tilanteeseen.”

Meneillään olevan tutkimuksen vielä julkaisemattomien tulosten mukaan 75 vuotta täyttäneistä kotona asuvasta väestöstä jopa 11 % ilmoittaa saavansa liian vähän apua ja 57 % mukaan nimenomaan julkisia sosiaali- ja terveystalvveluja olisi lisättävä. Toisen, samaten parhailaan käynnissä olevan tutkimuksen mukaan laitoshoidon henkilökuntamäärä on Suomessa muita Pohjoismaita huomattavasti alempi, mikä näkyy työntekijöiden toisia maita suurempana fyysisenä ja psyykkisenä väsymisenä.

Vammaispalveluista on Suomessa saatavilla vain äärimmäisen vähän tutkimustietoa, tällä alueella on selvä tietoaaukko. Se vähä tieto, mikä näistä palveluista on käytettävissä, kertoo kuntien välillä olevista suurista eroista jopa lakisääteisten palvelujen toteuttamisessa. Vammaistutkimuksen näkökulmasta on ongelmallista, että se nimenomainen palvelumuoto, joka parhaiten toteuttaa independent life -ajattelua eli henkilökohtainen avustajatoiminta ei ole Suomessa vaikeavammaisellekaan subjektiivinen oikeus.

Lasten päivähoito on Suomessa yleisesti ottaen kattavasti järjestetty mutta täysin riittävästi se ei ole vielä reagoinut työaikojen ”epätyypillistymiseen”. Erityisesti monilla yksinhuoltajilla on tutkimustiedon mukaan merkittäviä vaikeuksia lastenhoidon organisoimisessa vaihtelevien ja ei-ennustettavien työaikojensa ajaksi. Tässä yhteydessä on alettu puhua ”hoivaköyhyydestä”. Erityisen ongelmallisessa tilanteessa ovat nuorten koululaisten ei-tyypillisinä työaikoina työskentelevät yksinhuoltajat, sillä heidän lapsilleen ei ole iltaisin, öisin, viikonloppuisin eikä koulun lomien aikaan tarjolla mitään julkista palvelua.”

Hankerahoituksen jakautuminen Keski-Suomessa

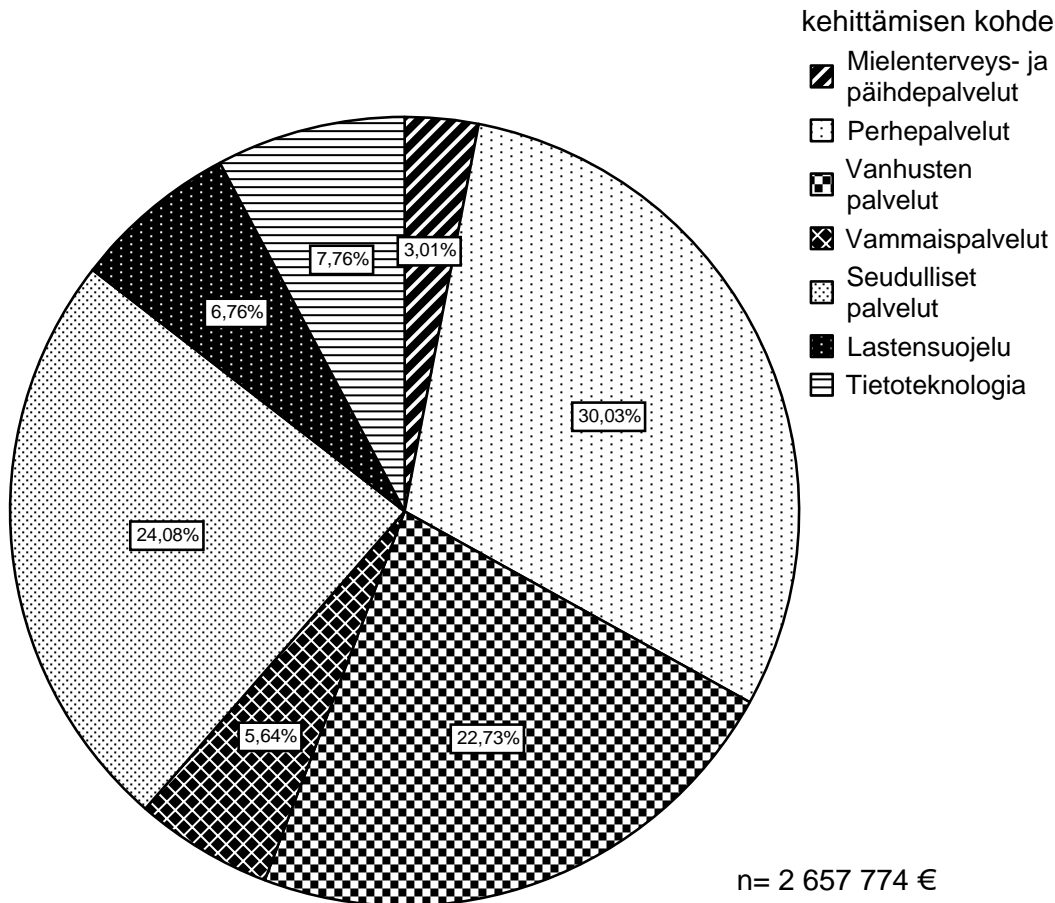
Keski-Suomessa eniten, lähes kolmannes (30 %), rahoituksesta on suunnattu perhepalvelujen kehittämiseen. Perhepalvelujen saama osuus hankerahoituksesta on lähes kaksinkertainen Länsi-Suomen lääniin (16,2 % hankerahoista) ja yli kaksinkertainen koko maahan verrattuna (14,1 % hankerahoituksesta)

Toiseksi eniten Keski-Suomessa on laitettu hankerahoitusta sosiaalihuollon seudulliseen kehittämiseen, johon hankerahoituksesta on tähän mennessä myönnetty lähes neljännes (24,1 %). Vastaavasti Länsi-Suomen läänissä seudullisen kehittämisen osuus hankerahoituksesta on ollut 17,3 %, ja koko maassa 14,1 %.

Kolmanneksi eniten rahoitusta ovat saaneet neljä vanhustenhuollon keittämishanketta (22,7 % rahoituksesta). Vanhustenhuollon kehittämisen rahoitusosuus maakunnassa vastaa valtakunnallista painotusta, jossa 22,2 % hankerahoituksesta on suunnattu vanhustenhuollon kehittämishankkeisiin. Sen sijaan Länsi-Suomen läänissä vanhustenhuollon hankkeet ovat saaneet 16,3 % hankerahoituksesta.

Neljänneksi eniten rahoitusta on myönnetty sosiaalihuollon tietoteknologian kehittämiseen (7,8 % rahoituksesta). Myös tässä kehittämispainotuksessa maakunta poikkeaa Länsi-Suomen läänin ja koko maan painotuksista (Länsi-Suomen läänissä 2,5 % ja koko maassa 2,9 % rahoituksesta on suunnattu sosiaalihuollon tietoteknologian kehittämiseen).

Kuvio 16 Valtionavustusten jakautuminen painoalueittain Keski-Suomessa vuosina 2003 - 2005 (STM:n ja lääninhallitusten avustukset yhteensä)

Palautetta hankerahoituksesta

Tilaisuudessa kuulutettiin kehittämistyön konkreettisuuden perään. Tilaisuudessa todettiin, että valtionavustushankkeiden tavoitteet ovat usein liian laajoja ja yleisiä, niinpä toteuttajat eivät aina ymmärrä niitä tai eivät osaa konkretisoida käytännön toimiksi. Ongelmallista on myös se, jos hankkeita toteuttamaan otetaan ulkopuolinen henkilö, tällöin vakituisen henkilöstön sitoutuminen kehittämistyöhön on heikkoa ja kehittämistyön tulosten juurtumisella on huono ennuste.

Kehittämistyö on hidasta, toimintojen ja rakenteiden muuttuminen kestää useita vuosia, oman toiminnan muuttaminen ja uudistusten juurtuminen vaatii oppimista, niinpä alueella oli huoli siitä mitkä edellytykset hankkeilla on jatkaa hankerahoituksen päätyttyä.

PÄIJÄT-HÄME JA ITÄ-UUSIMAA

Alue tilastojen valossa

Päijät-Häme ja Itä-Uusimaa edustavat monissa asioissa maan keskiarvoa, mutta kuntakohtaiset vaihtelut ovat erittäin suuria. Alueella on hyvin toimeentulevia ja hyvinvoivia kuntia, mutta joukossa on myös muutamia kuntia, joihin on kasaantunut useita erilaisia ongelmia, kuten Hartola, Lahti ja Nastola.

Kaikkein vanhin ikärakenne on Artjärvellä, Padasjoella ja Sysmässä, kun taas Askolassa, HOLLolassa ja Sipoossa on jälkikasvu hyvin turvattu. Hartolassa, Heinolassa, Kärkölässä, Lahdessa, Padasjoella ja Porvoossa on yksinhuoltajaperheitä enemmän kuin maassa keskimäärin. Tämä merkitsee usein lisääntyvää sosiaalipalvelujen tarvetta.

Väestön muuttoliike vaihtelee erittäin suuresti kunnittain. Itä-Uusimaa on eräs maan korkeimmista nettomuuttoalueista, myös Päijät-Hämeen aikaisempi muuttotappio on korjaantumaan päin. Erityisesti Askolaan, Hämeenkoskelle, Kärkölään, Myrskylään, Pernajaan ja Porvooseen on viime vuosina muuttanut paljon lisää väkeä.

Korkea työttömyys vaivaa erityisesti Päijät-Hämettä, ja siellä Padasjokea, Asikkalaa, Hartolaa ja Lahtea. Itä-Uudellamaalla työllisyysaste on sitä vastoin varsin korkea. Yleisesti nämä alueet koetaan turvallisiksi, vaikkakin väkivaltaa on poliisin tilastojen mukaan keskimääräistä enemmän Lahdessa ja Hartolassa.

Sosiaalitoimen palveluja tarjotaan ja käytetään alueella varsin vaihtelevasti. Lastensuojelutoimenpiteitä on koko maata vähemmän, mutta toisaalta perheneuvoloita käytetään enemmän. Toisin sanoen, jos kunnassa ei ole varhaisen puuttumisen palveluja, niin kunta joutuu satsaamaan enemmän lastensuojeluun. Kotihoito on vähentynyt koko maassa, mikä merkitsee sitä, että entistä useammin joudutaan turvautumaan kotihoidon sijasta laitoshoitoon.

Sosiaalipalvelujen vahvuudet ja haasteet Päijät-Hämeessä

Päijät-Hämeen sosiaalijohtajat arvioivat sosiaalipalvelujen nykytilan olevan Päijät-Hämeessä ”tavanomaista keskitasoa”. Eroja kuntien palveluissa on kuitenkin runsaasti, eroja on sekä palveluvalikoimassa että palvelujen piiriin pääsyssä. - Joissakin kunnissa palvelut tuotetaan kustannus-laatuasteikolla jopa ihanteellisesti. Kunnissa on myös erilaiset mahdollisuudet tukeutua yksityisiin tai järjestöjen tarjoamaan asiantuntemukseen ja palveluihin.

Sosiaaliasiamiesten mukaan kansalaiset ottavat enimmäkseen yhteyttä toimeentulotukeen liittyvissä asioissa; työntekijää ei tavoiteta tai neuvonnassa on puutteita. Myös lasten päivähoitoon ja omaishoitoon liittyvissä asioissa otetaan jonkin verran yhteyttä.

Sosiaalitoimen henkilöstö ei riitä vastaamaan nykyisestä työmäärästä, jolloin työt ruuhkautuvat ja vain akuutteihin kriiseihin on mahdollista vastata. Sosiaalitoimen tekemä ehkäisevä työ puuttuu niin vanhusten kuin lapsiperheidenkin palveluista. Henkilöstöä ei ole mahdollista saada kelpoisuusehtojen vaatimalla tavalla. Ongelmia henkilöstön saamiseen ja pysyvyyteen aiheuttavat puutteet palkkauksessa, kuntien työnantajakuvassa, työtehtävissä, kehittymismahdollisuuksissa ja johtamisessa.

Alueella on etsitty sosiaalihuollon ydintä ja selvitetty mikä on oleellista sosiaalihuollon toiminnassa, mikä tulee säilyttää ennallaan ja mitä taas kehittää. Selvityksessä on todettu, että vanhusten palveluiden saatavuudessa ja tasossa kuntakohtaiset erot ovat suuret. Vanhusten turvattomuuteen puuttuminen, kotihoidon ja kodinomaisen hoivan sekä dementiahoidon kehittäminen ovat keskeisiä haasteita. Päihdepalvelujen puutteena on se, etteivät palvelut muodosta jatkumoa, vaan palvelut ovat erillisiä eri vaiheen palveluja. Lisäksi palvelujen tuottajilla on erilaisia sisältö- ja laatuprofiileja. Lasten ja perheiden palveluissa tavoitteena on kehittää edelleen matalankynnyksen palveluja. Kaikkien sosiaalipalvelujen ohjaus- ja neuvontajärjestelmää tulee edelleen kehittää.

Jatkuvassa kustannuspaineessa elettäessä tulee tärkeäksi arvioida palvelujen määrällistä riittävyyttä ja laatua niin yksityisten kuin julkistenkin palvelujen piirissä. Olennaista on kysyä saavatko asiakkaat oikeanlaista palvelua ja ovatko asiakkaat oikeassa paikassa hakemassa palvelua.

Tilaisuudessa todettiin, että tuloksellisten palvelurakenteiden kehittäminen vaatii kuntien välistä yhteistyötä. Keskeisimpiä kysymyksiä asiakasta palvelevan ja kustannustehokkaan sosiaalihuollon tulevaisuutta rakennettaessa ovat: erilaisten tuottajien ja tuotantomuotojen yhteistoiminta palveluverkostoa rakennettaessa, asiakkaan ottaminen mukaan aktiiviseksi toimijaksi, työolojen houkuttelevaksi tekeminen sekä yhteistyön vaaliminen eri osapuolten välillä.

Päijät-Hämeessä ajankohtainen aihe on sosiaali- ja terveystieteiden hanke ja sosiaalitoimen mahdollinen liittyminen siihen. Hanke nähtiin sekä mahdollisuutena että uhkana. Uhaksi koettiin muun muassa se, että sosiaalihuollon palvelut ja ihmisten sosiaalisten tarpeiden huomioiminen jäävät terveydenhuollon ja sairaanhoidon jalkoihin.

Sosiaalipalvelujen vahvuudet ja haasteet Itä-Uudellamaalla

Itä-Uudenmaan maakunnassa on kymmenen kuntaa, joiden asukasluvu, palvelutarjonta ja henkilöstöresurssit vaihtelevat hyvin paljon. Kunnista seitsemän on kaksikielisiä. Suomenkielissä kunnissa ruotsinkielisten osuus on pieni. Maakunnan asukasluvu on yli 90 000 henkeä. Väestöstä kolmanneksella on äidinkielenä ruotsi. Kaksikielisyys on sekä rikkaus että haaste. Kieli on otettava aina huomioon, kun kunta palkkaa henkilöstöä tai ostaa palveluja muilta kunnilta tai palveluntuottajilta. Kieli on otettava huomioon myös sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämistyössä.

Kaikki kymmenen kuntaa kuuluvat Päijät-Hämeen ja Itä-Uudenmaan alueelliseen osaamiskeskukseen, Versoon, ja viisi niistä (Porvoo, Liljendal, Loviisa, Pernaja ja Sipoo) lisäksi suomenruotsalaiseen sosiaalialan osaamiskeskukseen (Finlandssvenska Kompetencentret inom det sociala området). Itä-Uudenmaan aluetta kuvataan vastakohtien maakuntana. Porvoo talousalue kasvaa voimakkaasti, kun taas Loviisan talousalue kasvaa hitaammin ja osittain sen kasvu on pysähdyksissä. Molemmat suuntaukset ovat haasteita hyvinvoinnin ja palvelujen kannalta.

Perusturvassa kuntien sosiaalisektori joutuu taistelemaan rajallisista resursseista, lähimmän yhteistyökumppaninsa terveydenhuollon kanssa. Itä-Uudellamaalla sosiaalipalveluja järjestävät ja tuottavat pääasiassa peruskunnat tai kuntayhtymät. Alueella on kuntien välistä, sopimuksiin perustuvaa yhteistyötä esimerkiksi A-klinikoiden, nuorisoasemien ja perheneuvonta-

palvelujen osalta. Ostopalveluja käytetään erityisesti asumispalveluissa sekä päihdehuollon ja lastensuojelun laitoshuollossa.

Itä-Uudenmaan kuntien sosiaalijohtajien mukaan esimerkiksi lastensuojelun päivystystoimintaa, nuorisoasematoimintaa, päihdehuollon jälkihoitoa ja vammaispalveluja voitaisiin parhaiten kehittää alueellisesti. Lisäksi Itä-Uudellamaalla on katsottu tarpeelliseksi kehittää lastensuojelun sijaishuoltoa alueellisesti, erityisesti kun on kyse sijaisperheiden rekrytoinnista ja kouluttamisesta. Kehittämistyö on päätetty kytkeä lastensuojelupäivystystä koskevaan prosessiin.

Jotta kuntalaisten palvelut voisivat vastata tulevaisuuden palvelutarpeita ilman voimavarojen merkittävää lisäämistä, kuntien tulisi järjestää ja ennen kaikkea rahoittaa palvelut yhdessä ja ottaa käyttöön uusia toimintamuotoja, jotka asettavat suurempia vaatimuksia kuntalaisten omalle vastuulle henkilökohtaisesta hyvinvoinnistaan ja lähiomaisistaan. Itä-Uudenmaan kunnat ovat yhdessä todenneet alueen keskeiset kehittämistarpeet sosiaalipalveluissa sekä hakeneet valtion rahoitustukea yhteisille kehittämishankkeille. Itä-Uudenmaan kuntien välinen kehittäminen on, verrattuna esimerkiksi Päijät-Hämeen vastaavaan, vasta aivan alkuvaiheessa.

Alueellinen yhteistyö on tällä hetkellä kuntauudistuksesta ja Itä-Uudenmaan sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutarjontaa koskevasta selvityksestä johtuen erittäin intensiivistä. Parhailaan käydään keskustelua siitä, mitä kokonaisuuksia sosiaalipalveluista olisi tarkoituksenmukaista liittää sosiaali- ja terveydenhuoltoalaan. Seuraavaksi keskustelua käydään siitä, kuinka sosiaalipalvelujen jäljellä oleva osa tulisi järjestää kunnissa tai alueella.

Kuntien sosiaalityön vastuhenkilöt ovat ilmaisseet huolensa siitä, että sosiaalityön osaamista ei ehkä oteta tarpeeksi hyvin huomioon selvityksessä. Sama huoli koskee vanhustenhuoltoa, jossa sosiaalisen asiantuntemuksen tärkeys ei saa hukkaa vanhustenhuollon mahdolliseen medikalisoitumiseen.

Väestörakenteen muutokset ja dementikkojen (35 % yli 85-vuotiaista sairastaa vähintään keskivaikeaa dementiaa) määrän lisääntyminen asettavat suuria vaatimuksia palvelujen järjestämiselle ikääntyneelle väestölle. Ikääntyneiden osuus on kasvamassa, erityisesti yli 85-vuotiaiden osuus, jotka muodostavat suurimman käyttäjäryhmän. Tarvitaan uusia, vaihtoehtoisia palvelumuotoja sekä tasapainoa kuntien oman tuotannon ja ostopalveluiden välillä. Asukkaiden oikeus palveluun heidän omalla kielellään tulee ottaa huomioon erityisesti demencian hoidossa. Kun palvelut järjestetään laajemmalla väestöpohjalla, myös mahdollisuudet ottaa huomioon kaksikielisyys paranevat. Vanhustenhuollossa pätevän kaksikielisen henkilökunnan saaminen on merkittävä haaste tulevaisuudessa, ja kuntien tulee yhdessä tuntee vastuuta tästä.

Hankerahoituksen jakautuminen Päijät-Hämeessä

Itä-Uudenmaan hankerahoitus käydään läpi Uudenmaan hankerahoituksen yhteydessä.

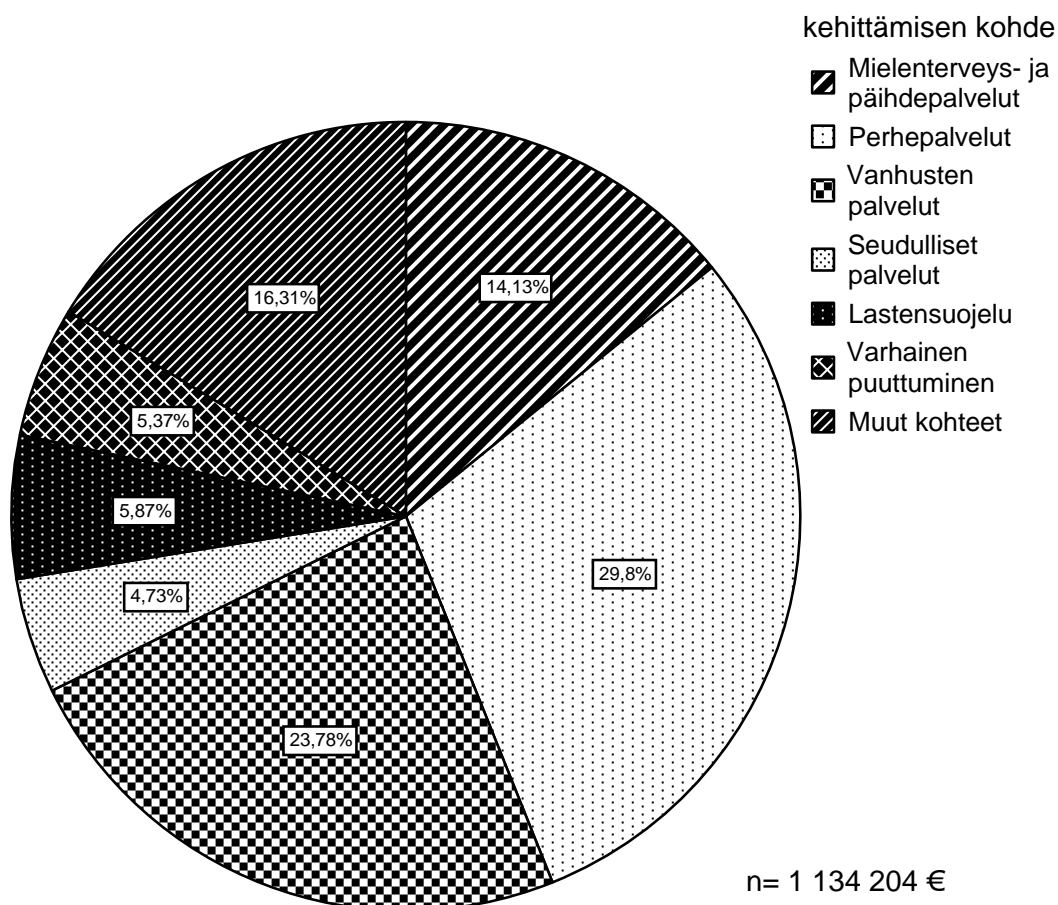
Valtionavustuksesta tähän mennessä kohdennettu perhepalvelujen kehittämiseen 29,8 % tähänastisesta valtionavustuksesta, yhteensä 334 984 euroa. Vastaavasti Etelä-Suomen läänissä perhepalvelujen kehittämiseen on suunnattu 13,9 % ja koko maassa 14,1 % hankerahoituksesta.

Toinen rahoituksen painopiste Päijät-Hämeessä on ollut vanhustenhuollon kehittäminen, johon on suunnattu lähes neljännes hankerahoituksesta (23,8 %). Vanhustenhuollon hankkeiden osuus koko Etelä-Suomen läänin hankerahoituksesta on 13,4 % ja koko maan hankerahoituksesta 22,2 %.

Kolmanneksi eniten rahoitusta Päijät-Hämeessä on myönnetty yksittäisiin ja eri painoalueita sisältäviin kehittämishankkeisiin, joiden rahoitusosuus on ollut vuosina 2003 - 2005 16,3 % hankerahoituksesta. Etelä-Suomen läänissä muut kehittämishankkeet ovat saaneet hankerahoitusta 16,8 % ja koko maassa muut hankkeet ovat saaneet 11,8 % rahoituksesta.

Päijät-Hämeen neljäs hankerahoituksen painopiste on mielenterveys- ja päihdepalvelujen kehittäminen, johon on suunnattu 14,1 % rahoituksesta. Etelä-Suomen läänissä mielenterveys- ja päihdepalvelujen kehittämistä on tuettu 9,7 % ja koko maassa 7,6 % osuudella rahoituksesta.

Kuvio 17 Valtionavustusten jakautuminen painoalueittain Päijät-Hämeessä vuosina 2003 - 2005 (STM:n ja lääninhallitusten avustukset yhteensä)

Hankerahoituksen merkitys sosiaalipalvelujen kehittämisessä

Tilaisuudessa arvioitiin, että alueen toimijoiden näkemys kuntien kehittämistarpeista ei aina mene yksiin Sosiaalialan kehittämishankkeen mukaisen valtionavustuksen myöntämiskriteereinä olevien painoalueiden kanssa. Lisäksi tilaisuudessa tuotiin esille, että kehittämishankkeet ovat liian työläitä prosesseina, aina valtionavustushakemuksen laatimisesta hankkeen toteuttamiseen ja tulosten käytäntöön juurruttamiseen. Valtionavustushankkeiden vaikutusten arviointia pidettiin vaatimattomana, arviointia toivottiin kehitettävän ja valtakunnallisesti yhteneväistettävän.

Tilaisuudessa todettiin, että kunnissa on liian vähän ammattilaisia sekä perustyöhön että uudistustyöhön, niinpä alueella on havaittavista väsymystä projektiluontoiseen kehittämiseen. Tutkimus- ja kehittämistyötä ei arkityössä pystytä tekemään. Kehittämisen liittäminen osaksi jokapäiväistä asiakas- ja hallintotyötä onkin merkittävä haaste kunnissa. Liian helposti hyvät ja innostuneet työntekijät siirtyvät määräaikaan kehitettävään ja poistuvat siten asiakastyöstä. Pienissä kunnissa koettiin, ettei kehittämishankkeisiin ole mahdollista osallistua täysipainoisesti rahan ja henkilöstön puutteen vuoksi.

Kehittämistyön pysyvien rakenteiden luomista, esimerkiksi kehittämissyksiköiden luomista, pidettiin tärkeänä. Näin myös tutkimustiedon, uusien käytäntöjen ja työn vaikuttavuuden arviointi tulisi nykyistä runsaammaksi.

UUSIMAA

Alue tilastojen valossa

Uudenmaan kuntien yhteenlaskettu väestö on muuta maata selvästi nuorempaa. Silti kuntien välillä on merkittäviä eroja. Suhteellisesti vanhinta väestö on Tammisaarella, Karjalohjalla, Karjaalla ja Karkkilassa. Jokaisessa näissä kunnissa 75 vuotta täyttäneiden osuus on yli 9 prosenttia väestöstä. Maakunnassa on keskimäärin 75 vuotta täyttäneitä 5,3 prosenttia väestöstä.

Suhteellisesti vähiten vanhuksia on Kirkkonummella, Vantaalla, Tuusulassa ja Nurmijärvellä. Kun vielä tarkastellaan lapsiperheiden osuuksia kaikista kotitalouksista, näyttää siltä, että juuri Tuusula, Nurmijärvi ja Kirkkonummi profiloituvat lapsiperhe kuntina. Kirkkonummelle on myös leimallista voimakas positiivinen nettomuutto. Selkeästi epäedullisin ns. kokonaishuoltosuhde on Karjalohjalla, jossa lapsia ja ikäihmisiä on seitsemän kymmentä työikäistä kohden.

Suhteellinen köyhyys on Tilastokeskuksen ennakkotietojen mukaan lisääntynyt koko maassa ja niin myös Uudenmaan kunnissa. Kun pienituloisten osuus koko maassa oli 11,2 prosenttia vuonna 2003, oli se vuotta myöhemmin jo 12 prosenttia. Köyhyysaste on siis vuodessa nousut lähes prosenttiyksikön. Uudenmaan seutukunnista korkein köyhyysaste on Tammisaaren seutukunnan kunnissa (11 % vuonna 2004). Lohjan seutukunnassa köyhyysaste on 10 prosenttia ja Helsingin seutukunnassa 9 prosenttia.

Kokonaistyöttömyyden aste on Uudellamaalla alempi kuin maassa keskimäärin. Sen sijaan pitkäaikaistyöttömien suhteellinen osuus kaikista työttömistä on muuta maata korkeampi. Korkein pitkäaikaistyöttömyysaste on Nummi-Pusulassa, Inkoossa ja Helsingissä (31 prosenttia).

Toimeentulotuen saajien osuus ei juuri poikkea Uudellamaalla koko maan trendistä. Korkein tukiriippuvuuden aste on Helsingissä (8,2 prosenttia) ja Vantaalla (8,3 prosenttia). Korkea riippuvuusaste on myös Karjaalla (9 prosenttia).

Poliisin tietoon tulleita väkivaltarikoksia esiintyy eniten Hangossa, Helsingissä ja Karkkilassa. Poikkeuksellisen vähän väkivaltarikollisuutta on vastaavasti Kauniaisissa, Nurmijärvellä ja Siuntiossa.

Uudenmaan kunnat käyttävät keskimäärin muuta maata enemmän rahaa sosiaalipalveluihin. Korkeimmat sosiaalimenot asukasta kohden ovat Helsingissä ja Vantaalla. Yli tuhannen euron pääsevät myös Espoo, Hanko, Hyvinkää, Järvenpää, Karjaa, Kirkkonummi ja Nurmijärvi.

Uudellamaalla vain 16 prosenttia 75 vuotta täyttäneistä saa kodinhoitoapua. Koko maassa vastaava luku on 18 prosenttia, valtakunnallisen tavoitteen ollessa vuodelle 2007 25 prosenttia. Erityisen huono kotipalvelujen peitto on Espoossa, Kauniaisissa, Tammisaarella ja Vihdissä. Vastaavasti kattavimmin kotipalvelua ovat tarjonneet vanhuksilleen Karjaa, Karjalohja ja Kerava. Pääkaupunkiseudun suurista kunnista paras tilanne on Vantaalla.

Sosiaalipalvelujen haasteet ja vahvuudet Uudellamaalla

Etelä-Suomen alue on varsin haastava toimintaympäristö. Alue muodostuu suurista kaupungeista, mutta myös pienistä maaseutumaisista kunnista. Alueelle on tyypillistä pitkät välimatkat, kaksikielisyys sekä lapsiperheiden suuri määrä, toisaalta vanhuksia on myös paljon.

Alueen väestöllä on korkea koulutustaso ja alueella on vetovoimainen elinkeinoelämä. Etelä-Suomen alue on laaja työssäkäyntialue, jolle on ominaista myös sosiaalinen polarisoituminen sekä vilkas muuttoliike. Lapsiperheitä muuttaa Etelä-Suomen kuntiin entistä enemmän. Myös maahanmuuttajien määrän lisääntyminen on merkinnyt paineita pääkaupunkiseudun palvelurakenteen kehittämiseksi ja maahanmuuttajien integroimiselle suomalaiseen yhteiskuntaan. Kaksikielisten palvelujen turvaaminen on haaste erityisesti Länsi-Uudellamaalla.

Etelä-Suomen alueella on korkeat toimeentulotuen, lastensuojelun ja päihdehuollon asiakkaiden suhteelliset osuudet. Ikääntyneiden määrä kasvaa jatkuvasti, samoin ikääntyneiden päihde- ja mielenterveysongelmat. Nuorisotyöttömyys on alueella vähentynyt, mutta pitkäaikaisyöttömyys on edelleen ongelma.

Alueen haasteiksi mainittiin lasten, nuorten ja perheiden pahoinvointia ehkäisevät tukimuotojen ja palvelujen järjestäminen. Haasteena ovat erityisesti moniongelmaisten asiakasryhmien palvelut ja syrjäytymistä ehkäisevät toimet. Tarvitaan myös toimenpiteitä, joilla korjataan ja ehkäistään alkoholi-, huume- ja muita päihdeongelmia.

Lääninhallituksen tekemän peruspalvelujen arvioinnin mukaan alueen palveluverkosto on pääosin kattava ja palvelujen saavutettavuus on hyvä. Tosin palvelujen saatavuudessa kuntien välillä on eroja. Sosiaalipalvelujen vakava haaste myös Uudellamaalla on pätevien sosiaalityöntekijöiden saatavuuden ja osaamisen turvaaminen.

Tilaisuudessa todettiin, että pääkaupunkiseudulla on valmis palvelurakenne ja saatavilla on sekä perus- että erityispalveluja. Alueella on hyvät edellytykset palvelujen sisällön ja vaikuttavuuden kehittämiseen. Tilaisuudessa pohdittiin, että mikäli pääkaupunkiseutu pystyy ennaltaehkäisemään kielteisten sosiaalisten ilmiöiden synnyn, se ehkäisee niiden leviämistä myös muualle maahan.

Pääkaupunkiseudulla on paljon osaamista ja yhteistyötä kehitetään yliopiston ja muiden oppilaitosten sekä sosiaalialan osaamiskeskuksen muodostamassa verkostossa. Pääkaupunkiseutu on 925 000 asukas pohjallaan pystynyt sopimaan sosiaalialan kehittämisen painopisteet ja tavoitteet, joita ovat: lasten ja nuorten hyvinvointi, aikuis- ja vanhuspalvelujen toimivuus sekä sosiaalialan koulutuksen, arvioinnin ja tutkimuksen kehittäminen.

Vantaan näkökulmasta lastensuojelun palvelurakenteessa nähtiin mittavan kehittämisen tarve. Uudistamistarve koskee lastensuojelun lisäksi päivähoitoa, vanhustaloutta, päihdehuoltoa sekä perusterveydenhuoltoa ja erikoissairaanhoitoa. Myös nuorisotoimi, järjestöt ja yksityiset palveluntuottajat nähdään olennaisiksi toimijoiksi uudistustyössä. Yhteistyö eri toimialojen kanssa on välttämätöntä, koska esimerkiksi nuorisotyöttömyydestä ja asunnottomuudesta sosiaalitoimi ei voi yksin ottaa kokonaisvastuuta.

Lohjan kaupunki oli tilaisuudessa esimerkkinä keskisuuresta Uudenmaan kaupungista. Lohjalla on 37 000 asukasta. Lohja profiloituu seudullisena keskuksena, itsenäisenä kaupunkina ja työssäkäyntialueena sekä toisaalta metropolialueen kehyskuntana. Lohjalla on selkeästi huono-osaisuuden keskittymiä ja ylisukupolven syrjäytyneitä perheitä.

Väestön palveluntarve muun muassa ikääntymisen ja moniongelmaisuuksien myötä lisääntyy ja samanaikaisesti tarvitsevuus ja palveluista riippuvuus näyttää myös lisääntyvän. Kuntatalous ei kuitenkaan mahdollista toimintojen tarpeenmukaista laajentamista. Valtakunnalliset haasteet konkretisoituvat sosiaali- ja terveystoimen mahdottomassa yhtälössä, jossa tulee tuottaa enemmän ja parempia palveluja, suuremmalle ja tarvitsevammalle väestömäärälle, mutta entistä vähemmällä rahalla.

Resurssien ja tarpeen epäsuhte näkyy Lohjalla palvelujen ajoittaisena saatavuus ongelmana. Esimerkiksi toimeentulotuen käsittelyajat ovat ajoittain liian pitkät, erityisryhmien asumispalvelut ovat riittämättömät, ennaltaehkäiseviä lasten- ja perheiden palveluja on vähän ja lastensuojelun avoimuuden tukitoimenpiteitä pystytään tarjoamaan riittämättömästi.

Edellä mainittuja ongelmia vahvistaa henkilöstön saatavuuden ongelmat. Sekä tilapäisistä sijaisista että kelpoisuusehdot täyttävästä pysyvästä henkilöstöstä on pulaa. Henkilöstön vaihtuvuus ja koulutetun ammattihenkilöstön puute heikentää oleellisesti toimintojen pitkäjänteisen kehittämisen, verkostoitumisen syventämisen ja tarpeenmukaisen osaamisen vahvistamisen edellytyksiä.

Nummi-Pusula oli tilaisuudessa esimerkkinä Uudenmaan pienistä kunnista. Nummi-Pusulassa on noin 6 000 asukasta. Alueella on Uudenmaan kuudenneksi vanhin väestö, siellä on myös paljon työkyvyttömyyseläkeläisiä ja huolestuttavan paljon koulutuksen ulkopuolelle jääneitä 17 - 24-vuotiaita. Palveluiden saatavuus on alueella ollut hyvä: sosiaalityöntekijän vastaanotolle pääsee muutamassa päivässä ja lasten päivähoitopaikka järjestyy lain antamia määräaikoja nopeammin. Henkilöstön osalta virat on tällä hetkellä täytetty, vaikka vakituisiin virkoihin on vaikeuksia löytää sosiaalityöntekijöitä ja erityislastentarhanopettajia. Sijaisia on vaikea saada erityisesti lastentarhanopettajille ja vanhusten kotipalveluun.

Hankerahoituksen jakautuminen Uudellamaalla

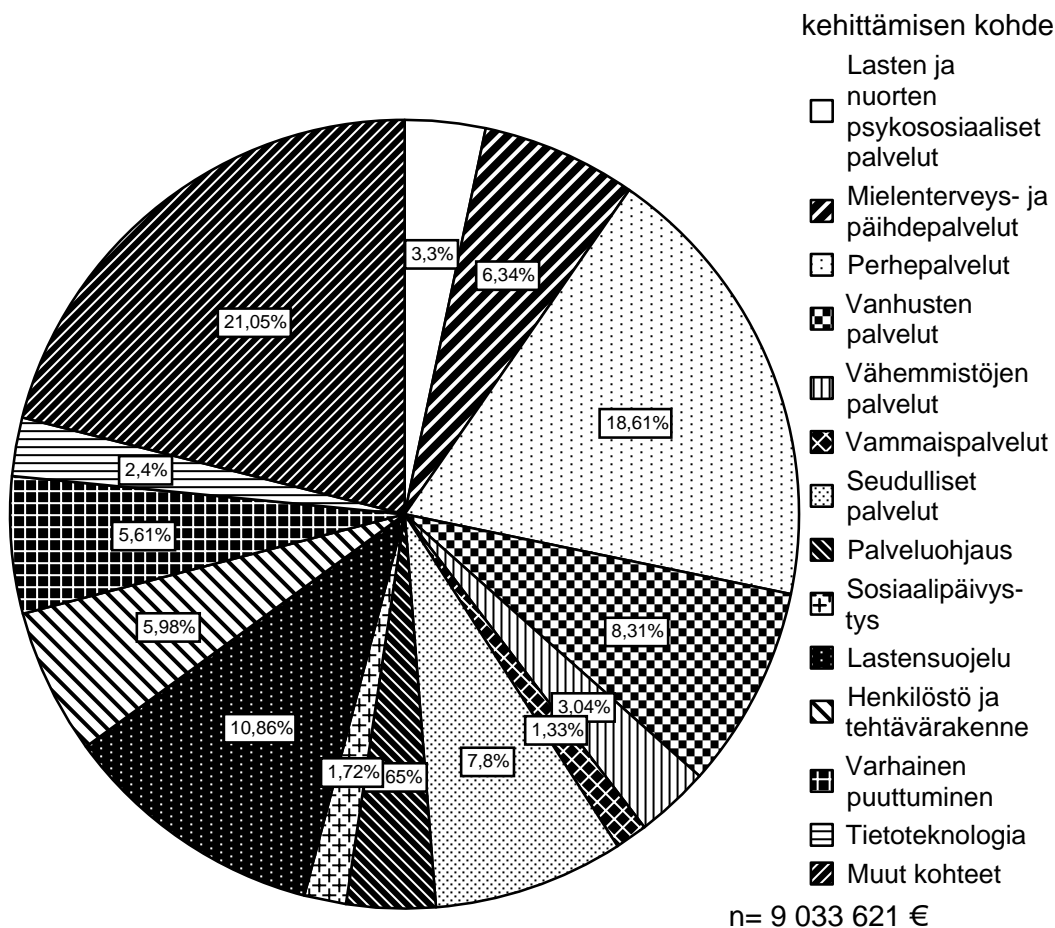
Uudenmaan vuosien 2003 - 2005 hankerahoitusten tarkastelu käsittää sekä Uudenmaan että Itä-Uudenmaan maakunnat. Uudellamaalla eniten eli viidennes (21,1 %, 1 901 812 euroa) tähänastisesta hankerahoituksesta on myönnetty muihin kehittämishankkeisiin, jotka ovat useimmiten eri painoalueiden yhdistelmähankkeita. Myös koko Etelä-Suomen läänissä vastaavat kehittämishankkeet ovat saaneet suhteellisesti eniten (16,8 %) hankerahoitusta, kun taas koko maassa nämä hankkeet ovat saaneet 11,8 % rahoituksesta.

Toiseksi eniten rahoitusta on suunnattu perhepalvelujen kehittämiseen, joiden osuus rahoituksesta on ollut 18,6 %. Etelä-Suomen läänissä perhepalvelujen hankerahoituksen osuus on ollut hieman matalampaa tasoa (13,9 % rahoituksesta), kuten myös koko maassa (14,1 % rahoituksesta).

Uudenmaan kolmas painopiste on ollut lastensuojelun kehittäminen. Lastensuojeluhankkeet ovat saaneet 10,9 % hankerahoituksesta. Etelä-Suomen läänissä lastensuojeluhankkeiden osuus on ollut 12,5 % rahoituksesta ja koko maassa 8,1 %.

Neljänneksi eniten hankerahoitusta on kohdennettu vanhustenhuollon kehittämiseen (8,3 % rahoituksesta). Uudellamaalla vanhustenhuollon kehittämisen rahoitusosuus on ollut Etelä-Suomen lääninä matalampi, Etelä-Suomen läänissä 13,4 % ja koko maassa 22,2 % hankerahoituksesta on tähän mennessä käytetty vanhustenhuollon palvelujen kehittämiseen.

Kuvio 18 Valtionavustusten jakautuminen painoalueittain Uudellamaalla vuosina 2003 - 2005 (STM:n ja lääninhallitusten avustukset yhteensä)

Sosiaalialan kehittämishankkeen ja hankerahoituksen merkitys sosiaalipalvelujen kehittämisessä

Tilaisuudessa todettiin, että sosiaalialan kehittämistyön perinne on erityisesti pääkaupunkiseudulla pitkä. Sosiaalialan kehittämistyössä on runsaasti henkilöstöä ja kehittämistyötä voidaan tehdä hyvin monitasoisesti, niin käytännön työhön liitettynä kuin erillisinä projekteina sekä kaikilla mahdollisilla kombinaatioilla tältä väliltä. Sosiaalialan kehittämishanke on kuitenkin saanut liikkeelle paljon hyvää kehittämistyötä ja tarpeellisia hankkeita. Erityisesti seudullisten yhteistyöhankkeiden käynnistyminen on ollut tervetullutta, vaikkakin ne ovat vielä seudullisen yhteistyön tapojen etsimistä. Pitkäjänteiseen kehittämiseen toivottiin päästävän seudullisesti perustettavien kehittämissyksiköiden avulla. Kaiken kaikkiaan sosiaalipalvelujen kehittämisessä toivottiin siirryttävän hanke pohjaisesta, lyhytkestoisesta kehittämistyöstä pitkäjänteiseen ja -kestoiseen kehittämistyöhön.

Tilaisuudessa todettiin, että kehittämistyön tulosten juurruttamisen onnistumisen edellytykset muodostuvat jo kehittämistyön suunnitteluvaiheessa. Näin ollen ne käytännön työntekijät,

jotka hyödyntävät työssään kehittämistyön tuloksia, tulee kytkeä mukaan uudistusprosesseihin jo uudistustyötä suunniteltaessa. Toinen juurruttamisen edellytys on, että kehittämistyön rakenteet luodaan varmistamaan riittävä tuki kehittämisessä mukana oleville työntekijöille sekä kehittämisprosessin aikana että sen jälkeen. Näin voidaan pyrkiä varmistamaan juurruttamisen katkeamattomuus.

Rakenteisiin liittyvä riski juurruttamisen epäonnistumiselle voi olla myös resurssipula. Pääkaupunkiseudulla sosiaalialan työntekijöiden työ- ja asiakasmäärät ovat kohtuuttoman suuret. Tämä on ehkä yleisin syy, johon työntekijät viittaavat vastustaessaan kehittämistä tai kehittämisen tulosten käyttöönottoa. Usein myös uusien työmallien ja -tapojen käyttöönotto vie alussa enemmän aikaa kuin niiden vakiinnuttua käytäntöihin. Työntekijät ”pelkäävät” usein muutovaiheen lisääntyvää työmäärää ja pitävät siten turvallisempana pitäytyä vanhoissa työkäytännöissä.

Tilaisuudessa todettiin, että sosiaalialan osaamiskeskusrakenne on osoittautunut varsin hyvin toimivaksi seudullisen yhteistyön kehittäjäksi ja vahvistajaksi. Sosiaalialan osaamiskeskusten tuella on yksittäisiä pieniä kehittämisaihoita pystytty jalostamaan laajemmiksi hankekokonaisuuksiksi. Lisäksi kehittämistyön kohdentumista on pystytty tarkemmin määrittelemään osaamiskeskusten toteuttamien selvitysten avulla. Sosiaalialan kehittämishanke on tuonut osaamiskeskuksille useita lisätehtäviä. Lisätehtävät toivottiin otettavan huomioon osaamiskeskusten perusrahoituksen määrässä. Sosiaalialan kehittämishanke edellyttää sosiaalialan osaamiskeskusten kokoavan vuosittain toimintaohjelman alueellisista kehittämistarpeista. Toimintaohjelman merkityksestä ja roolista nähtiin tarpeelliseksi käydä vielä keskusteluja.

Sosiaalialan osaamiskeskustoiminnan näkökulmasta tilaisuudessa toivottiin, että rahoitusta myöntäessään sosiaali- ja terveysministeriö ja lääninhallitukset edellyttäisivät jo hakuvaiheessa suunnitelmaa uudistusten juurruttamisesta ja arvioinnista. Tilaisuudessa toivottiin, että kehittämistyötä käytännössä tukevana organisaationa sosiaalialan osaamiskeskuksissa tulisi kiinnittää huomiota juurruttamisen tukemiseen ja hyvien käytäntöjen ja työmenetelmien levittämiseen. Tarvitaan kuitenkin huomattavasti enemmän tietoa ja koulutusta juurruttamisen pulmakohdista sekä onnistumisen edellytyksistä ja tavoista.

Puheenvuoroissa tuotiin esille, että sosiaalialan kehittämistyön kokonaisuutta tulee myös arvioida. Eri toimijoiden rooli Sosiaalialan kehittämishankkeen toteuttamisessa on paikoin selkiytymättä. Lisäksi hankerahoitusaikataulut ministeriössä ja lääninhallituksessa tulisi entistä paremmin sovittaa yhteen. On myös paikallaan arvioida sitä, voitaisiinko tätä hankerahoitusaikataulua entistä paremmin sovittaa yhteen kuntien talousarviosuunnittelun kanssa.

Sosiaalialan kehittämisen valtakunnallista jatkoa ajatellen tuotiin esille tutkimuksellisen otteen lisäämisen tarve kehittämistoiminnassa. Tilaisuudessa korostettiin, että sosiaalipalvelujen järjestämisessä tulisi ottaa kantavaksi periaatteeksi palvelutoiminnan tavoitellut vaikutukset ja niiden arvioiminen. Sosiaalihuollon tulisi orientoitua tavoitelluista vaikutuksista käsin, eikä pelkästään yksittäisiä toimenpiteitä suorittaen. Myös sosiaalialan kehittämishankkeiden arvioinnissa ja hyvien käytäntöjen levittämisen kriteeriksi tulisi ottaa se, onko innovaatioilla mitään vaikutusta ihmisten arjen elämässä. - Muuttuuko mikään? Palvelujen järjestämisen toinen keskeinen näkökulma on se, että ovatko ne kustannusvaikuttavia. Tilaisuudessa painotettiin, että palveluja ei voi tuottaa vaan palvelujen tuottamisen ilosta. - Kunnilla ei ole enää varaa siihen.

Tilaisuudessa puhui dosentti Mirjam Kalland aiheesta Lasten hyvinvointi kehittämistyön keskiössä. Esitysmateriaali löytyy nettiosoitteesta www.sosiaalihanke.fi, arviointikierron, Helsinki.

Tilaisuudessa esiteltiin Sosiaalialan kehittämishankkeeseen kuuluva Stakesissa toteutettava Hyvät käytännöt –hanke, josta löytyy lisätietoja nettiosoitteesta <http://www.stakes.fi/fin-soc/hyvkayt>.

KAINUU

Alue tilastojen valossa

Kainuun väestökehitys on ollut negatiivinen, valtaosa kunnista on muuttotappiokuntia. Väestö on myös ikääntynyttä. Huoltosuhde on Kainuussa, Kajaania lukuun ottamatta, koko maan keskitasoa korkeampi. Heikoin huoltosuhde on Ristijärvellä (66.7). Lasten ja nuorten väestöosuus laskee ja ikääntyneiden väestöosuus nousee edelleen Kainuussa vuoden 2020 väestöennusteen mukaan.

Nuorisotyöttömien osuus 15 - 24 -vuotiaasta työvoimasta on Kainuun kaikissa kunnissa koko maata huomattavasti korkeampi. Suhteellisesti eniten nuorisotyöttömiä on Hyrynsalmella ja Kuhmossa. Toimeentulotukea saaneiden nuorten suhteellinen osuus on myös koko maata korkeampi, erityisesti Suomussalmella. Nuorten terveyteen liittyvä riskikäyttäytyminen eli päivittäinen tupakointi ja humalahakuinen juominen ovat myös hieman koko maata yleisempiä.

Työikäisen väestön koulutustaso on Kainuussa, Kajaania lukuun ottamatta, muuta maata alhaisempi. Työttömien osuus työvoimasta on Kainuun kaikissa kunnissa koko maata huomattavasti korkeampi. Suhteellisesti eniten työttömiä on Hyrynsalmella. Pitkäaikaistyöttömien osuus työttömistä sen sijaan on koko maan keskitasoa alhaisempi. Toimeentulotukea saaneiden osuus työikäisestä väestöstä on Kainuussa koko maan keskitasoa. Työkyvyttömyyseläkkeellä olevien suhteellinen osuus on sen sijaan Kainuun kaikissa kunnissa koko maata korkeampi (erityisesti Puolangalla ja Hyrynsalmella).

Kotona asuvien 75 vuotta täyttäneiden osuus vastaavan ikäisestä väestöstä on Kainuussa koko maan keskitasoa. Ikääntyvien kotona asumista on tuettu Kainuussa merkittävästi. Kodinhoitoapua saaneiden 75 vuotta täyttäneiden kotitalouksien suhteellinen osuus on Kainuussa koko maata hieman korkeampi. Omaishoidon tuen 65 vuotta täyttäneiden asiakkaiden suhteellinen osuus vastaavaniäisestä väestöstä on kaikissa Kainuun kunnissa koko maan keskitasoa korkeampi. Kainuussa ikääntyneiden tehostetun palveluasumisen 65 vuotta täyttäneiden asiakkaiden suhteellinen osuus on koko maata korkeampi. Pitkäaikaisessa laitoshoidossa olevien 75 vuotta täyttäneiden osuus on vastaavasti koko maata alhaisempi.

Kainuun hallintokokeilu: sosiaalipalvelujen vahvuudet ja haasteet

Kainuun hallintokokeilun käynnistymisen taustalla on monta tekijää: asukasluvun lasku, ikärakenteen vanheneminen, yritystoiminnan supistuminen, työpaikkojen väheneminen ja kuntatalouden heikkeneminen. Olemassa olevien hallinto- ja budjettirakenteiden ei katsottu riittävästi tukevan elinkeino- ja yritys-elämän kehittymistä maakunnassa. Lisäksi Kainuun katsottiin olevan sopivan kokoinen alue uudenlaisten hallinto- ja rahoitusrakenteiden kokeiluun. Näillä perusteilla laki Kainuun hallintokokeilusta säädettiin vuonna 2003.

Kainuun hallintokokeilun tarkoituksena on saada kokemuksia maakunnallisen itsehallinnon vahvistamisen vaikutuksista muun muassa peruspalveluiden järjestämiseen, kansalaisten osallistumiseen sekä maakunnan ja valtion keskushallinnon suhteeseen. Tässä kokeilussa maakunta huolehtii kuntien vastuulla olleista sosiaali- ja terveydenhuollon sekä osin opetustoimen tehtävistä.

Maakunta vastaa myös maakunnan yleisestä elinkeinopolitiikasta sekä maakunnan suunnittelusta ja Kainuun alueen kehittämisestä. Tilaisuudessa tuotiin esille, että maakunnan haasteena on edelleen korkealla oleva työttömyys ja samanaikaisesti uhkaava työvoimapula. Tärkeimpänä asiana on osaavan työvoiman varmistaminen. Huomiota kiinnitetään erityisesti nuoriin valmistuviin ja haetaan käytännön ratkaisuja, joilla turvataan nuorille mahdollisuus tehdä työtä Kainuussa.

Lähtökohtana sosiaali- ja terveydenhuollon uudelleen organisoinnissa on ollut elämänkaareen ja asiakaslähtöisyyteen rakentuva ajattelu. Organisaatiossa ei ole erikseen erikoissairaanhoidon, kansanterveystyön tai sosiaalihuollon linjaa, vaan vanhuspalveluiden ja perhepalveluiden (lapset, nuoret) sekä terveyden ja sairaanhoidon palvelut (työikäiset). Myös mielenterveystyö on osa kyseessä olevia palveluja. Kainuulaiset voivat valita sosiaali- ja terveydenhuollon palvelu-/hoitopaikan kuntarajoista riippumatta. Valinnan vapauden toteuttaminen on tuonut tietoteknologialle haasteita, joita on ratkottu luomalla rajapintoja, jotka mahdollistavat ammattilaisille tietojen lukemisen eri tietojärjestelmistä.

Tilaisuudessa todettiin, että uutta organisaatiomallia käynnistettäessä selvisi, kuinka laaja kirjo sosiaalipalvelujen järjestämistavoissa oli ollut eri kunnissa. Oli erittäin hyviä toimintatapoja, mutta myös laillisuuden rima oli jatkuvasti ”värissyt”, kuten Kainuun sosiaali- ja terveysjohtaja asian ilmaisi. Alueella koettiin, että uudenlainen palvelujen organisointitapa on antanut mahdollisuuden nähdä lasten, nuorten, lapsiperheiden, vammaisten sekä muiden kaikkein heikoimmassa asemassa olevien palvelujen heikkoudet ja vahvuudet. Nyt palveluja kehitetään kokonaisuuksina, jossa eri toimijat tekevät tiivistä yhteistyötä.

Väestö muuttuu vanhusvoittoiseksi nopeasti. Ammattitaitoisen työvoiman saatavuudessa tulee olemaan jatkossakin suuria ongelmia. Vammaispalveluiden saatavuudessa ja laadussa on suuria eroja. Lastensuojelussa palvelutarve on lisääntynyt, samoin nuorten mielenterveyspalvelujen tarve. Näissä palveluissa seudullinen yhteistyö on välttämätöntä ammatillisen osaamisen turvaamiseksi. Vanhusten palveluissa painopistettä on alettu siirtää kotona asumisen tukemiseen. Palvelutarpeen arviointi pystytään tekemään kaikilla seuduilla kolmesta viiteen vuorokauden sisällä palvelupyynnöstä. Ennakoivat kotikäynnit ovat laajentuneet koskemaan koko Kainuun maakuntaa. Vanhuspalvelujen sosiaalityön asiantuntemusta on saatavilla kaikilla seuduilla. Vanhusten kanssa tehtävästä sosiaalityöstä on hyviä kokemuksia, ihmiset ovat kokeneet saaneensa tarvitsemansa avun. Palveluohjaus-hanke on käynnistynyt vuonna 2005 ja hankkeen aikana on koulutettu kaikkiaan 19 palveluohjaajaa. Palveluohjauksen keinoja ovat puhelinneuvonta, infopisteet ja kotikäynnit.

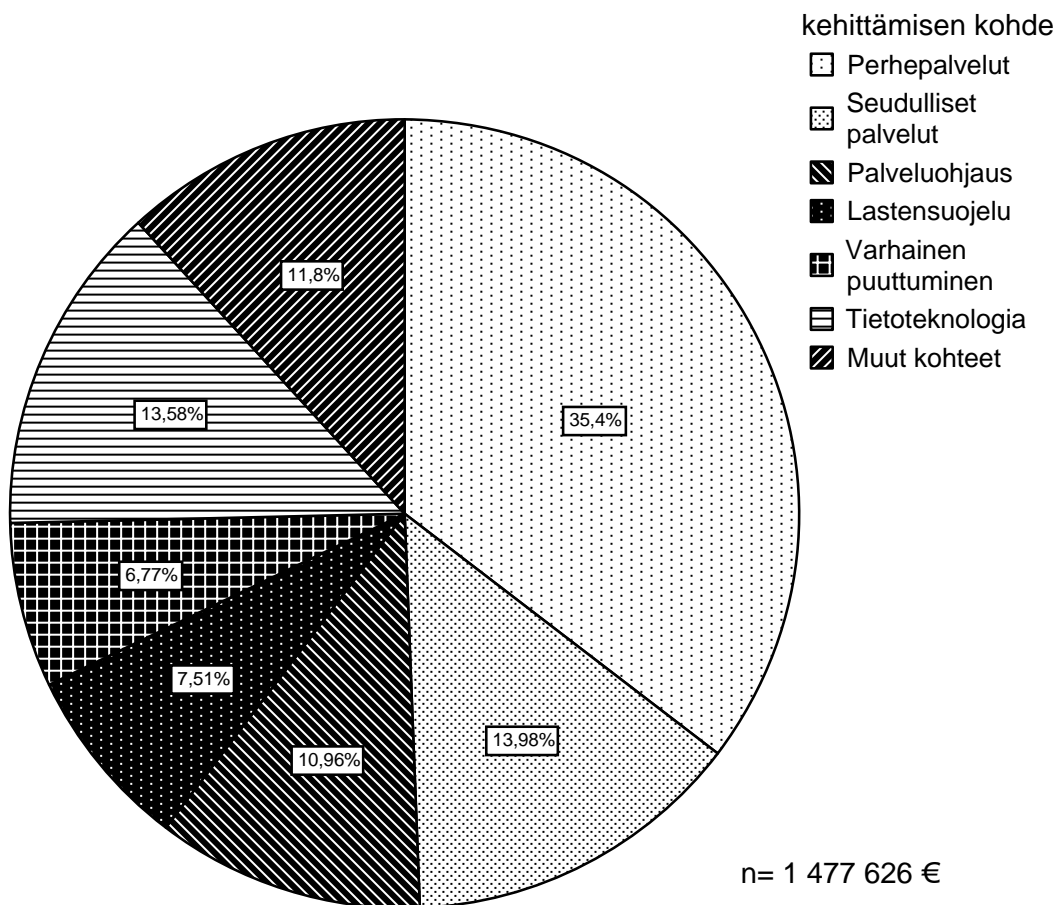
Asiakkaan kommenttipuheenvuorossa tuli esille, että palveluprosessit eivät aina ole olleet Kainuussa toimivia ja läpinäkyviä, asiakaslähtöisyydestä ei aina voi edes puhua. Erityisesti toivottiin, että asiakasneuvontaa kehitettäisiin ja asiakkaan inhimilliseen kohteluun kiinnitettäisiin huomiota. Asiakkaan asiat tulisi käsitellä viivytyksettä ja avoimesti, ilman että ne hoiduvat vasta sitten, kun asiakas on nostanut siitä ”mekkalan”. Asiakaspuheenvuorossa korostettiin palvelusuunnitelman tekemisen ja noudattamisen tärkeyttä. Samoin päätösasiakirjojen perusteluihin ja ymmärrettävyyteen tulee kiinnittää huomiota.

Tilaisuudessa todettiin, että Kainuun sosiaalipalvelut ovat osin hyvällä tasolla ja heikoimmilta osiltaan vähintään tyydyttäviä. Oletettavasti palvelujen toiminnallinen sisältö tulee lähivuosina jopa paranemaan, koska esimerkiksi palvelujen tutkimus- ja kehittämistoimintaan tullaan panostamaan entistä enemmän. Alueen vahvuutena on yhteisöllisyys, aktiivinen järjestökenttä sekä yrittäjähenkisyys.

Hankerahoituksen jakautuminen Kainuussa

Valtionavustuksia Kainuun sosiaalipalvelujen kehittämiseen on myönnetty yhteensä noin 1,5 miljoonaa euroa vuosina 2003 – 2005. Kainuussa reilu kolmannes (35,4 %) kehittämisrahoituksesta on myönnetty perhepalvelujen (lapsuuden kehityksen tukeminen ja perhekeskusmalli) kehittämiseen. Toinen Kainuun sosiaalipalvelujen kehittämisen painopiste on ollut sosiaalihuollon seudullinen kehittäminen, johon on käytetty 14 % hankerahoituksesta. Sosiaalihuollon tietoteknologian kehittäminen on ollut Kainuussa kolmas painopistealue (13,6 %).

Kuvio 19 Valtionavustusten jakautuminen painoalueittain Kainuussa vuosina 2003 - 2005 (STM:n ja lääninhallitusten avustukset yhteensä)

Sosiaalialan kehittämishankkeen ja hankerahoituksen merkitys alueella

Tilaisuudessa tuotiin esille, että Kainuun sosiaalialan kehittämishaasteet koskevat lähivuosina muun muassa sosiaalialan tietotuotantoa ja sen hyödyntämistä, sosiaalisten ongelmien ehkäisyä ja varhaista vaikeuksiin puuttumista, sosiaalialan henkilöstön osaamisen kehittämistä sekä varhaiskasvatuksen kehittämistyön jatkuvuuden turvaamista. Tavoitteena on sosiaalihuollon kehittämistyön seudullinen kokoaminen (kehittämisyksiköt) ja sosiaalialan vetovoimaisuuden parantaminen Kainuussa.

Yhteenvedo aluekierroksella käydystä kunta- ja palvelurakennemuutostukseen liittyvästä keskustelusta

Sosiaalialan kehittämishankkeen arviointifoorumien eräänä tavoitteena oli kuulla sosiaalialan kentän ääntä ja mielipiteitä meneillään olleeseen kunta- ja palvelurakennemuutostukseen (PARAS-hanke). Kunta- ja palvelurakennemuutostuksen saamia kommentteja käsitellään koko arviointifoorumien osalta tässä yhdessä luvussa, sillä aihe oli vaihtelevasti esillä tilaisuuksissa. Jokaisessa tilaisuudessa sosiaali- ja terveysministeriön edustaja piti kunta- ja palvelurakennemuutostuksesta lyhyen puheenvuoron, mutta muuten PARAS-hankkeen saama huomio vaihteli suuresti. Toisissa tilaisuuksissa kunta- ja palvelurakennemuutos oli näkyvämmän ja äänekkäämmän esillä kuin toisissa tilaisuuksissa.

Kaikkia aluetilaisuuksia yhdistävä viesti oli, että viimeistään Sosiaalialan kehittämishankkeen myötä sosiaalipalvelujen palvelurakenteen uudistamiseen on ryhdytty kunnissa. Suurimmassa osassa tilaisuuksista tuotiin esille, että esimerkiksi seudullisen palvelurakenteen kehittäminen on jo aloitettu ennen Sosiaalialan kehittämishanketta. Useassa maakunnassa Sosiaalialan kehittämishanke on entisestään konkretisoitunut ja kiihdyttänyt palvelurakenteen uudistamista, sillä erilaiset ylikunnalliset ja –sektoriset hankkeet ovat saaneet Sosiaalialan kehittämishankkeen hankerahoitusta, jonka avulla reformeja on ollut mahdollista toteuttaa.

Joissakin maakunnissa tapahtuvaa palvelurakenteen uudistamista on mahdollista kuvata systemaattiseksi toiminnaksi, jossa painottuvat monitoimijaisuus sekä maakunnan omat erityiset painopisteet (esimerkiksi elämäntarjonta, maaseutueroisuuden korostaminen). Lisäksi palvelurakenteen uudistamisessa käytetään monipuolisesti hyödyksi eri rahoituslähteitä (muun muassa RAY, EU/ESR, eri ministeriöt).

Maakunnissa on yleensä useita seutuja, joissa kehittämistä tapahtuu. Useimmiten seudullinen palvelurakenteiden kehittäminen tapahtuu joko pienten kuntien keskinäisenä yhteistyönä tai seudullisen veturikunnan ympärille muodostuneina ryhmittyminä. Palvelurakenteen kehittäminen on saatettu organisoida joko noudattamaan perinteisiä sektorirajoja (esimerkiksi sosiaalipalvelut ja terveydenhuolto) tai yhdistämällä sosiaali- ja terveyspalvelut yhtenäiseksi kokonaisuudeksi, esimerkiksi terveydenhuoltopiirin ympärille.

Myös kokonaan uudenlaisia palvelurakennemuutoksia on tehty. Esimerkiksi Mikkelin seudulla sosiaali- ja terveydenhuolto organisoidaan ihmisen elämäntarjontaan lähtökohdista siten, että seudulliseen palvelurakenteeseen on Mikkelin kaupungin lisäksi mahdollista liittyä mukaan myös seudun pienempien kuntien.

Neljäs tapa uudistaa palvelurakenteita on palveluyhteistyön tiivistäminen, jossa kuntien yhteisiä palveluja järjestetään esimerkiksi ns. isäntäkuntamallin mukaan. Viides tilaisuuksissa esille nostettu tapa ovat kuntaliitokset, joiden myötä myös palvelurakenne muotoutuu uudenaikaiseksi.

Sosiaalipalvelujen palvelurakenteen uudistaminen on siis ollut käynnissä jo ennen valtakunnallista kunta- ja palvelurakenteen uudistamishanketta. Tilaisuuksiin osallistujien mielipiteet vaihtelivat sen osalta, onko PARAS-hanke edistänyt vai haitannut sosiaalipalvelujen palvelurakenteen uudistamista. Joissakin puheenvuoroissa kuvattiin, että PARAS-hankkeen myötä kaikki kunta- ja palvelurakenteen uudistaminen oli pysähtynyt, kun kuntapäätäjät odottivat miten asiaa linjataan valtakunnallisesti. Toisissa puheenvuoroissa taas iloittiin PARAS-hankkeen tuomaa uutta motivaatiota löytää ratkaisuja vanhoihin seudullisiin ongelmiin.

Kuntarakenteen uudistamisessa käytetyt puheenvuorot jakautuivat. PARAS-hankkeen malleista peruskunta-mallia kannatettiin eniten. Toisaalta kuntarakenteen uudistaminen koettiin myös välttämättömäksi tai kuten eräässäkin puheenvuorossa todettiin ”...ettei se meidän kunta ole välttämättä se paras kunta”. Sosiaalipalvelujen kehittämisen näkökulmasta kannettiin pikemminkin huolta siitä, että PARAS-hankkeessa ei kuulla tarpeeksi sosiaalialan toimijoiden mielipiteitä.

Sosiaalipalvelut toimiviksi! –arviointifoorumi

15.11.2005 Tampereen yliopiston juhlasali, Kalevantie 4, Tampere
Puheenjohtajina: apulaisosastopäällikkö Reijo Väärälä, STM ja toimitusjohtaja Juha Kaakinen, Sosiaalikehitys Oy

Ohjelma

- 10.45 Voileipäbuffet
- 11.30 Tervehdyssanat
Apulaiskaupunginjohtaja Päivi Sillanaukee
- 11.40 Arviointifoorumin tavoitteet: Kuinka turvaamme toimivat sosiaalipalvelut?
Peruspalveluministeri Liisa Hyssälä
- 12.00 Yliopiston tervehdys: Sosiaalipalveluista hyvinvointia
Kansleri Jorma Sipilä, Tampereen yliopisto
- 12.15 Alueen erityispiirteet tilastojen ja selvitysten valossa
Johtaja Majjaliisa Junnila, Stakes
Toimitusjohtaja Lasse Rautniemi, Pikassos Oy
- 12.45 Alueen vahvuudet ja haasteet sosiaalipalvelujen järjestämisessä
Sosiaalijohtaja Jaakko Luomahaara, Hämeenkyrön kunta
Toimialajohtaja Erkki Torppa, Hämeenlinnan kaupunki
- Keskustelu ja kommenttipuheenvuorot
- 13.45 Kahvitauko
- 14.15 Hyvistä ideoista toimiviksi käytännöiksi: hankerahoituksen mahdollisuudet
Lääninsosiaalitarkastaja Juha Mieskolainen, Länsi-Suomen lääninhallitus
- 14.40 Kehittämistyö käytännössä:
 Kuntien yhteistyö ja ehkäisevien palvelujen kehittäminen vastaus seudun erityisongelmiin?
Sosiaali- ja terveysjohtaja Kari Rannanautio, Oriveden kaupunki
 Dementiatyön kehittäminen Riihimäen seudulla
Perusturvajohtaja Marja-Liisa Lindfors, Riihimäen kaupunki
 Lastensuojelun osaamisen turvaaminen Satakunnassa
Projektipäällikkö Pirjo Mäkilä, Pikassos Oy
- Keskustelu ja kommenttipuheenvuorot
- 15.20 Tavoitteena toimivat sosiaalipalvelut muuttuvassa kunta- ja palvelurakenteessa
Kansliapäällikkö Markku Lehto, Sosiaali- ja terveysministeriö
Apulaiskaupunginjohtaja Päivi Sillanaukee, Tampereen kaupunki
- Keskustelu ja kommenttipuheenvuorot
- 16.15 Puheenjohtajien päätössanat

Sosiaalipalvelut toimiviksi! –arviointifoorumi

Marraskuun 16. päivänä 2005, Mikkelin Ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysalan kampus, Auditorio (Raviradantie 16), Mikkelä

Puheenjohtajina: apulaisosastopäällikkö Olli Kerola, STM ja sosiaalijohtaja Antti Tervasmäki, Mikkelä

Ohjelma

- 9.45 Aamukahvi
- 10.15 Tervehdyssanat, Apulaiskaupunginjohtaja Juhani Alanen, Mikkelin kaupunki
- 10.30 Aluefoorumin tavoite: Kuinka turvaamme toimivat sosiaalipalvelut?
Ylijohtaja Aino-Inkeri Hansson, STM
Lääninsosiaalineuvos Elli Aaltonen, Itä-Suomen lääninhallitus
- 11.10 Etelä-Savon erityispiirteet tilastojen valossa
Kehittämispäällikkö Olli Nylander, Stakes
- 11.30 Sosiaalipalvelut toimiviksi Etelä-Savossa: alueen helmiä ja haasteita eri näkökulmista
Seutuyhteistyö: Perusturvajohtaja Timo Talo, Hirvensalmi
Asiakkaat: Sosiaaliamies Satu Syrjälä, Vaalijalan kuntayhtymä
Sosiaalityö: Johtava sosiaalityöntekijä Riitta Manninen, Mikkelä
- Keskustelu ja kommenttipuheenvuorot
- 12.30 Lounastauko
- 13.30 Hankerahoituksen mahdollisuudet sosiaalipalvelujen kehittämisessä
Läänin sosiaalitarastaja Anja Lehtonen, Itä-Suomen lääninhallitus
Yksikönjohtaja Mali Soininen, Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus /Etelä-Savon yksikkö
Toimivia malleja kuntayhteistyöstä, Sosiaalijohtaja Esko Oikarinen, Joroinen
- Keskustelu ja kommenttipuheenvuorot
- 14.30 Kahvitauko
- 14.50 Tavoitteena toimivat sosiaalipalvelut muuttuvassa kunta- ja palvelurakenteessa
Apulaisosastopäällikkö Reijo Väärälä, STM
Sosiaalipalvelujen rakenneinnovaatiot Etelä-Savossa
Elämänkaarilähtöinen palvelujen järjestäminen
Sosiaalijohtaja Antti Tervasmäki, Mikkelä
Sosiaali- ja terveystieteiden palvelujen rakenteena
Sosiaalijohtaja Veijo Heinonen, Savonlinna
Hyvinvointiosaamisen johtaminen uusien rakenteiden tukena
Tulosaluejohtaja Tuija Vänttinen, Mikkelin ammattikorkeakoulu, Savonlinna
- 15.50 Puheenjohtajien päätössanat

Sosiaalipalvelut toimiviksi! –arviointifoorumi

Marraskuun 18. päivänä 2005, Musiikkikeskuksen auditorio, Kuopionlahdenkatu 23, Kuopio
Puheenjohtajina: apulaisosastopäällikkö Olli Kerola, Sosiaali- ja terveysministeriö ja sosiaalityön johtaja, sosiaalialan kehittämishankkeen maakuntajaoston pj. Jarmo Rautjärvi, Kuopion kaupunki

Ohjelma

- 8.30 Aamukahvi
- 09.00 Tervehdyssanat
Talous- ja strategiajohtaja, aluejohtoryhmän pj. Paavo Kaitokari, Kuopion kaupunki
- 09.20 Arviointifoorumin tavoite: Kuinka turvaamme toimivat sosiaalipalvelut?
Kansliapäällikkö Markku Lehto, Sosiaali- ja terveysministeriö
- 9.40 Yliopiston tervehdys: Alueen sosiaalinen hyvinvointi opetuksen ja tutkimuksen haasteena,
Professori Pauli Niemelä, Kuopion yliopisto
- 10.00 Alueprofiili: alueen erityispiirteet tilastojen valossa, *Ylijohtaja Matti Heikkilä*
- 10.20 Sosiaalipalvelut toimiviksi Pohjois-Savossa
Perusturvajohtaja Anne Knaapi-Lamminen, Kiuruvesi
Sosiaaliasiamies Marjut Rönkkö, Ylä-Savo
Keskustelu ja kommenttipuheenvuorot
- 11.20 Lounastauko
- 12.30 Hyvistä ideoista toimivaksi käytännöksi: hankerahoituksen mahdollisuudet
Lääninsosiaalitarkastaja Marita Uusitalo, Itä-Suomen lääninhallitus
Yksikön johtaja Johanna Antikainen, Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus
Sosiaalityöntekijä Riitta Räsänen, Pohjois-Savon sijaishuoltoyksikkö
Keskustelu ja kommenttipuheenvuorot
- 13.45 Kahvitauko
- 14.15 Tavoitteena toimivat sosiaalipalvelut muuttuvassa kunta- ja palvelurakenteessa
Kansliapäällikkö Markku Lehto ja apul.osastopäällikkö Reijo Väärälä, Sosiaali- ja terveysministeriö
Kommenttipuheenvuoro sosiaalijohtaja Reijo Ruostila, Siilinjärvi
Johtaja Tarja Kauppila, Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

Keskustelu
- 15.15 Puheenjohtajien päätössanat

Sosiaalipalvelut toimiviksi! –arviointifoorumi

Marraskuun 21. päivänä 2005, Läänihallituksen auditorio, Itsenäisyydenaukio 2, Turku
Puheenjohtajina: Ylijohtaja Aino-Inkeri Hansson, Sosiaali- ja terveysministeriö ja toiminnanjohtaja, Turun kaupungin sosiaalilautakunnan pj. Leena Koikkalainen

Ohjelma

- 9.30 Aamukahvi
- 10.00 Tervehdyssanat
Maaherra Rauno Saari
- 10.10 Arviointikierroksen tavoite: Kuinka turvaamme toimivat sosiaalipalvelut?
Peruspalveluministeri Liisa Hyssälä
- 10.30 Alueprofiili: alueen erityispiirteet tilastojen valossa
Johtaja Terhi Lönnfors, Stakes
- Alueen erityispiirteet ja niihin vastaaminen maakunnallisella toimintaohjelmalla, *Toimitusjohtaja Markus Hemmilä, Oy Vasso Ab*
- 11.10 Sosiaalipalvelujen vahvuudet ja kehittämistarpeet kunnissa ja seutukunnissa
Toimialapäällikkö Helena Smirnoff, Paraisten kaupunki
Kunnanjohtaja Simo Paassilta, Halikon kunta
Kaupunginjohtaja Jorma Kopu, Loimaan kaupunki
Sosiaalitoimenjohtaja Maija Kytä Turun kaupunki
- Keskustelu ja kommenttipuheenvuorot
- 12.30 Lounastauko
- 13.30 Hankerahoitus sosiaalialan kehittämishankkeen tavoitteiden toteuttajana
Erikoissuunnittelija Marja-Leena Kuusisto, Länsi-Suomen lääninhallitus
- Lupaavasta hankkeesta toimivaksi käytännöksi:
Seutukehittäjä Jussi Ketonen, Salon kaupunki/Oy Vasso Ab
Projektipäällikkö Pirkko Pakkala, Kaarinan kaupunki/Oy Vasso Oy
Seudullinen päihdetyöntekijä Aimo Ellilä, Paraisten kaupunki/FSKkompetens
- Keskustelu ja kommenttipuheenvuorot
- 14.40 Kahvitauko
- 15.00 Tavoitteena toimivat sosiaalipalvelut muuttuvassa kunta- ja palvelurakenteessa
Apulaisosastopäällikkö Reijo Väärälä, Sosiaali- ja terveysministeriö
Sosiaali- ja terveysjohtaja, aluejohtoryhmän puheenjohtaja Helvi Heiniö, Uusikaupunki
- Keskustelu ja kommenttipuheenvuorot
- 16.00 Puheenjohtajien päätössanat

Sosiaalipalvelut toimiviksi! -arviointifoorumi

24. marraskuuta 2005, Seinäjoen teknologia- ja innovaatiokeskus Frami, auditorio
(Kampusranta 9), Seinäjoki

Puheenjohtajana apulaisosastopäällikkö Reijo Väärälä, Sosiaali- ja terveysministeriö ja sosiaali- ja terveysjohtaja Juha Karvala, Vaasan kaupunki

Ohjelma

- 09.30 Kahvitarjoilu/ kaffe
- 10.15 Tervehdyssanat – Välkomstord
Seinäjoen kaupungin apulaiskaupunginjohtaja Harri Jokiranta
- 10.30 Arviointifoorumin tavoitteet: Kuinka turvaamme toimivat sosiaalipalvelut?
Ylijohtaja Aino-Inkeri Hansson, Sosiaali- ja terveysministeriö
- 10.50 Alueprofiili: alueen erityispiirteet tilastojen ja selvitysten valossa
Kehittämispäällikkö Nina Knape, Stakes
Kehitysjohtaja Timo Toikko, Pohjanmaan maakuntien sosiaalialan osaamiskeskus, SonetBotnia
- 11.30 Alueen vahvuudet ja haasteet sosiaalipalvelujen järjestämisessä:
Näkökulmia seudulliseen yhteistyöhön
Perusturvajohtaja Maria-Liisa Nurmi, Alavuden kaupunki
Hyvää ja huonoa Keski-Pohjanmaan sosiaalipalveluissa
Perusturvajohtaja Jussi Salminen, Kokkolan kaupunki
Utvärdering av nuläget inom det sociala området i landskapet Östernbotten
Socialdirektör Alice Backström, Korsholm
Keskustelu ja kommenttipuheenvuorot
- 12.30 Lounastauko
- 13.30 Hankerahoituksen kohdentuminen ja vaikutukset Pohjanmaan maakunnissa
Erikoissuunnittelija Irmeli Perälä, Länsi-Suomen lääninhallitus
Kehittämistyö käytännössä:
Suupohjan seutukoordinaattori- hanke
Perusturvajohtaja Jouni Nummi, Kauhajoen kaupunki
Sosiaalipalveluiden alueellinen yhdistäminen
Projektityöntekijä Eija Kurki, Vetelin kunta
Vaasan Pikku-Saga
Sosiaalityöntekijä Merja Kaminen, Vaasan kaupunki
Keskustelu ja kommenttipuheenvuorot
- 14.40 Kahvitauko
- 15.00 Tavoitteena toimivat sosiaalipalvelut muuttuvassa kunta ja palvelurakenteessa
Apulaisosastopäällikkö Reijo Väärälä, Sosiaali- ja terveysministeriö
Sosiaalijohtaja Peter Granholm, Pietarsaaren kaupunki
Keskustelu ja kommenttipuheenvuorot
- 16.00 Päätössanat

Sosiaalipalvelut toimiviksi! -arviointifoorumi

29. marraskuuta 2005, Kaupungintalon valtuustosali, Torikatu 10, Kouvola
Puheenjohtajina apulaisosastopäällikkö Reijo Väärälä, sosiaali- ja terveysministeriö ja toimialajohtaja Sakari Laari, Kouvola

Ohjelma

- 9.30 Aamukahvi
10.00 Tervehdyssanat, *Kaupunginjohtaja Aimo Ahti*
- 10.10 Arviointifoorumin tavoitteet: Kuinka turvaamme toimivat sosiaalipalvelut? *Ylijohtaja Aino-Inkeri Hansson, sosiaali- ja terveysministeriö*
- 10.30 Alueen erityispiirteet tilastojen ja selvitysten valossa
Johtaja Maijaliisa Junnila, Stakes
Toimitusjohtaja Tarja Myllärinen, Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus (Socom)
- 11.00 Alueen vahvuudet ja haasteet sosiaalipalvelujen järjestämisessä:
Tarvitaanko veturikuntia?
Päihdehuollon johtaja Markku Aumakallio, Lappeenrannan kaupunki
Kuntayhteistyö palvelujen parantamiseksi
Sosiaali- ja terveysjohtaja Marjo Seuri, Miehikkälän kunta
- Keskustelu ja kommenttipuheenvuorot
- 11.50 Lounastauko
- 12.50 Hankerahoituksen kohdentuminen ja odotettavissa olevat vaikutukset
Lääninsosiaalitarkastaja Marja Kaasalainen, Etelä-Suomen lääninhallitus
Perusturvajohtaja Niina Korpelainen, Kuusankosken kaupunki
Vt. sosiaali- ja terveysjohtaja Marja-Liisa Grönvall, Kotkan kaupunki
Kehittämistyö käytännössä:
Vanhusten palvelujen kehittäminen seudullisella yhteistyöllä
Seutukoordinaattori Niko Lankinen, Pohjois-Kymenlaakson vanhuspalvelujen seutuhanke
Lastensuojelun sijaishuollon kehittäminen
Seutukehittäjä Päivi Kaski, Etelä-Karjalan lastensuojelun sijaishuollon kehittämishanke
Keskustelu ja kommenttipuheenvuorot
- 14.20 Kahvitauko
- 14.40 Tavoitteena toimivat sosiaalipalvelut muuttuvassa kunta- ja palvelurakenteessa
Apulaisosastopäällikkö Reijo Väärälä, sosiaali- ja terveysministeriö
Maaherra Anneli Taina
Vakuutuspiirin johtaja Ilpo Hakula, Lappeenranta
Jäävätkö järjestöt kunta- ja palvelurakennemuutoksen jalkoihin?
Hallituksen pj. Keijo Kaskiaho, Kouvolan Vammaisjärjestöjen Yhdistys ry.
Keskustelu ja kommenttipuheenvuorot
- 15.45 Puheenjohtajien päätössanat

Sosiaalipalvelut toimiviksi! -arviointifoorumi

2. joulukuuta 2005, Joensuun tiedepuiston auditorio, Länsikatu 15, Joensuu
*Puheenjohtajina apulaisosastopäällikkö Reijo Väärälä, Sosiaali- ja terveysministeriö ja kehittämis-
 päällikkö Annamari Savela, Joensuun kaupunki*

Ohjelma

- 08.30 Kahvitarjoilu
- 9.00 Tervehdyssanat
Läänin sosiaali- ja terveysneuvos Elli Aaltonen, Itä-Suomen lääninhallitus
- 9.20 Kuinka turvataan laadukkaat sosiaalipalvelut kaikkialla Suomessa?
Valtiosihteeri Terttu Savolainen, Sosiaali- ja terveysministeriö
- 9.40 Alueprofiili: alueen erityispiirteet tilastojen valossa
Ylijohtaja Matti Heikkilä, Stakes
- 10.00 Sosiaalipalvelut toimiviksi Pohjois-Karjalassa
*Sosiaali- ja potilasasiamies Tarja Hallikainen, Joensuu
 Yliopettaja Tuula Kukkonen, Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu
 Sosiaalijohtaja Tuula Tirronen, Enon kunta*
- Keskustelu ja kommenttipuheenvuorot
- 11.15 Lounas
- 12.15 Hankerahoituksen mahdollisuudet
*Lääninsosiaalitarkastaja Kirsi Kaikko, Itä-Suomen lääninhallitus
 Yksikön johtaja Arja Jämsén, Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus
 Projektipäällikkö Eila Soikkeli, Vanhustenhuollon kehittämiskeskus Karpalo –hanke*
- Keskustelu ja kommenttipuheenvuorot
- 13.30 Kahvitauko
- 13.50 Tästä eteenpäin – Katsaus Sosiaalialan kehittämishankkeen etenemiseen
*Valtiosihteeri Terttu Savolainen, Sosiaali- ja terveysministeriö
 Apulaisosastopäällikkö Reijo Väärälä, Sosiaali- ja terveysministeriö*
- Kommenttipuheenvuoro
Kaupunginvaltuuston puheenjohtaja Pekka Ravi, Joensuu
- Keskustelu
- 15.15 Päätössanat

Sosiaalipalvelut toimiviksi! –arviointifoorumi

Joulukuun 8. päivänä 2005, Rovaniemen kaupungin valtuustosali (Hallituskatu 7), Rovaniemi
Puheenjohtajina: apulaisosastopäällikkö Olli Kerola, Sosiaali- ja terveysministeriö ja
Sosiaali- ja terveysjohtaja, aluejohtoryhmän pj. Eeva-Maarit Valkama, Kempeleen kunta

Ohjelma

- 9.45 Aamukahvi
- 10.15 Uuden Rovaniemen kaupungin tervehdys
- 10.30 Tervehdyssanat, *Maaherra Hannele Pokka*
- 10.45 Arviointifoorumin tavoite: Kuinka turvaamme toimivat sosiaalipalvelut?
Kansliapäällikkö Markku Lehto, Sosiaali- ja terveysministeriö
- 11.10 Lapin erityispiirteet tilastojen ja selvitysten valossa
Tulosaluejohtaja Sirpa Taskinen, Stakes
Professori Petri Kinnunen, Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus
Saamelaisväestön hyvinvoinnin edistäminen saamelaiskulttuurin pohjalta
Puheenjohtaja Pekka Aikio, Saamelaiskäräjät
- 12.00 Arvio sosiaalipalvelujen nykytilasta ja tulevaisuudesta
Läänin sosiaali- ja terveysneuvos Raimo Pantti
Osastonjohtaja Timo Alaräisänen, Kemijärven kaupunki
Keskustelu ja kommenttipuheenvuorot
- 12.40 Lounastauko
- 13.30 Hankerahoituksen kohdentuminen ja vaikutukset
Lääninsosiaalitarkastaja Risto Harpela, Lapin lääninhallitus
- 13.50 Sosiaalialan kehittämishankeen toimintaohjelman toteuttaminen Lapissa
Kehittämisjohtaja Kaisa Kostamo-Pääkkö
Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Lapin yksikkö
Kehittämistyö käytännössä:
Puhe- ja kuulovammaisten tulkkipalvelut - toimiva malli Lappiin
Projektivastaava Maila Haltia, Kolpeneen palvelukeskuksen kuntayhtymä
Keskustelu ja kommenttipuheenvuorot
- 14.45 Kahvitauko
- 15.00 Tavoitteena toimivat sosiaalipalvelut muuttuvassa kunta- ja palveluraketeessa
Kansliapäällikkö Markku Lehto ja apul.osastopäällikkö Reijo Väärälä, Sosiaali- ja terveysministeriö
Keskustelu ja kommenttipuheenvuorot
- 16.00 Puheenjohtajien päätössanat

Sosiaalipalvelut toimiviksi! -arviointifoorumi

12. joulukuuta 2005, Oulun yliopisto, Linnanmaa, luentosali L4, Oulu

Puheenjohtajina: Ylijohtaja Aino-Inkeri Hansson, Sosiaali- ja terveysministeriö ja toimitusjohtaja Pertti Sankilampi, Rehapolis

Ohjelma

- 9.30 Aamukahvi
- 10.00 Tervehdyssanat
Läänin sosiaali- ja terveysneuvos Marja-Leena Kärkkäinen
- 10.10 Arviointifoorumin tavoitteet: Kuinka turvaamme toimivat sosiaalipalvelut?
Valtiosihteeri Terttu Savolainen, Sosiaali- ja terveysministeriö
- 10.30 Alueprofiili: alueen erityispiirteet tilastojen ja selvitysten valossa
Johtaja Maijaliisa Junnila, Stakes
Erikoistutkija Seppo Suorsa, Oulun lääninhallitus
- 11.00 Arvio sosiaalipalvelujen nykytilasta ja tulevaisuudesta – alueen vahvuudet ja haasteet
Läänin sosiaali- ja terveysneuvos Marja-Leena Kärkkäinen, Oulun lääninhallitus
Sosiaali- ja terveystoimen johtaja Jari Mäki-Runsas, Oulun kaupunki
Perusturvajohtaja Jarmo Kivimäki, Nivalan kaupunki
Kommenttipuheenvuoro
Sosiaalijohtaja Raija Sajanti, Muhoksen kunta
Keskustelu ja kommenttipuheenvuorot
- 12.30 Lounastauko
- 13.30 Hankerahoituksen kohdentuminen ja vaikutukset
Lääninsosiaalitarkastaja Maja Pelkonen, Oulun lääninhallitus
Professori Petri Kinnunen, Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus (Poske)
Kehittämistyö käytännössä:
Seudullinen yhteistyön erityisvarhaiskasvatuksessa, SYKE-hanke
Projektikoordinaattori Hannakaarina Sarvela, Poske
Läheisauttajaverkosto itsenäisen kotona selviytymisen tukena, AVEK-hanke
Tutkija Petri Vuorijärvi, Poske

Keskustelu ja kommenttipuheenvuorot
- 14.45 Kahvitauko
- 15.00 Tavoitteena toimivat sosiaalipalvelut muuttuvassa kunta- ja palvelurakenteessa
Valtiosihteeri Terttu Savolainen ja apulaisosastopäällikkö Reijo Väärälä, Sosiaali- ja terveysministeriö
Sosiaali- ja terveysjohtaja Eeva Maarit Valkama, Kempeleen kunta
Keskustelu ja kommenttipuheenvuorot
- 16.00 Puheenjohtajien päätössanat

Sosiaalipalvelut toimiviksi! -arviointifoorumi

14. joulukuuta 2005, Jyväskylä Paviljonki (Messukatu 10), Jyväskylä
Puheenjohtajina: ylijohdaja Aino-Inkeri Hansson, Sosiaali- ja terveysministeriö, kaupunginhallituksen puheenjohtaja Veijo Koskinen, Jyväskylän kaupunki

Ohjelma

- 9.45 Aamukahvi
- 10.15 Tervehdyssanat
Maakuntajohtaja Anita Mikkonen, Keski-Suomen liitto
- 10.30 Arviointifoorumin tavoitteet: Kuinka turvaamme toimivat sosiaalipalvelut?
Kansliapäällikkö Markku Lehto, Sosiaali- ja terveysministeriö
- 10.50 Alueprofiili: alueen erityispiirteet tilastojen ja selvitysten valossa
Ylijohdaja Matti Heikkilä, Stakes
Johtaja Marja Heikkilä, Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus (Koske)
- 11.20 Alueen vahvuudet ja haasteet sosiaalipalvelujen järjestämisessä
Sosiaalijohtaja Vuokko Hiljanen, Laukaan kunta
Sosiaalijohtaja Heli Vertanen, Kivijärven ja Kyyjärven kunnat
- Sosiaalipalvelujen ongelmakohtia tutkimuksen valossa
Dosentti Teppo Kröger, Jyväskylän yliopisto
- Asiakasta kuulemassa: Sosiaaliasiamiehen arvio palvelujen toimivuudesta
Sosiaaliasiamies Eija Hiekka, Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus
- Keskustelu ja kommenttipuheenvuorot
- 12.30 Lounastauko
- 13.30 Hyivistä ideoista toimivaksi käytännöksi: hankerahoituksen mahdollisuudet
Lääninsosiaalitarkastaja Aino Arponen, Länsi-Suomen lääninhallitus
- Kehittämistyö käytännössä:
Vammaispalvelut toimiviksi keskisuomalaisella toimintamallilla
Projektipäällikkö Marja-Leena Saarinen
Kuntien muuttuva toimintaympäristö ja hanketyön haasteet
Sosiaalijohtaja Risto Kortelainen, Jyväskylän maalaiskunta
- Keskustelu ja kommenttipuheenvuorot
- 14.45 Kahvitauko
- 15.00 Tavoitteena toimivat sosiaalipalvelut muuttuvassa kunta- ja palvelurakenteessa
Kansliapäällikkö Markku Lehto ja apulaisosastopäällikkö Reijo Väärälä, Sosiaali- ja terveysministeriö
Sosiaali- ja terveysjohtaja Pekka Utriainen, Jyväskylän kaupunki
Keskustelu ja kommenttipuheenvuorot
- 16.00 Puheenjohtajien päätössanat

Sosiaalipalvelut toimiviksi! -arviointifoorumi

16.joulukuuta 2005, Kongressikeskus Fellmanni, Lahti

Puheenjohtajina apulaisosastopäällikkö Reijo Väärälä, sosiaali- ja terveysministeriö, seutuhallituksen puheenjohtaja Mika Kari

Ohjelma

- 10.30 Voileipäbuffet
- 11.00 Seminaarin avaus
kaupunginjohtaja Tarmo Pipatti, Lahti
- Tervehdyssanat
maaherra Anneli Taina
- 11.30 Kuinka turvataan laadukkaat sosiaalipalvelut Suomessa?
Kansliapäällikkö Markku Lehto, sosiaali- ja terveysministeriö
- 11.50 Päijät-Häme ja Itä-Uusimaa sosiaalialan toimintaympäristöinä
Tulosaluejohtaja Sirpa Taskinen, Stakes
- 12.10 Sosiaalipalvelujen nykytila ja tulevaisuus Päijät-Hämeessä
Sosiaalijohtaja Sirkka-Liisa Pylväs, Orimattila
Sosiaali- ja terveysjohtaja Päivi Hiltunen, Hollola
Perusturvajohtaja Harri Koivu, Padasjoki
Nulage och framtiden inom social service i Östra Nyland
Sektorchef Ann-Louise Björkas, Lovisa
- 13.15 Kahvitauko
- 13.45 Hankerahoituksen kohdentuminen ja vaikutukset
Sosiaalihuollon tulosjohtaja Leena Kirmanen, Etelä-Suomen lääninhallitus
Lastensuojelupäivystyksen ja kriisityön kehittämishanke Itä-Uudellamaalla
Turvakodin johtaja Marjukka Taos, Porvoo
- 14.30 Tästä eteenpäin: katsaus sosiaalialan kehittämishankkeen sekä kunta- ja palvelurakennehankkeen valtakunnalliseen ja alueelliseen etenemiseen
Ylijohtaja Aino-Inkeri Hansson, sosiaali- ja terveysministeriö
Hankekoordinaattori Mervi Nikander, Kunta- ja palvelurakennehanke
Varapuheenjohtaja Risto Kajaste, Sosiaalialan kehittämishankkeen Etelä-Suomen aluejohtoryhmä
Johtaja Minna Veistilä, Verso
- 15.30 Puheenjohtajien päätössanat

Sosiaalipalvelut toimiviksi! –arviointifoorumi

Joulukuun 20. päivänä 2005, Marina Congress Centerin Fennia1 –sali, Helsinki
Puheenjohtajina: Apulaisosastopäällikkö Reijo Väärälä, Sosiaali- ja terveysministeriö ja
perhe- ja sosiaalipalveluiden johtaja Marja-Leena Remes, Espoon Kaupunki

Ohjelma

- 9.30 Kahvitarjoilu
- 10.00 Tervehdyssanat, *Maaherra Anneli Taina*
- 10.15 Helsingin kaupungin tervehdys, *Apul.kaupunginjohtaja Paula Kokkonen, Helsingin kaupunki*
- 10.30 Aluefoorumin tavoite: Kuinka turvaamme toimivat sosiaalipalvelut kaikkialla Suomessa?
Peruspalveluministeri Liisa Hyssälä
- 10.50 Uudenmaan erityispiirteet tilastojen ja alueellisen toimintaohjelman valossa
Ylijohtaja Matti Heikkilä, Stakes
Kehitysjohtaja Merja Salmi, Sosiaalitalo Oy
- 11.20 Sosiaalipalvelujen haasteita metropolialueen valoissa ja varjoissa
Apulaiskaupunginjohtaja Ossi Savolainen, Vantaa kaupunki
Perusturvajohtaja Jussi Merikallio, Lohjan kaupunki
Perusturvajohtaja Satu Karppanen, Nummi-Pusulan kunta
Chef för svensk socialservice Ulla-Stina Henricson, Helsingfors stad
Keskustelu
- 12.30 Lounastauko
- 13.30 Hankerahoituksen kohdentuminen ja vaikutukset Uudellamaalla
Sosiaalihuollon tulosjohtaja Leena Kirmanen, Etelä-Suomen lääninhallitus
Kehittämistyön juurruttamisen haasteet
Osaamiskeskuksen johtaja Kirsi Nousiainen, SOCCA
- 14.00 Hyvien käytäntöjen tutkiminen ja arviointi/ Forskning och utvärdering av goda praktiker
Tutkimuspäällikkö, Stakes / professor i socialt arbete, särskilt praktikforskning och utvärdering,
Helsingfors universitet , Ilse Julkunen

Kommenttipuheenvuorot ja keskustelu
- 15.00 Lasten hyvinvointi kehittämistyön keskiössä
Verkställande direktör Mirjam Kalland, FSKompetenscentret
- 15.20 Toimivat sosiaalipalvelut muuttuvassa kunta- ja palvelurakenteessa
Kansliapäällikkö Markku Lehto, Sosiaali- ja terveysministeriö
Strategiapäällikkö, aluejohtoryhmän puheenjohtaja Kim Aarva, Helsingin kaupunki
Keskustelu ja kommenttipuheenvuorot
- 16.15 Puheenjohtajien päätössanat

Sosiaalipalvelut toimiviksi! -arviointifoorumi

16.5.2006, Kaukametsän kulttuuri- ja kongressikeskus

Puheenjohtajina: Apulaisosastopäällikkö Olli Kerola, STM ja Maakuntavaltuuston puheenjohtaja Timo Korhonen

Ohjelma

- 9.00 Aamukahvi
- 9.30 Tervetuloa Kainuuseen!
Maakuntavaltuuston puheenjohtaja Timo Korhonen
- 9.45 Tavoitteena toimivat sosiaalipalvelut kaikkialla Suomessa
Apulaisosastopäällikkö Reijo Väärälä, STM
- 10.15 Kainuun malli ja sosiaalipalvelut sen osana
Maakuntajohtaja Hannu Leskinen
- 10.45 Kainuun profiili: alueen erityispiirteet tilastojen valossa
Ylijohtaja Matti Heikkilä, Stakes
- 11.30 Lounas

Rakennusmiehet, Kajaanin Tanssin pojat
- 12.45 Arvio sosiaalipalvelujen nykytilasta ja tulevaisuudesta
Sosiaali- ja terveysjohtaja Tuomo Pääkkönen, Kainuu
- 13.15 Kommenttipuheenvuoro: Vammaispalvelut ja esteettömyys, asiakkaan näkökulma,
Jarmo Jokinen
- 13.45 Kahvitauko
- 14.15 Hankerahoitus kehittämisen tukena: rahoituksen kohdentuminen ja vaikutukset
Sosiaalitarkastaja Maija Pelkonen, Oulun lääninhallitus
Johtaja Tarja Kauppila, Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus
Peruspalvelujen arviointi: sosiaalihuollon henkilöstötilanne
Sosiaalitarkastaja Maija Pelkonen, Oulun lääninhallitus
- Kiitos – Kainuussa tapahtuu!
- Puheenjohtajien päätössanat

SETA ry
Mannerheimintie 170 A 4
00300 Helsinki

4.1.2006

Sosiaali- ja terveysministeriö

Lausunto sosiaalipalvelujen arviointikierroksen ja valmisteilla olevan kunta- ja palvelurakennemuutoksen johdosta

Seta toteaa, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen asema on otettava huomioon sekä sosiaalipalvelujen arvioinnissa että kunta- ja palvelurakennemuutoshankkeessa. Julkisen vallan on turvattava laadukkaat palvelut kaikille väestöryhmille yhdenvertaisesti.

Tällä hetkellä kuntien sosiaalitoimien henkilöstöllä ei pääsääntöisesti ole kattavasti riittävää asiantuntemusta seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuudesta eikä valmiutta palvella seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvia ihmisiä perheineen asiallisesti. Tilannetta parantavat järjestöjen ja yhdenvertaisuushankkeiden kunnille tarjoama koulutus ja yhteistyö.

Sosiaalialan kehittämishankkeen sosiaalipalvelujen tilaa ja kehittämistä arvioinut aluekierros on päättynyt. Erityisesti haluttiin selvittää, ovatko meneillään olevat toimenpiteet riittäviä turvaamaan kuntalaisille heille kuuluvat palvelut. Samanaikaisesti ministerityöryhmä valmistelee laajaa esitystä kunta- ja palvelurakenteen uudistamisesta.

Sekä sosiaalipalvelujen arvioinnin että palvelurakennemuutoksen yhteydessä tulee paneutua seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen asemaan yhtenä väestöryhmänä. Suomalainen sosiaaliturvajärjestelmä ja lainsäädäntö on rakennettu perinteisesti sukupuolittuneen ihmiskäsityksen ja hetero-oletuksen ympärille. Ihmisten uskotaan olevan selkeästi joko naisia tai miehiä, ja heidän perhesuhteidensa uskotaan rakentuvan eri sukupuolta olevien henkilöiden muodostamien parisuhteiden varaan. Arkitodellisuudessa sukupuoli ja seksuaalisuus koetaan kuitenkin moninaisemmin.

Noin kymmenesosa suomalaisista kuuluu seksuaali- tai sukupuolivähemmistöihin. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvia asuu kaikissa Suomen kunnissa. Samoin seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien läheisiä (vanhempia, lapsia, sisaruksia, ystäviä, puolisoita) asuu joka puolella maata. Euroopan sosiaalirahaston rahoittaman ja Helsingin yliopiston sosiologian laitokselle sijoittuvan Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt työelämässä –hankkeen kautta on saatu uutta tietoa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien työntekijöiden ja kuntalaisten asemasta.

Jukka Lehtosen tekemän kuntakartoituksen mukaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat kuntien palveluiden asiakkaat (koululaiset, lapsiperheet, sosiaali- ja terveyspalveluiden asiakkaat ym.) eivät aina saa kunnissa tasapuolista palvelua.¹ Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä ei osata kohdata heidän omista tarpeistaan ja lähtökohdistaan käsin. Näihin vähemmistöihin kuuluvat ja heidän perheensä joutuvat usein itse tahtomattaan kouluttajan asemaan tarvitessaan sosiaali-, terveys- ja koulutuspalveluja. Suurten asutuskeskusten ulkopuolella asuvat seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ihmiset ja heidän perheensä ovat usein kaikkein heikommassa asemassa myös kunnallisesti tuotettujen palveluiden asiakkaina. Toisaalta muuttoliike keskuksiin on merkinnyt kasvavaa (sosiaali-)palvelujen kysyntää suurissa kaupungeissa, erityisesti pääkaupunkiseudulla.

Ongelmat eivät johdu ainoastaan kielteisistä asenteista, vaan myös siitä, ettei palveluissa useinkaan oteta lainkaan huomioon seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuutta. Kuntien sosiaali-, terveys- ja koulutussektorin päättäjiltä, johtavilta virkahenkilöiltä ja työntekijöiltä puuttuu osaamista ja tietoa silloinkin, kun halua oikeudenmukaiseen toimintaan olisi. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen yhdenvertaista asemaa voidaan edistää muun muassa kuntien sosiaalipalvelutuotannosta vastaaville päättäjille ja työntekijöille suunnatulla koulutuksella.

Syrjiviin rakenteisiin pitää puuttua myös lainsäädäntö- ja viranomaisvalvontakeinoin. Vuonna 2003 valmistuneen *Lapset ja rekisteröity parisuhde* –työryhmämietinnön suositukset eivät ole edenneet lainsäädäntöhankkeiksi asti. Toimikunnan keskeisin ehdotus koskee perheen sisäisen adoption mahdollistamista rekisteröidyssä parisuhteessa.² Mietinnössä esitettyjen lainsäädäntöhankkeiden nopea käynnistäminen edistäisi yhdenvertaisuutta myös kuntapalveluissa, koska uudistukset selkeyttäisivät samaa sukupuolta olevien pariin perheiden asemaa. Lisäksi tarvitaan toimia, joilla valvotaan kuntalaisten yhdenvertaisuuden toteutumista kaikkialla Suomessa. Seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuus tulee ottaa huomioon yhtenä osa-alueena arvioitaessa sosiaalipalveluja ja kehitettäessä laatukriteereitä ja arviointijärjestelmiä.

Seta ry:n näkemyksen mukaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyvät toimet, joilla parannetaan näihin vähemmistöihin kuuluvien kuntapalvelujen asiakkaiden asemaa, ovat kannattavia ainakin kolmesta syystä:

- 1) Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat kuntalaiset saavat tällöin maksamilleen verorahoille paremman vastineen, kun heidän tarpeensa huomioidaan palveluissa tasa-arvoisesti muiden kanssa.
- 2) Sellaiset kuntalaisten ongelmat, jotka liittyvät joskus seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen asemaan (esimerkiksi päihde- ja mielenterveysongelmat, yksinäisyys, itsetuhoisuus), vähenevät ja näitä ongelmia osataan paremmin kohdata. Ongelmien vähentämisellä on myös myönteisiä taloudellisia vaikutuksia.

¹Lehtonen, Jukka (2006) *Kuntaopas*, Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt työelämässä Equal –hanke, Helsinki: ESR ja työministeriö (vielä julkaisematon). Taustamateriaalina on käytetty Euroopan sosiaalirahaston rahoittaman ja Helsingin yliopiston sosiologian laitokselle sijoittuvan *Seksuaali- ja sukupuolipuolivähemmistöt työelämässä Equal* –hankkeen puiteissa tehtyjä tutkimuskyselyjä, Seta ry:n Z-lehden tekemää kyselyä elinoloista eri puolilla maata, kaikkiin Suomen kuntiin lähetettyä kartoituskyselyä, johon vastasi 22 kuntaa, trans-ihmisille suunnattua kuntapalvelukartoitusta sekä kokemuksia Equal-projektin kuntakoulutusyhteistyöstä. Edellämäinitut kartoitukset on tehty vuonna 2005.

² Ks. STM:n Julkaisuja 2003:10. *Lapset ja rekisteröity parisuhde. Rekisteröityihin parisuhteisiin liittyviä erityiskysymyksiä selvittäneen toimikunnan mietintö.*

3) Tämän lisäksi kunnan vetovoimaisuus työnantajana ja asuinpaikkana kasvaa, sillä moninaisuutta arvostava elinympäristö ja työyhteisö ovat tuottavampia ja kannustavampia.

Helsingissä 4.1. 2006

Juha Jokela
Puheenjohtaja
Seta ry

Aija Salo
Pääsihteeri
Seta ry

- 2007: 1 M. Fogelholm, O. Paronen, M. Miettinen. Liikunta – hyvinvointipoliittinen mahdollisuus. Suomalaisen terveysliikunnan tila ja kehittyminen 2006.
ISBN 978-952-00-2232-7 (nid.)
ISBN 978-952-00-2233-4 (PDF)
- 2 Jussi Huttunen. Lääkkeiden kustannusvastuun ongelmat ja ehdotuksia ongelmien ratkaisemiseksi. Selvityshenkilöraportti.
ISBN 978-952-00-2237-2 (nid.)
ISBN 978-952-00-2238-9 (PDF)
- 3 Salme Kallinen-Kräkin, Tero Meltti. Sosiaalipalvelut toimiviksi. Sosiaalialan kehittämishankkeen arviointikierroksen raportti. (Moniste)
ISBN 978-952-00-2245-7 (nid.)
ISBN 978-952-00-2246-4 (PDF)